

Siyasi Parti Liderlerinin İşçi ve Yurt Sorunlarına Bakışı

Türk - İş Yayınıdır

Ekim - 1991

1.11

91

36

Siyasi Parti Liderlerinin İşçi ve Yurt Sorunlarına Bakışı

TÜRK-İŞ	
Bilgi Me	
Tarih:.....	331.11
Demirbaş No:....	SIY
Tasnif No:..331	1991
	0536

Türk - İş Yayıncıdır

Ekim - 1991

FİHRİST

K O N U	Sayfa
SUNUŞ	3
I. B Ö L Ü M	
Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın konuşması	7
II. B Ö L Ü M	
LİDERLERİN KONUŞMALARI	
DYP Genel Başkanı Demirel'in konuşması	13
DSP Genel Başkanı Ecevit'in konuşması	29
SHP Genel Başkanı İnönü'nün konuşması	55
ANAP Genel Başkanı Yılmaz'ın konuşması	73
III. B Ö L Ü M	
SİYASİ PARTİLERİNE GÖNDERİLEN TÜRK-İŞ'İN ÖNERİLERİ VE YASA DEĞİŞİKLİK İSTEKLERİ	93

SUNUŞ

20 Ekim 1991 Pazar günü yapılan erken seçim öncesi, TÜRK-İŞ'in çağırısı üzerine dört siyasi parti lideri Konfederasyon'a gelerek, çalışma hayatı ve yurt sorunlarına ilişkin görüşlerini açıkladılar.

Sırasıyla DYP Genel Başkanı Sayın **Süleyman Demirel**, DSP Genel Başkanı Sayın **Bülent Ecevit**, SHP Genel Başkanı Sayın **Erdal İnönü** ile ANAP Genel Başkanı ve zamanın Başbakanı Sayın **Mesut Yılmaz**'ın Türk-İŞ Yönetim, Başkanlar Kurulu ve üye sendikaların merkez yönetmi kadrolarının hazır bulunduğu toplantılarda yaptıkları konuşmaların tam metinleri bu kitapta sunulmuştur.

Türk-İŞ Genel Başkanı Sayın **Şevket Yılmaz**'ın dört siyasi parti liderinin katıldığı toplantılarda yaptığı konuşmalar, bazı ayrıntıları dışında sadece sorunlara ait bölümüyle yayınlanmıştır.

Bu kitap üç ana bölümde derlenmiş, birinci bölümde Türk-İŞ Genel Başkanının konuşması, ikinci bölümde siyasi parti liderlerinin konuşmaları, üçüncü bölümde de bu toplantılardan önce siyasi partilere gönderilen Konfederasyon öneri ve istekleriyle yasa değişiklikleri yer almaktadır.

Seçim sonrası siyasi partilerin çalışmalarını izlemek ve belirlenen görüşleriyle eylemleri arasındaki farkları tesbit edebilmek için yararlı bir belge olduğuna inandığımız bu yayını ilgililerin istifadesine sunuyoruz.

Saygılarımızla
TÜRK-İŞ

I. BÖLÜM

**TÜRK-İŞ
GENEL
BAŞKANI
ŞEVKET
YILMAZ'IN
KONUŞMASI**

Sayın Genel Başkan,

İşçi hareketinin Anayasa ve çalışma hayatını doğrudan ilgilendiren yasalardan kaynaklanan sorunları ve bu sorunların çözümü için Türk-İş olarak yıllardır sürdürdüğümüz mücadele malumunuzdur.

Başta siyasal iktidar olmak üzere, bu sorunlarla ilgili önerilerimiz, gerekçeleri ile birlikte parlamentoda temsil edilen siyasi partilerimize ve bu arada zat-ı alinize dosya halinde sunulmuştur.

Bu toplantıda sorunlarımızı detayları ile hatırlatacak ve zamanınızı alacak değilim.

Satırbaşları halinde hatırlatmakla yetineceğim.

Anayasa'da yer alan hükümler bazında:

- **Kişinin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklerini kullanmasına sınırlar koyan hükümler kaldırılmalıdır.**
- Sendikal örgütlenmeyi önleyen, kitle örgütleri ile ilişkilerini yasaklayan, politika üretme ve siyasal partileri etkileme faaliyetlerini ortadan kaldıran hükümler Anayasa'dan çıkarılmalı ve tüm çalışanlara sendika kurma hakkı tanınmalıdır.
- **Serbest toplu pazarlık ilkelerine aykırı, grev hakkının özünün ortadan kaldıracı nitelikteki hükümler ve lokavt Anayasal sistemde yer almamalıdır.**

Anayasa'da yapılacak bu değişikliklere paralel olarak:

- **2821 Sayılı Sendikalar Yasasında, sendika özgürlüğüne ve sendikal hakların kullanılmasına ters düşen hükümler değiştirilmelidir.**
- 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt yasasında grev hakkının kullanılmasına yönelik sınırlayıcı hükümler kaldırılmalıdır.
- **İş yasasında, işçinin işten çıkarılması halinde yargı yoluna başvurma ve yargı kararıyla işe iade sistemi yerleştirilmelidir.**
- İşsizlik sigortası kazanılmış haklara dokunulmadan çıkarılmalıdır.
- **İşçinin yönetime katılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.**
- Tarım işçileri yasal güvenceye kavuşturulmalı, 1475 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmalıdır.

- **Kamu işveren sendikaları kapatılmalıdır.**
- Kamu kesiminde sendikalaşmayı engelleyen “**Sözleşmeli Personel**” uygulaması sona ermelidir.

Ayrıca;

- **Sosyal güvenlik alanında, sosyal güvenlik kuruluşlarının farklı uygulamalarına son verilmeli, çalışma hayatından, sosyal yaşamdan ve yaşlılık gibi diğer etkenlerden doğacak gelir kayıplarına karşı insanlarımızı ve ailelerini korumak amacıyla çağdaş normların uygulanması sağlanmalıdır.**
- Dernekler, Olağanüstü Hal, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Anti-Terör, Çırac-Kalfa ve Ustalık, Gelir Vergisi, yasaları ile birçok hakkı kısıtlayan, ortadan kaldıran hükümler değiştirilmelidir.

Kısaca; Anayasa ve yasalarda demokrasiye, temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı bütün düzenlemeler ortadan kaldırılarak; çoğulcu, özgürlükçü, katılımcı parlamenter demokrasinin tüm kurum ve kuralları ile yeniden ve sağlıklı bir biçimde işlerliğe kavuşturulması sağlanmalıdır.

Bu değişiklikler yapılırken; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Fledelfiya Beyannamesi, ILO Anayasası ile ilke ve tavsiye kararları, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi ile Avrupa Sosyal Haklar Temel Yasasında yer alan hükümler dikkate alınmalıdır.

Sayın Genel Başkan

Sosyal Devlet ve sosyal adalet ilkelerini ön planda tutan ekonomik politikalarından beklentilerimize gelince:

- **Çalışanlar aleyhine bozulan dengenin yeniden ve adil biçimde kurulmasını bekliyoruz.**
- Çalışanların üzerindeki vergi yükü azaltılmalıdır.
- **Asgari ücretin, ekonomik ve sosyal şartlara uygun ve aile faktörü dikkate alınarak, vergiden muaf olarak tesbitini istiyoruz.**
- Sosyal Güvenlikle ilgili kesinti oranları düşürülmelidir.
- **İstihdamın artırılmasını sağlayacak tedbirler alınmalı, işgücü piyasası yeniden düzenlenmelidir.**
- Çalışanların konut sahibi olmaları kolaylaştırılmalıdır.

- **Özelleştirme çalışmaları ülke gerçeklerine göre yeniden gözden geçirilmeli, ekonomide etkin rol oynayan TEK gibi kuruluşların özelleştirilmesinden vazgeçilmelidir.**

Bütün bu saydıklarım, işçi ve yurt sorunlarının kuşkusuz tümünü kapsamamaktadır. Ancak; bu sorunların çözümü, pek çok yan sorunun da çözülmesini sağlayacak niteliktedir.

Türk-İş topluluğu olarak, değerli görüşlerinizi dinlemek istiyoruz.

Bu vesile ile teşkilatımın sevgi ve saygılarını sunuyorum.

Teşekkür ederim.

K. BÖLÜM

Çayır Parti Liderlerinin Konuşmaları

- Süleyman Demirel
- Süleyman Ecevit
- Erdal İnönü
- Mesut Yılmaz

II. BÖLÜM

Siyasi Parti Liderlerinin Konuşmaları

- Süleyman Demirel
- Bülent Ecevit
- Erdal İnönü
- Mesut Yılmaz

DYP GENEL BAŞKANI SÜLEYMAN DEMİREL — Türk-İş'in Genel Başkanı değerli arkadaşım **Şevket Yılmaz**'ı, Türk-İş topluluğunun değerli sendika liderlerini ve Türk-İş topluluğunun bütün mensuplarını sevgiyle saygıyla selamlıyorum.

Beni, bir seçim öncesinde düşüncelerimi iletmek üzere buraya davet ettiğiniz için, düşüncelerimi öğrenmek ihtiyacını duyduğunuz için huzurunuzda size şükranlarımı sunuyorum.

45 dakika içerisinde düşüncelerimi söylemeye çalışacağım, sonra sorular olabilecektir. 12.30'da beraber yemek yiyeceğiz. Yemek esnasında da konuşmaya devam edeceğiz gayet tabii. Ben, kullanabildiğim kadar zamanı kullanmaya gayret edeyim.

Şimdi, çalışma hayatının sorunlarını konuşacağız. Yalnız çalışma hayatının sorunları kendiliğinden ortaya çıkan şeyler değil. Çalışma hayatının sorunları hep olmuştur. Bundan sonra da olacaktır. Bu başka şeylere bağlıdır, çalışma hayatının kendine bağlı olduğu gibi, başka şeylere de bağlıdır. Nelere bağlıdır? Türkiye'nin gidişatına bağlıdır. Türkiye'nin gidişatından, çalışma hayatının sorunlarını soyutlamak, ayırmak mümkün değildir. Çalışma hayatı rahatsızsa **“Ülke rahattır”** denemez. Yani **“Ülke rahat-sa, çalışma hayatı rahatsızdı”** demek mümkün değildir.

Eğer çalışma hayatı rahatsızsa, ülkede birtakım rahatsızlıklar vardır. Ülkeyi de dünyadan ayırmak mümkün değildir. Hele 1991 yılının eylül ayında, ekim ayında önümüzdeki günlerin ne getireceğini bilmek belki kesinlikle mümkün değildir. Ama, onları tahmin etmeden Türkiye'nin gidişatına, Türkiye'nin gidişatı hakkında birtakım genel mülahazaları görmeden çalışma hayatına gelmek mümkün değildir.

Diyeceksiniz ki, **“Eyyvah, Demirel şimdi bizi dünya gezisine çıkardı”** Onu yapacak değilim. O kısımları gayet kısa geçeceğim. Ama pek çok şeyler var ki, 10 sene evveline nazaran Türkiye'yi dünya şartları olarak çok farklı yapıyor. Hatta 5 sene öncesine, hatta geçen seneye nazaran çok farklı yapıyor. Bir büyük değişme dünyada gidiyor, bu değişmenin henüz boyutları da kemale ermiş değildir, bir yere varmış değildir. Bir fermentasyon halidir. Buna rağmen bazı öngörüşlerde bulunmak mümkündür. Oradan hareketle de, bir de bunların etkilerini düşünmek, bu etki-

leriyle de çalışma hayatına gelmek mümkündür. Çünkü, dünyadaki bu değişimlerin Türkiye'yi ve Türkiye'deki çalışma hayatını etkileyeceği kesindir.

Evvla söylemek istediğim husus; Türkiye, dünya ile bütünleşmeye mecburdur. Kastettiğim, uygar dünyadır. Uygar dünya ile bütünleşirken, Türkiye'nin onurlu bağımsızlığını yitirmemesi lazımdır. Bir peyk, bir uydu, bir başkasının dümen suyunda giden bir ülke olmamak da lazımdır.

Benim söylemek istediğim husus; Dünyadaki yarışa katılması lazımdır Türkiye'nin. Bu yarışın temelde üç hedefi var: Bunlardan bir tanesi, İnsan Hakları Beyannamesinin başında yazıldığı gibi, insanı, insan haline getirme olayıdır. Haklar ve özgürlükler.

İkincisi, İnsan Hakları Beyannamesinin başında yazıldığı gibi, — **Sayın Başkanın konuşmasında da mevcut olduğu gibi**— insanın, devredilmez, vazgeçilmez, bölünmez hakları, zaman aşımına uğramamasıdır. Bu haklara insanın sahip olması lazımdır.

Böyle bir çağ, dünya insanının, dünyadaki insanların bu haklara daha çok sahip olmasıyla gerçekleşebilir. Sahip olma olayı, kişinin bu hakları bilmesine bağlı. Bir; kişinin bu haklara sahip çıkmasına bağlıdır. İki; bu, bir bilinç olayıdır.

“Haklar verilmez, alınır” tâbir bu. İyi ama, kişi hakkına sırtını dönmüşse. Kişi bir hak talebi içinde değilse, gayet tabii ki haksızlıklara uğrayabilecektir. Haksızlıkları tasvip etmek mümkün değildir, ama uğrayabilecektir.

Öyle ise, insanı insan gibi yaşatmak için başını, göğsüne değecek kadar dik yaşatmak için, insanın hür yaşaması için, hür olması için, korkusuz olması için kişinin bu haklarını bilmesi lazımdır.

Dünyanın en önemli sorunlarından biri, Batı ülkelerinde eğer bu haklar varsa ve iyi şekilde işliyorsa, Batı ülkelerinde insanlar bu hakları biliyor. Bu haklarına tecavüz olduğu zaman, onun karşısına çıkacak kadar da sahiplik bilinci içerisinde.

İkinci meselesi, kişinin insan gibi yaşaması lazım. Evet, herkes doğuştan hayat hakkına sahiptir. Yalnız hayat hakkı kâfi değil. Hayat hakkıyla birlikte, insan gibi yaşama hakkına sahiptir. Bu, kişiyi ekonomik ve sosyal haklara getirir. Ekonomik ve sosyal hakların başında da çalışma hakkı vardır. Yani kişinin, herkesin çalışabilecek durumu olacak. Yani herkesin işi olacak, kâfi değil. Herkesin işi olması, herkesin bu işinden kendine yetecek

kadar; yani insan gibi yaşamaya yetecek kadar-çünkü insan haklarına bu yetmez de, insan gibi yaşamaya yetecek kadar-bir pay alması lazım. Bir şey çıkarması lazım.

Binaenaleyh, bu sadece emeğin hakkı değil veya göznurunun hakkı değil veya alınterinin hakkı değil, insanlığın hakkıdır. Yani kişinin işe sahip olması ve tuttuğu işten de kendisini insan gibi geçindirecek kadar bir gelir sağlayabilmesi insanlık hakkıdır.

Dünyanın önünde duran üçüncü sorun; kişi geçim sıkıntısı altında doğayı tahrip etmekle meşguldür. Doğa ile kişi arasında çok büyük bir mücadele vardır ve kişi, ormanları tahrip etmektedir, etmiştir geniş çapta. Kişi, toprakları tahrip etmektedir, geniş çapta etmiştir. Kişi, akarsuların tahrip etmektedir. Kişi, tatlı suları tahrip etmektedir. Kişi, havayı tahrip etmektedir. Velhasıl dünya üzerindeki kişi zıtlasmıştır. Dünya, kişiyi beslemeye devam etmekte, kişi, bindiği dalı kesmeye devam etmektedir. Bu, çevre olayıdır. Çevre olayı, sadece kirlenme olayından ibaret değildir. Çevre olayı, aslında yediğimiz ekmeğin, **eğer dikkat** edilmezse, yediğimiz ekmeğin, tuttuğumuz için çevre, bir gün **düşmanı** haline gelebilir. Yani göçe mecbur eder insanları.

Bu olay, önümüzdeki yıllarda çok daha yanlış olacaktır. Biz bunun gerisinde kalamayız.

Bütün bunları çerçeveleyen bir başka büyük olaya temas etmek istiyorum: Kişiyi nasıl bilinçli yapacaksınız? Sadece hüner sahibi değil, beceri sahibi değil. Nasıl bilinçli yapacaksınız? İşte o da eğitimidir.

1991 yılında dünya yeni bir kontro-sosyale, yeni bir sosyal mukaveleye, sosyal anlaşmaya, gitmektedir. Kim yapacak sosyal anlaşmayı? İnsanlar birbiriyle, insanlar devletleriyle yeni bir sosyal anlaşmaya, hatta devletler, devletlerle; hatta devletler, sınırlarını kaldırarak, insanları daha geniş kucaklayarak. Çünkü bu olayların bir kısmı sadece bir ülkeyi alakadar etmiyor. Birçok ülkeyi birden alakadar ediyor. Böyle bir buluşmanın içerisine gidecektir. **"Kontro-sosyal"** dediğimiz olay bu.

Bir de, kontro-naturel olayı ile karşı karşıyayız. Yani insanoğlu, dünya üzerindeki kişiyi, tabiatla da bir mukavele akdetme mecburiyetindedir. Kendi iyiliği için.

Şimdi, dünya bu. Bu tarafa gidiyoruz. Yalnız dünyada başka olaylar da var. Dünyanın nüfusunun 1/3'ü **"Milliler"** dediğimiz ülkelerdir bun-

lar. Bu 1/3'ü dünyadaki üretimin 2/3'ünü yapıyor. Binaenaleyh, dünyadaki zenginliğin 2/3'ü, dünyadaki nüfusun 1/3'ünü, 4,5 milyar kazanç nüfusunun 1,5 milyarı, 3 milyarının iki misli daha fazla kazanç sağlıyor zengin ülkeler.

Binaenaleyh, demin saydığım kişinin sosyal, ekonomik haklarını karşılayabilmenin tek yolu zenginleşmedir. Zenginleşme olayı kalkınmadan geçer. Aranacak şey; hukuktur, zenginliktir ve tabiatla uyumdur ve bütün bunların eğitimi içinde olmaktadır. Benim ülkem bunların dışında kalmaz.

Evet, biz ne yapalım? Biz, evvela dünya ile kucaklaşmaktan vazgeçemeyiz. Biz her şeyi 50 sene sonra aldık, onun için sıkıntılara girdik. Buhar çıktı, 50 sene sonra aldık. Telefon çıktı, 40 sene sonra aldık. Elektrik çıktı, 40 sene sonra aldık. Dünyanın yeni gelişmesine, bunu bir fantazi saymayıp, bir fantazi haline de getirmeyip, adamlar dillerine doladı. Birtakım anlaşılabilir laflar ediyorlar, edenleri de vardır. Yani **“dünya değişiyor, öyle ise biz de değişelim”** Peki ama, somut şeyler söyle. Dünya değişiyor ama ben somut şeyler söylüyorum. Bazı şeyler somut söylenmez ama, bizim dünya ile bütünleşmemiz lazım, kucaklaşmamız lazım diyorum. Bu evvela imzaladığımız **Paris Anlaşması**'ndan başlar. Türkiye Cumhuriyeti Devleti hiçbir paraya pula ihtiyaç göstermeyen bir devlet. Bu devlet Anayasa ve rejim reformu yapmaya mecburdur.

Bakın, biz ne yapıyoruz. Devletimizin adına imza atıyoruz. Bu imzalar atıldığı yerde kalıyor. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, imza attığı için değil veya Batıdaki insanları memnun etmek için de değil. Onları hoşnut etmek için, onlara hoş görünmek için de değil, kendi halkı için, bugün dünyanın geldiği yerdeki hak ve özgürlükleri mutlaka sağlanmalıdır. Dünyadaki gibi olursa acaba batar mıyız? Yani Türkiye'yi yönetemez hale gelir de, **‘işte uçurumun kenarına geldik. Yok, uçuruma yuvarlandık’** gibi olaylarla karşı karşıya kalır mıyız? Yani hak ve özgürlükleri kaldırabilir miyiz? Hak ve özgürlükleri hazmedebilir miyiz? Devlet olarak, toplum olarak hak ve özgürlükleri içimize sindirebilir miyiz? Yani **‘bunlar bize fazla mı gelir ve ondan sonra da memleketimiz parçalanır mı’** gibi kaygılara bence kapılmaya gerek yoktur. Zaten bu kaygılara kapılacaksak, hiçbir zaman bu hak ve özgürlükleri gerçekleştiremeyiz. Ne yaparız? Hipokrat, iki yüzlü oluruz. Bir gerçek demokraside olması lazım gelen yere, çarpık demokrasiyi getirip koyarız.

Demokrasinin **‘sana göresi’**, **‘bana göresi’** ve **‘ona göresi’** yoktur. İnsan haklarının **‘sana göresi’**, **‘bana göresi’** ve **‘ona göresi’** yoktur.

Kurumlarda falan birtakım değişikler olabilir. Ama, kavramlar ve kurallarda, bilhassa önünde Türkiye'ye göresi veya İngiltere'ye göresi olmaz. Çünkü insanoğlu bu haklardan renk, ırk, düşünce, his farkını gözetmeksizin yararlanmalıdır. Yani hümaniteriyal bir görüştür bu. Milliyetçi görüşleri silip atmaz. Ama insanı insan yapan bir görüştür. İnsanı, insan sayan bir görüştür.

Yine milliyetçi görüşler, milletlerin kendi entitesini, kendi kişiliğini tarif eder. Her milletin kendi kişiliği var. Ama, ister Alman olsun, ister Türk olsun, ister İspanyol olsun, ister Fransız olsun, insan insandır. Hepsini **“İnsan gibi yaşama”** dediği zaman, bu haklardan yararlanmalıdır.

Şimdi, **“Kalkınma Olayı”** dediğimiz vakit, kalkınma olayı, zenginleşme olayıdır. Hukukun üstünlüğüne dayanan bir rejimde zenginleşme oluyor. Hukukun üstünlüğü, önemlidir. Hukuku inkar ederek bir kalkınma yapmak mümkün değildir. Hukukun üstünlüğünü inkâr ederek, bir kalkınma yapan ülkeler -ki, Marksist rejim o idi-hakları inkar ederek ve kişiyi, toplumun yük beygiri haline getirerek, kişiyi toplumun efendisi yapacağı yerde, yük beygiri haline getirerek yapılan-kalkınma görülmüştür. Berlin Duvarı olayı dünyanın gözünde neticelenmiştir. Berlin Duvarının, bir tarafında 19.500 dolar gelir. Öbür tarafında 4.500 dolar adam başına gelir. Netice de ne olmuştur? Fevkalade büyük sanayi kuruluşu olmalarına rağmen, bu sanayi ülkeyi batırmıştır. Sovyetler Birliği gibi bir ülke, dünyanın en ileri sanayiine sahip iken aç kalmıştır. Dünyanın gidişinin farkına varmamıştır. Teknolojinin farkına varamamıştır. O da insan hakları arayışına koyulmuştur. Öyle ise, ne yaparsak, hukukun üstünlüğüne dayanarak, onun içinde yapacağız.

Şimdi burada hemen şunu söylemek isterim ki, eğer ülkede, dünyaya uyan bir gidişat yoksa, o ülke bir süre sonra dünyadan kopacaktır. Dünyaya uyan gidişat taraf olmayacaktır. Hukuk düzeninde kucaklaşmak.. Bizim hukuk düzenimizi, bizim rejimimizi, bizim devlet düzenimizi ileri seviyeye çıkarmak.. Bence birinci sorun budur.

Memleket 1991 seçimlerine girerken ilk hedeflerimizden birisi, devletimizi çağdaş, toplumumuzu çağdaş, insanımızı çağdaş yapmak için gerekli yenileşmedir. Devletimiz çok yıpranmıştır. Devleti yeniden tamir etmek lâzımdır. İkinci ele aldığımız konu; devletin tamiridir.

Üçüncü ele aldığımız olay, toplumun tamiridir. Üzüntüyle ifade edeyim ki, Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık, onunla beraber olan ekonomik istikrarsızlık toplumumuzun içini bozmuştur. En zoru da budur. Yani maale-

sef değerlerimizin bir kısmı yıpranmıştır. Toplum olarak silkinip, bu değerlere ülkenin yeniden sahip çıkması gerekecektir. Aht-ı refah aşağı yukarı hemen hemen çok delik deşik olmuştur. Verilen sözün tutup tutmama. Ticaret sırasında halka borcunu ödeme imkansız hale gelmiştir. Ankara'da 22 tane Sulh Hukuk Mahkemesi var, bunun yüzde 90'ı, protesto olan bonolar, ödenmediği için bu davalara bakıyor.

Toplumun genel ahlakı fuhuşa varacak kadar birtakım bozukluklar işareti ediyor. Bunu aşmadıkça kimse geçemez gayet tabii.

Şimdi, dünya ile uzlaşırken, dünya ile kucaklaşırken bir şeyi daha yapması lazım Türkiye'nin. Dünya ile rekabet edebilecek bir ekonomiye sahip olması gerek. Dünya ile rekabet edemeyecek bir ekonomiyi ileriye götürmeyiz. Bana göre Türkiye'nin refahı da, Türkiye'nin zenginleşmesi de, gelişmesi de, büyümesi de buraya bağlıdır. Öyle ise, dünya ile rekabet edebilecek bir ekonomik politika, akılcı bir politika olacaktır. Sloganlardan kurtulmuş, doktrinden kurtulmuş, pragmatist. Yani neyi yaparsan ne çıkar? Bu doktrin, çok gerilerde kalmıştır. İdeoloji gerilerde kalmıştır. Onun yerini pragmatizm aldı. Yani başıboşluk değil. Hangi olaya nasıl bakmak lazım. Öyle ise, rekabet gücü olan bir ekonomiyi kurabilmek, geliştirebilmek lazım. Bu, piyasa ekonomisidir, serbest piyasa ekonomisi. Ülkemiz, serbest piyasa ekonomisinden de uzaktır. Bizim ülkemizde bu ekonomiye, "**Serbest piyasa ekonomisi**" denmez. Bu, kontrollü, güdümlü ekonomidir. Onun için de başarılı değildir.

Öyle ise, Türkiye gerçek piyasa ekonomisini mutlaka başarabilmelidir. Önümüzdeki yılların; evvela günlerin, sonra ayların, sonra yılların en önemli sorunu bu. Bir gerçek piyasa ekonomisini mutlaka başarabilmeliyiz. Demek ki, iki tane gerçek geliyor, gerçek ekonomiyi mutlaka başarabilmeliyiz. Üçüncüsü, refahtır. Bu ikisini yapabilirsek, mutlaka gerçek refaha varırız.

Refahtır, bana göre bu ülkenin insanların tümünün hakkıdır. Çalışanların hakkıdır, çalışamayanların hakkıdır. Yaşlıların hakkıdır, çocukların hakkıdır. Bu, sosyal devlettir. Refahı, herkesin hakkı sayan olay, sosyal devlettir. Bunu gerçekleştirmemiz lazım.

Türkiye teknolojinin gerisinde kalamaz. Binaenaleyh, gerek rekabet gücü, gerekse teknoloji Türkiye'ye yeni birtakım olaylar getirecektir. Türkiye, sanayileşmeyi bir kenara bırakamaz. Hizmetler ile kalkınmış ülke pek yoktur. Mutlaka mal üreteceksiniz. Bu mal, dünya piyasalarında satılabilir

mal olacak. Bu satılabilir mal ile dış ödeme ihtiyacınızı karşılayacaksınız, borçla değil. Bu malın kalitesi iyi olacak, fiyatı dünya ile boy ölçüşebilir durumda olacak. Bunun gerektirdiği her şeyi yapacaksınız. Bunun gerektirdiği her şeyi yaparken, bazı sıkıntıları olacaktır Türkiye'nin. Yalnız bunları incitmeden, acıtmadan yapmak lazımdır.

Burada teknolojiyle çalışma hayatının ister istemez bir çelişkisi meydana gelebilir. Bu çelişkiyi, insanları mağdur etmeden, aç bırakmadan ve ya mutlaka insanların haklarını, hukukun gözeterek aşmak lazım.

Şunu demek istiyorum. Eğer Türkiye birtakım acılar, birtakım ızdıraplar meydana getirerek teknolojinin zorluklarını veya teknolojinin getireceği zorlukları aşmaya kalkarsa yanlıştır. **"Efendim, bu şudur; bu kadar işçiye ihtiyaç yok, işte işçi çıkarıyoruz"** Çıkardığın işçi nereye gidecek? Zaten bu kadar işsiz insan var. Ama başta türlü rekabet edemeyiz. Acaba o yüzden mi o; yoksa başka sebepten mi? Gerçekten teknolojinin gereği ise veya kâfi kaynağınız var da, bu kâfi kaynağı iyi kullanmıyorsanız, fukaralaşırsınız. Kaynağı olmayan veya eline geçirdiği kaynağı azami şekilde değerlendiremeyen ülkeler fukaralaşır yahutta borçlanır. Borcu ödemeye girdiğiniz zaman yine fukaralaşır. Bugün benim ülkem bu. Gayrisafi milli hasılanın yüzde 10'unu iç ve dış borç olarak faiz ödüyor. Yüzde 10 iç ve dış borç faizi ödeyebildiğiniz, ödediğiniz takdirde, sokaktaki adama refahın intikali mümkün değildir. Ne zaman değildir? Yüzde 5 kalkınma hızı meydana getirdiğiniz takdirde mümkün değildir. Yüzde 6 getirdiğiniz zaman yine mümkün değildir. Yüzde 10 getirdiğiniz zaman başa başdır. Yüzde 11'den itibaren başlar, 2,5'da nüfusunuz var. 12,5'in üzerinde kalkınma yapmanız lazım ki, sokaktaki adama refah intikal etsin ve bir taraftan da yüksek dış borç faizleri, ülkenin damarlarındaki kanı emmektedir.

Bu suretle ayakta durabilmek de mümkün değildir. Öyle ise, Türkiye hesabını, kitabını bir araya getirecek. Açıklıkla söylüyorum, ister devlet idaresi, ister şirket idaresi, ister ev idaresi olsun, geliriyle giderini bilmeyen, denkleştiremeyen, hesap bilmiyordur ve mutlaka sıkıntılara düşer. Hesabını yitirme olayıdır.

Bunları niye söyledim? Eğer bunlar düzgün değilse, bir ülkede çalışma hayatı çok zorlukların içine zaten süreklenir. Bunlardan ne çıkar? Bir ülkede gayrisafi milli hasılanın yüzde 10'u eğer veya 12'si kamu açığına gidiyorsa, bu ülkede enflasyonun yüzde 70'den aşağı olması mümkün değildir. Yani Türkiye'nin, şikayetleri var. Diyorsunuz ki, **"Kazandığı**

parayı koyun, alinteri, el emeğinin karşılığında aldığı paranın değerini koruyan, satınalma gücünü koruyan, paranın satınalma gücünü koruyan" O ne? Adam, ayın başında aldığı parayı, ayın başında sarfediyor. O niye? **"Yoksulluk sınırı"** diye rakam çıkarıyorsunuz. Türk-İş de çıkarttıyor o rakamları, başka yerlere de çıkartıyor, yoksulluk sınırı 4 kişilik bir ailede bir aylık mutfak masrafı, bir milyon liranın üstünde bugün. Asgari ücretten 500 bin lira para eline geçen adam, 4 nüfuslu ise 1 milyon liranın üstünde mutfak masrafı ödemesi lazım. Yani iki aylık kazancıyla, bir ay ancak geçenebilir. Bu refah değil, bu sefalet. Yani **"Açlık"** demiyorum, ama sefalet. Böyle refaha varamazsınız, **"Fakirleşme"** dediğimiz olay bu işte.

Öyle ise, gelin Türkiye'de bozulmuş bulunan bütün dengeleri yeniden düzeltelim. Bizim iddiamız bu: Bozulmuş dengeler, devlet gelir ve giderini birbirinden ayıramaz durumdadır. Devletin bütçesi yoktur. 166 tane fonlu bütçe var; yani aşağı yukarı 100 trilyon lira.. Bu 100 trilyon liralık bütçenin 22 trilyonu faiz, 50 trilyonu memur maaşı. 70 trilyon, geriye kalan bu bütçeden 15 trilyon yatırım var. 100 trilyonda, 15 trilyon yatırım. Faiz, yatırımdan daha fazla. Yatırım yapmadıkça, akıllı bir şekilde yatırım yapmadıkça, ne üretime gidebiliriz, ne istihdama gidebiliriz. İkisine de gidemeyiz.

"İşsizliğin önlenmesi lazımdır, herkese iş verilmesi lazımdır"ın başladığı yer yatırım. Yatırım ama, istikrarsız bir ülkede siyasi istikrar yoksa, ekonomik istikrar yoksa, ikisini olmadığı bir ülkede yatırım olmaz. Nitekim, yatırımlar geriye gitmiş Türkiye'de. Özellikle gitmiştir kamuda. Kamu **"Ben yatırım yapmayacağım"** demiştir. Daha çok sanayicilerden bahsediyorum, bu defa özel sektör de yapmamıştır. Onun yerine, rakamlar daha çok konut sektörüne yatırım yapıldığını gösteriyor. Yani sakladığı mal üreten bir sektöre değil. Taşınamaz mal, paraya çevrilmesi her zaman mümkün olmayan mala büyük yatırımlar gitmiştir. Çünkü, güveni orada bulmuştur.

Binaenaleyh, Türkiye'nin yatırım politikalarının değiştirilmesi, yatırım politikalarına bir istikrar getirilmesi lazımdır. Bütün bunlar gayet tabii ki çalışmaya hayatımızı şu veya bu şekilde etkileyen hususlardır.

Şimdi bize soracaksınız, diyeceksiniz ki, **"Siz 21 Ekimden itibaren ne yapacaksınız Türkiye'de iktidar olduğunuz takdirde?"** ki, inşallah olacağız **"Ne yapacaksınız?"** diyeceksiniz.

Ben size bu somut söylediğim işlerin yanında, bazı da soyut şeyler de

söyleyeceğim. Soyut bazen somut kadar değerlidir, hatta ondan da çok değerlidir. Çünkü, somut da, soyutun içinden çıkar.

Türkiye'nin bir güven ortamına ihtiyacı vardır. Devlete yeniden inan-dırıcılık getirilmesi lazımdır. Siyasi iktidarlara, yeniden siyasi iktidara güve-nilirlik getirmek lazımdır. Bu güvenilirliği getiremediğimiz takdirde veya Türkiye böyle bir güvenilirliği getiremediği takdirde bir gelişme ortamını bu-lamaz. Bir şevk ortamını bulamaz. Her şey ona bağlı. Bunu bir nevi '**abu hayat**' sayıyorum. Hayat suyu ve gerçekten de bunu siyasetçiden başka kimse yapamaz. Yani siyasetin işidir. Siyasetin fonksiyonudur, tamamlan-yan da odur, yitiren de odur.

Öyle ise, Türkiye bu olayı çok dikkatli götürmeye mecburdur. Devlete saygınlık kazandırması lazım Türkiye'nin. Borcunu ödemeyen devlet, ol-maz efendim. Her gittiğimiz yerde bizim işçilerimiz şikayet ediyor bana: "**—İşte alacağımız var, farklar var ödenmedi**", "**—Ne zamandan beri ödenmedi**", "**—İşte 5-6 aydan beri ödenmedi. Toplu sözleşme fark-larımız var, ödenmedi**" diyor.

Ondan sonra köylüyer şikayet şikayet ediyor: "**55 gün oldu buğday verdik, ertesi gün bunun parasını ödenecek diye söylenmişti, öden-medi.**" Ve kime elinizi uzatırsanız, devletin güvenilirliğini zedeleyen, dev-lete saygınlığını zedeleyen şikayetlerle karşı karşıyasınız.

İşte, bizim dediğimiz şey, devleti, devlet gibi yapma olayıdır. Devlet, itibarsızlığı kaldırmazsa, çok önemlidir bu müessese. Bence devlete gü-venirlilik getirmeye mecburuz. "**Bunu nasıl yaparsınız?**" dersiniz. İşte bu bir hünerdir. Bunun kaidesi vesairesi veya bunun formülü yok. Bu bir sanattır. Siyaset idare sanattır. Hepiniz yöneticisiniz. Hepiniz iyi birer sa-natçısınız. Herkes kendi damgasını vurur bunun üstüne. Yani herkesin el emeğidir bu, eliştir. Birisinin yaptığı, birisinden farklı olabilir. Ama gayele-ri aynıdır. Güvenirlilik kazandıracaksınız dediğimiz olayda.. Aşırılıklara kaç-madan, hoşgörüyle, uzlaşmayı esas alarak bu güven ortamını siyasi yönetim meydana getirir.

Dediğim gibi, dürüstçe, işleyen bir devletin mevcut olduğu intibarı vermeden devletin saygınlık kazanması mümkün değildir.

Devlete saygınlık vermenin diğer bir olayı da, devleti, kaideler, kurumları tanınmaz olmaktan çıkarmak lazım. Yani bugün Türkiye'mizde kuralızsızlık hâ-kimdir. Kural iyi değilse değiştir. Ama, hem kural mevcut, hem kuralı tanı-mıyorsunuz. İşte devletin saygınlığını yitiren olaylardan birisi budur. Anayasa da o kurallardan biridir. Anayasa, kurallar manzumesidir ve kuralların

en kabadayısıdır. Anayasayı tanımıyorsunuz. Kuvvetler ayrılığı prensibini tanınmaz hale getirdiniz. Kurationsız bir Türkiye'yi, kurallara uyan bir Türkiye haline getirmedikçe bu saygınlığı sağlayamazsınız.

Türkiye'nin bir önemli sorununa daha çalışma hayatına gelmeden dokunacağım. O da şudur:

Türkiye'de nüfusun yüzde 55'i tarımda. Yani çalışan nüfusun yüzde 55'i ve birkaç puan aşağıda, birkaç puan yukarıda. Yüzde 15'i de sayanide ve Türkiye'nin nüfusunun yüzde 50'si sosyal güvenlikden mahrum ve gelir dağılımı da, bozuk. Dünyada 1 milyar insan bugün günde 1 dolar kazanıyor. 365 dolar eder. Benim ülkemde de milyonlarca insan var. Günde ancak 1 dolar kazanan insanım tabii ki yoksulluk sınırının altında. **"Gelir dağılımı"** dediğimiz olay. Türkiye ikiye bölünmüştür. Dünyada 7 tane en kötü gelir dağılımı ülkeden birisidir benim ülkem. Bir Danimarka seviyesinde geliri var, yukarıdaki yüzde 10. Bir de Pakistan seviyesinde bir geliri var. Aşağıdaki yüzde 7. Fiilen ikiye bölünmüştür Türkiye.

Bu parçalanmayı ortadan kaldırmadıkça, 35 ilinin göç verdiği şehirleşmenin fevkalade sıkıcı hale geldiği ve insanların iş aramak için, ekme karamak için koştuğu bir ülke olmaktan çıkaramayız Türkiye'yi.

Bu genel mülâhazalar ışığında şimdi **"Gel bakalım, de bakalım, çalışma hayatına ne diyeceksin?"** Ama çalışma hayatı bütün bunların içinde. Bunlar düzgün olmadıkça, bir ülkedeki çalışma hayatının, çalışma barışının düzgün olabileceğini sanmak yanlıştır. Onun içindir ki, sendikacılar gurur verecek şekilde, gönül verecek şekilde hepinizi övüyorum. Uzun zamandan beri kongrelerinizi takip ederim. Ülke sorunlarıyla ilgilisiniz. Neme lazım, bence sendikacılar, **"Ülke sorunlarıyla ilgileniyor"** diye mahkemelere götürmek falan yüz sene evvelki kafadır. Ülke sorunlarıyla ilgilenmeyip de ne yapacaksınız. Ülke sorunlarıyla ilgilenmezseniz, kötü-lükler sizi dükkanınızda buluyor, fabrikanızda buluyor, tarlanızda buluyor. Bir şekilde buluyor. Ya pahalılık şeklinde buluyor, ya adaletsizlikle ezgin olarak buluyor. Ya sıkıntılar içinde buluyor, bir şekilde buluyor.

Şimdi, söyleyeceğim hususları mutlaka yapmak lazım diyorum. Mutlaka yapmak lazım. Bunları yaparsak, çalışma hayatının sorunları daha ehven olur. Daha kısa olur, daha düzgün olur. Ama bunları yapmasak, çalışma hayatının sorunlarıyla uğraşmayacak mıyız? Yine uğraşacağız. Çalışma hayatımızın bütün bu anlattığım çerçeve içerisinde bugün; yani bunlara bağlamaksızın sorunları nedir? Buna dokunacağım.

Sanıyorum ki, şu kâğıda koyup, bize gönderdiğiniz dökümanları da çok iyi koydunuz. Biz de, sizin bu taleplerinizi, dileklerinizi veya tespitlerinizi benimstedik, seçim beyannamemize koyduk. Seçim beyannamemizin o sayfalarını da basıma verdim şimdi.

Yalnız ben yine bunların üzerinde biraz duracağım. Yani şu bana verdiğiniz şeylerin içerisinde itiraz edecek bir şey yok. Aksine, siyasetçinin işini kolaylaştırdınız. Sizi tebrik ederim. Yani işte budur katılımcılık.

Arkadaş, ülkenin sorunlarına ben şöyle bakıyorum, kendi sorunlarına da böyle bakıyorum. Sesini çıkarmayana ekmek verirler mi? Vermezler. Zaten bu topluluk, devlet karşısında, topluluk karşısında kendi haklarını koruyabilsin diye vardır.

Şimdi, benim diyeceğim şudur:

Türkiye, Anayasası'nı değiştirmelidir, yepyeni bir Anayasaya ihtiyaç vardır. Bu yepyeni Anayasanın içerisinde de, ILO şartlarına uyan işçi hakları olması lazım. Bunları söylüyoruz.

Şimdi, Türkiye'nin Anayasanın değiştirmesi, kanunları değiştirmesi kaçınılmazdır diyoruz. Türkiye, 2821 sayılı Kanunu değiştirmelidir, 2822 sayılı Kanunu değiştirmelidir, 1475 sayılı Kanunu değiştirmelidir. Nasıl yapmalı bunları? Bakın, bunları şöyle yapmalı:

87 sayılı ILO'nun Sendika Özgürlüğü Sözleşmesi var. Bundan evvel de Filedelfiya Şartına eğilmek istiyorum. Filedelfiye Şartı veya bildirgesi fev-kâlade enteresan. 10 Mayıs 1944'de kabul edilmiş. Aradan 47 sene geçmiş, 4 temel amaç var. Özgürlük, emek ve sendika özgürlüğü. Eşitlik, Ekonomik güven, çalışma, sosyal güvenlik, asgari ücret, saygınlık. Yeterli çalışma koşulları, hak ve özgürlüklerin korunması. 4 tane temel prensip; yani Türkiye'deki çalışma hayatı bu 4 temel prensibe dayanmalıdır. Zaten ILO'nun bütün mevzuatı, ondan sonraki sosyal devletteki, bütün uygar devletlerdeki mevzuat bu esasa dayanılır.

Şimdi, 87 sayılı Sendika Özgürlüğü Sözleşmesi 1948'de yazılmıştır. Sendika hakkının evrensel ilkelerini söylüyor. Bu ilkeler; **“İşçiler ayırım gözetmeksizin sendika kurma hakkına sahiptir”** Benim ülkemde değilse, böyle olmalıdır. Size taahhüdümüz bu. Şu bildirgedeki şeyi size taahhüt ediyoruz. Yani sendikalar özgürlük içinde ana tüzük ve etkinliklerini belirleme ve yöneticilerini seçme hakkına sahiptir. Böyle değilse, onu taahhüt

ediyoruz. Yani senin politikan, benim politikam, onun politikası falan yok, **“dünya ile kucaklaşacağız”** demedim mi? Buradan başlayacaksınız.

Kamu makamları bu hakları kısıtlayamaz. Kısıtlıyorsa, onları kaldırmayı kabul ediyoruz. Sendikalar üst kuruluş kurabilirler. Kuramıyorsa, kurmalıdır. Hükümet diyor ki, **“Türkiye, bu sözleşmeyi onamamıştır”** Biz bu sözleşmeyi onaylayacağız.

Doğru mu? (“Doğru” sesleri) Benim dediğim doğru. Yanlış şey söylemedim. **“Onanmamış”** diye yazmışsınız.

98 Sayılı Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi:

Biz ne diyoruz; sendika, rejimin çok önemli bir halkasıdır. Ne gibi? Hür seçim. Ne gibi? Hür parlamento gibi. Ne gibi? Hür muhalefet. Ne gibi? Hür Parlamento kürsüsü gibi. Ne gibi? Hür basın gibi. Ne gibi? Hür dernekçilik gibi. Hür sendika, hür üniversite. Bu hür’ler zincirinin bir halkası olmasa, bence iyi iş görmez. Uygar dünya budur. Tarzı budur uygar dünyanın. Uygar dünya zor bir iş. Uygarlık zor bir iş zaten.

98 sayılı; yani toplu pazarlık hakkı işlemeli. Eğer işlemiyorsa, toplu pazarlık hakkını işletecek bütün tedbirleri teminat altına alalım. Çalışma şartlarını iyileştirmek için toplu pazarlık hakkı tanınması, geliştirilmesi ve en geniş biçimde kullanılmasına özendirmeyi sağlamaktır. Eğer işlemiyorsa, işleteceğiz.

Çalışanların örgütlenme hakkını, işverenlere karşı özgürce kullanmalı. Sendikal faaliyet nedeniyle cezalandırılmamalı, işten çıkarılmamalıdır.

Bu hak işliyorsam mesele yok. İşlemiyorsa, işleteceğiz.

Türkiye bu sözleşmeyi 1951 yılında 5834 sayılı Yasayla onaylamış. Yasayı onaylamak kâfi değil. Bunun mevcut olması da kâfi değil, işlemesi lazım. İşlemiyorsa, dediğini yapmayan devlet saygın değildir. Biz, devleti saygın yapacak ve Türkiye’yi başkalarıyla kucaklaşacak bu hakları teminat altına alırız.

151 sayılı Çalışma İlişkileri, Kamu Hizmetleri Sözleşmesi 1978 tarihli. 151 sayılı Sözleşme, kamu yönetiminde örgütlenme hakkının korunması ve çalışma koşullarının belirlenmesini düzenler.

87, 98 sayılı sözleşmelerin tanıdığı hakları, kamu görevlilerine tanıyan bir belgedir. 151’e göre, üst düzey yöneticileri ile silahlı kuvvetler ve polis, ülkelerin tercihlerine göre sözleşmede öngörülen güvencelerden yarar-

lanacaklardır. Yani polis ve silahlı kuvvetlerin de dahi yararlandığı ülkeler olabilir. Ama ülkelerin durumuna göre. Onun dışında kalan kamu görevlilerinin, yani memurların sendikalaşmasını kabul ediyorum. Yani biz bir örgütlü toplum arıyoruz. Bakınız, toplum örgütsüz olduğu için demokrasiyi ayakta tutamıyoruz; yani birisi gelip, bir tekme vuruyor, tekme vurulan böyle yerlerde sürünürken topalladıkça, tekme vurana **“Yaşa, varol”** deniyor. O sekerek giden adama bir tekme daha vuruyorlar.

Örgütlü toplum, payandalı toplumdur. Bir tek payandayı tutmuyor; yani kırılıyor, şöyle yıkılıyor. Pratik tedbirimiz şudur;

Anayasayı yeniden düzenlerken bence, Anayasaya uzun boylu birtakım şeyleri yazmak doğru değil. Değişmiyor çünkü onlar, değiştiremezsiniz kolay kolay. Anayasada, çalışma hayatını düzenleyecek tek madde getiriyoruz. **“Türk çalışma hayatı, Uluslararası Çalışma örgütünün, anayasa, sözleşme ve tavsiye kararları doğrultusunda ve bunlara uygun olarak kanunla düzenler.”**

Bu olmazsa, Anayasaya yazsam da, yapmıyorsun zaten. Anayasaya yazdın, yapmadığın zaman ne yapacaksın? Herkes yolunu bilecek, izini bilecek, kaderini bilecek.

Şimdi, çalışma hayatının hukuki düzenlenmesi, çerçevesi, moral çatısı, bir uygar, çağdaş devlete göre böyle olacaktır. Benim devletim de uygar, çağdaş devlet olacaktır.

Şimdi, tabii ki bunun dışında devletin, bir sosyal güvenlik devleti olacaktır. Herkes sosyal güvenliğin içine, güvenlik şemsiyesine girecektir.

Çalışanlar için şunu getiriyoruz:

Artık Türkiye’de İşsizlik Sigortasının getirmenin zamanı gelmiştir. Bu kademeli olacaktır yalnız. Çalışmayan herkese asgari ücret düzeyinde bir dayanışmayı devlet sağlamalıdır ve sağlanmalıdır. Hesap yaptırarak, bunun için bir-iki senede birkaç trilyon para lazım. Bu parayı da devletin çeşitli kaynaklarından bulmak durumundayız. Yani ben size kaynağı olmayan bir şeyi söylemiyorum. Birinci getireceğimiz şey bu.

İkinci getireceğimiz şey; asgari ücretten vergi kesilmesi kadar ayıp bir şey tasavvur edemezsiniz.

Asgari ücreti neye göre tayin ediyorsunuz? Adamın asgari bu parayla geçinebilmesi için önüne koyuyorsunuz 3 tane eklemek, **“Haydi kardeşim, ancak bununla doyrarsın”**. Hakikaten onunla doyruyorsa, o üç eklemek

onun masasında durmalıdır. Sonra geliyorsunuz, bir tanesini aparıyorsunuz göz göre göre.

Ben biliyorum, bunlardan hoşlanmayacak vardır Türkiye'de. Yalnız, devleti böyle götüremezsiniz beyler. Bu devleti, hem tamir edeceksiniz, hem sosyal baskıyı getireceksiniz. Sosyal baskı, devletin birtakım bedavacıların eline geçirme değildir. Dayanışmadır.

Üçüncü getirdiğimiz şey; devlet, ihtiyarını, sakatını, çocuğunu sokaktan alacaktır.

Devlet bunları neyle yapacak? **“Devlet bunları yapamaz”** diyenler bence, ikidara talip olmamalıdır. **“Yapabilir”** diyenler gelmeli, yapmalı. Yapamazlarsa gitmeli ve yapabilir buluncaya kadar Türkiye bu işe devam eder. Çünkü, **“Biz uygar bir ülke olamayız”** diyorsunuz, **“Biz çağdaş bir toplum olamayız”** diyorsunuz. **“Biz çağdaş bir insan olamayız”** diyorsunuz. Halbuki, benim Türkiyemin büyük hedefi, uygar bir toplum, olma, çağdaş bir toplum olma, çağdaş bir insan olma. Bu zorlukları aşabilecek mi diye ortamı arıyoruz.

Size, çalışma hayatımızın ve Doğru Yol'un **“Altın Üçgeni”** diye bir grafik getiriyorum. Altın Üçgen. **“Bu ne”** diye merak edeceksiniz. O kadar içinde mucize yok, ama bir iddia var.

Bu üçgenin bir tepesi, özgür ve güçlü sendika. Bir tepesi, anlayışlı işveren. Bir tepesi de, demokrat devlet.

Bu üçgenin içine ne sığıyor? Bu üçgenin içinde, bana **“Çalışma hayatımız hakkında ne düşünüyorsunuz?”** dediğiniz her şey sığıyor. Bakın ne sığıyor.

Herkese iş sığıyor. **“Nereden bulacaksın herkese iş?”** Herkese iş bulabilmek için yatırım yapmanız lazım. Yatırım stop ettiyse, işsizlik patlamış. Benim ülkemde 830 bin kişiye iş lazım. Bugünkü haliyle 400 bin kişiye iş verebiliyor Türkiye. 430 bin kişi işsizler ordusuna ekleniyor. Bunu düşünmezseniz yapamazsınız zaten. Bu 830 bin kişiye iş vereceksiniz, iş verecek bir kalkınma hamlesini önünüze katacaksınız. Önünüze kattığınız bu kalkınma hamlesi, sizi fukaralaştıran bir hamle olmayacak. Sizi zenginleştiren bir hamle olacak.

Bu ülkenin kaynaklarını; yani sermayesini, kapitalini, parasını, emeğini, her şeyini, kaynaklarını, alınterini öyle bir yere koyacaksınız ki, bereket çıkacak, refah çıkacak. Refahı yutan, kaynağı yutan birtakım yanlış işlere,

yanlış yatırımlara gitmeyeceksiniz. Bu sermaye hasılat katsayısı vardır. Sermaye hasılat katsayısı 10 olan işleri yaparsanız. Yani 10 yatırıp bir alacaksınız, işsizlik bitecek. Ne yapacaksınız? Üç plan şeyleri yapacaksınız, üç yatırıp, bir alacaksınız ki, on yatırdığınız zaman, bir almak yerine üç alacaksınız. Yani bir koyup, üç almaktan farklı bir olay, değişik bir olay. On koyacaksınız, bir almayacaksınız, üç alacaksınız. Eğer on koyup, bir alıyorsanız, demek ki, iki gidiyor. Bu giden şey, fukaralık şeklinde birikiyor, işsizlik şeklinde birikiyor.

“Herkes iş”, “Bunu söylüyorsunuz, nasıl herkese iş vereceğiz kardeşim?” Türkiye, herkese iş verecek, bugün ne kadar yapıyorsa, o kadar iyi. Yalnız Türkiye, herkese iş vermeyi göze almadığı takdirde buna nasıl ulaşacak? Bu mümkün değil.

İşten çıkarmaya son. Her çalışana konut. Haydi bakalım, gidin bulun, konut sahibi olun. 100 metrekare konut 60 milyon, 70 milyon, 80 milyon, yerine göre 100 milyon. Bir işçi acaba dışından, tırnağından, midesinden, çoluk çocuğunu giydirmekten artırıp da 100 milyon lirayı nereden bulup da verecek? Metrekaresi 1 milyon lira.

Benim bıraktığım Türkiye’de bir işçi aldığı ikramiye ile bir 100 metre-kare ev alıyordu. Binaenaleyh, Türkiye’ye yeniden çehre vereceksiniz ki, çalışanların tasarruf kabiliyeti ev sahibi olmasını sağlasın.

Her çalışana grev hakkı. Her çalışana özgür sendika. Sağlıklı işçi, sağlıklı işyeri. Bu sağlık olayına önem vermek ve gerçekten sağlık olayını yeniden ülkenin tümünde tanzim etmek lazım ama, işçi sağlığı olayında da pek çok darboğazlar var. Bunları düzeltmek lazım.

Parasız ve kaliteli eğitim dünyanın sorunudur, benim ülkem de sorunudur. Eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırdığınız takdirde Türkiye’nin, gelecekte bu ülkeye hizmet edecek en iyi beyinlerini ülkenin hizmetinden mahrum görmesin. Ülkenin en büyük kaynağı eğitimdir.

ILO standartlarında çalışma hayatı, çağdaş, yasaksız Anayasa ve yasalar. Yaygın, parasız ve kaliteli sağlık hizmeti. İyi organizasyon, iyi yönetim ve yüksek verim ve işi olmayana İşsizlik Sigortası. Evet, bu **“Altın Üçgen”** dediğimiz olay budur. Bunun dışında kalan sizin bir arzunuz varsa, gerçi altında boş yer kalmamış ama, şuraya bir yere ekleriz.

Beni dinlediğiniz için size sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum.

Gönlüm sizlerle beraberdir, zihnim de sizle beraberdir.

DSP GENEL BAŞKANI BÜLENT ECEVİT — Sayın Başkan, Türk-İş'in değerli yöneticileri, değerli gazeteci arkadaşlarım. Hepinize içten saygılarımı, sevgilerimi sunarım ve önümüzdeki seçimlere giderken, Türk-İş'i, başlıca partilere tanıdığı bu olanak dolayısıyla kutlamak isterim. Çünkü, böylelikle toplumun en dinamik kesimlerinden birini oluşturan işçi kesiminin değerli üst düzey temsilcileri önünde partiler kendi mesajlarını, düşüncelerini ve işçileri de, bütün toplumu da yakından ilgilendiren önerilerini, politikalarını kamuoyuna sunma olanağını bulmuş olacaklardır.

Türk-İş'in beklentilerini, daha önce değerli Başkan Sayın **Şevket Yılmaz** ve değerli Genel Sekreteri lütfedip yaptıkları ziyarette bana bir dosya ile bildirmişlerdi bütün partilere bildirdikleri gibi. Bugünkü konuşmasını da Sayın Başkan **Yılmaz**'ın çok yararlanarak dinledim. Gerek raporlarındaki, gerek bugün yaptıkları konuşmadaki bütün görüşlerine ve isteklerine katılıyorum. Bunu, şunun için belirtiyorum. Fazla vaktinizi almamak için belki her konuya ve ayrıntıya değinemem, ama gerek Türk-İş'in hazırladığı raporda, gerek bugün Sayın **Başkan**'ın yaptığı açık konuşmasındaki bütün görüşlere ve beklentilere katıldığımı öncelikle belirtmek isterim.

Türk-İş'in, partilere verdiği raporda beni en çok sevindiren bir şey, raporun başlangıç bölümünü ağırlıklı bir şekilde demokrasiye, demokrasinin gerçeklik kazanmasına ve insan haklarına ayırmış olmasıdır. Çünkü, gerçek demokrasinin uygulanmadığı bir ülkede, demokratik işçi hakları da korunamaz ve geliştirilemez. Aynı şekilde demokratik işçi haklarının güvenlik içinde korunamadığı ve geliştirilemediği bir ülkede de demokrasiden söz edilemez, demokrasi yaşayamaz.

O açıdan, Türk-İş'in işçi haklarıyla, demokratik işçi haklarıyla demokrasi arasındaki bu işlevsel bağlantıyı vurgulaması çok değerlidir ve yerindedir.

Türkiye, rejim bakımından ciddi bir sıkıntı, bir darboğaz içine sürüklenmiştir. O arada işçi hakları da —Sayın Başkan'ın söylediği gibi— büyük darbeler yemiştir. 1963'ün daha gerisine götürülmüştür.

Bugünkü rejim bunalımının ve sıkıntısının başta gelen nedeni de hiç kuşkusuz yürürlükteki 1982 Anayasası'dır. Bu Anayasa, bir tepki döne-

minde ve yoğun baskı altında hazırlanmış ve halk oylamasına sunulmuştur. Yani olağan koşullarda demokrasiye alışmış, demokrasiyi özümsemiş bir toplumun kabul edebileceği, içine sindirebileceği bir Anayasa değildi. Onun için, kısa sürede bu Anayasa eskimiştir. Toplum, dinamizmi gitgide artan Türk toplumu, bu Anayasaya sığamaz duruma gelmiştir. Şimdiden Anayasa, birçok noktada toplumdan gelen baskılarla delik deşik olmuştur ve sahipsiz kalmıştır. O kadar sahipsiz kalmıştır ki, bu Anayasayı hazırlayanlarla hazırlatanlar, millet önünde **“Ben bu Anayasanın kefilim”** diyenler bile, artık Türk toplumunun bu Anayasaya sığmadığını ve mutlaka değişmesi gerektiğini kabul etmektedirler. Yani bu Anayasa sahipsiz kalmıştır.

Bu Anayasayı savunan, haklı göstermeye çalışan ve toplumda etkili bulunan tek bir kişi veya kuruluş kalmamıştır. Fakat ona rağmen, Anayasa değiştirilememiştir, yeni bir Anayasa hazırlanamamıştır. Oysa, bütün toplum artık böyle askeri müdahale dönemlerinin dayattığı bir Anayasa değil, toplumsal uzlaşmaya dayanan, demokratik süreç içinde hazırlanmış bir Anayasanın bir an önce ortaya konması gerektiğini kabul etmektedir. Fakat nedense bu konuda yıllardır bir adım atılamamıştır.

Demokratik Sol Parti, kurulduğu günlerden başlayarak bu konuda bazı girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, Mecliste grubu bulunan muhalefet partileriyle, benden önceki Genel Başkan eşim **Rahşan Ecevit** görevi alır almaz ilişki kurmuş ve o partilerden birinden gelen çağırırı da vesile bilerek, toplumsal uzlaşmayı yansıtacak bir Anayasaya Demokratik Sol Parti'nin de katkıda bulunmak istediğini açıklamıştır. Zaten Demokratik Sol Parti'nin 1984'ten itibaren bölüm bölüm açıklanmaya başlanan programında, Anayasa ile ilgili özel bir bölüm yer almaktadır ve bu bölümde, toplumsal uzlaşmaya dayanan, yeni ve demokratik bir Anayasa'nın hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Fakat nedense, o konuda toplumsal uzlaşma zemini hazırlamak ve yeni bir Anayasa için girişimlerde bulunmak üzere yaptığımız çağırılar yanıtsız kalmıştır.

Önümüzdeki genel seçimlere giderken, daha doğrusu bu seçimlerin erkene alınacağı belli olmadan, bu yıl toplanan Kurultayımızda-Demokratik Sol Parti Kurultayı'nda — toplumsal uzlaşmaya dayanan bir Anayasa'nın çok demokratik bir biçimde hazırlanabilmesi için Demokratik Sol Parti bazı somut çözüm önerilerinde bulunmuştur. Kurultayda oybirliğiyle kabul edilen bir karar uyarınca bazı somut önerilerde bulunmuştur. Bunları şöyle özetleyebilirim. Önerimiz şu idi:

Genel seçimler erkene alınmasa da, yaklaştığına göre, yürürlükteki ulusal iradeyi çarpıtıcı seçim sistemi yüzünden, ulusal iradeyi gereğince yansıtmayan bu Meclisin yeni bir Anayasa hazırlaması, hem güç olabilir, hem toplumda çok olumlu karşılanmayabilir. Yeni genel seçimlerin yaklaşmış olması önemli bir fırsattır. Onun için, bu seçimlerin yaklaşmış olması önemli bir fırsattır. Onun için, bu seçimlere gidilirken Anayasa'da, gençlerin katılım hakkıyla ilgili sınırlamalar düzeltilmelidir -ki, bütün partiler bunun üzerinde birleşiyordu- seçmen yaşı 18'e indirilmelidir. Milletvekili seçilebilme yaşı 25'e indirilmelidir konusunda birleşiyorlardı. Bu zorunluydu da. Çünkü Türkiye nüfusunun yüzde 66'sı 30 yaşın altındadır. Ama 30 yaşını bitiremeyenler milletvekili olamamaktadır. Yani gençliğin dinamizmi Meclise yansıyamamaktadır.

Ayrıca, seçim sistemi âdilleştirilsin. Ulusal iradeyi Meclise doğru olarak yansıtabilir duruma getirilsin. Seçimleri bir kumara dönüştürmekten çıkarılsın ve Anayasaya bir de geçici hüküm konulsun, denilsin ki, **"Önümüzdeki seçimlerden sonra oluşacak Büyük Millet Meclisi, bir yıl içinde yeni bir demokratik Anayasa hazırlamakla ve kamuoyuna, halk oylamasına sunmakla yükümlü olsun. Bu Anayasayı hazırlarken, değişik toplum kesimlerinin temsil edileceği bir danışma kurulundan da görüşler alsın. Elbette bağlayıcı olmaksızın ve bir yıl içinde yeni bir anayasa hazırlayıp, halk oylamasından geçiremediği takdirde Meclis otomatik olarak münfesihi olsun."** Sanırım bu önerimiz kabul edilseydi, önümüzdeki seçimlerden sonra oluşacak Meclis, çok demokratik bir Kurucu Meclis niteliği edinmiş olacaktı tarihimizde ilk kez. Fakat nedense hiçbir partiden buna olumlu veya olumsuz bir yankı gelmedi. Hatta üzülerek belirtiyim ki, basın da bunun üzerinde durmadı ve o yüzden bu fırsat kaçırılmış oldu.

Şimdi, gençlerin demokratik katılımını engelleyici hükümler yerli yerinde durarak ve son derecede adaletsiz bir seçim sistemiyle seçime gidiyoruz.

Önümüzdeki seçimlerden sonra nasıl bir tablo ortaya çıkacağını falcılardan başka kimse kestiremez. O yüzden, Anayasa değişikliği konusunda bu Meclis döneminde içine düştüğümüz tikanıklık, bundan sonraki Meclis döneminde de devam edebilir ve bu demektir ki, Türkiye'deki siyasal bunalım ve tikanıklık devam edebilir.

Gerçi Demokratik Sol Parti, yeterince güçlü biçimde Meclise gire-

bilirse, yine de demokratik bir uzlaşma ve Anayasa hazırlama yöntemi üzerinde ısrarla duracaktır. Ama dediğim gibi, seçimlerden sonra ne olacağı belli değil...

Seçimlerle Millet Meclisinin oluşum biçimiyle ilgili olarak, Anayasada demokrasiye ve insan haklarına son derecede aykırı başka bazı hükümler daha vardır. Bu gençliğin katılım haklarını engelleyen hükümlerden başka, son derecede anti-demokratik bazı hükümler vardır. Fakat nedense o hükümler üzerinde Demokratik Sol Parti dışında hiçbir siyasal kuruluş, bildiğim kadar, şu ana kadar durmamıştır.

Bunlardan birisi, Anayasa'nın 82'nci maddesidir. Anayasanın 82'nci maddesine göre, bildiğiniz gibi, **"Sendika yöneticileri, hatta sendikaların şubelerinin yöneticileri aynı zamanda milletvekili olamazlar. Sendikalar eğer bir kooperatife veya şirkete ortak iseler, o kooperatiflerin veya şirketlerin yöneticileri ve denetçileri bile aynı zamanda milletvekili olamaz ve gerek sendikaların, gerek sendikaların da katıldığı kooperatif ve şirketlerin avukatları bile aynı zamanda milletvekili olamaz"**

Ben, dünyada böyle bir sınırlamanın uygulandığı tek bir ülke bilmiyorum. Normal bir şirketin veya holdingin yönetim kurulu başkanı, üyeleri, avukatları aynı zamanda milletvekili olabilir. Ama o yöneticiler veya avukatlar bir sendikayı temsil ediyorsa, bu yasaktır. Bu yasak tabii yalnız sendikalar için değil, meslek kuruluşları için de geçerlidir. Bunun anlamı, amacı nedir? Belli ki, çalışan halk kesimlerinin Büyük Millet Meclisinden doğrudan temsili engellenmek istenmiştir, yasaklanmak istenmiştir.

Bir sendikacı elbette milletvekili olabilir. Ama sendikasıyla bağlarını koparmak koşuluyla. Oysa -bildiğiniz gibi- bütün demokratik Batı ülkelerinin parlamentolarında çok sayıda sendikacı, aktif sendikacı da bulunmaktadır. Hatta sizlerin benden daha iyi bildiğiniz gibi, Avusturya'da Konfederasyon Başkanının, İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanının veya önemli sendika başkanlarının, Parlamento Başkanı olması bir gelenek haline gelmiştir. Bir yandan, konfederasyondaki veya sendikadaki aktif görevini sürdürür, bir yandan da Parlamento'ya Başkanlık eder. Oysa, Türkiye'de böyle bir durum söz konusu değildir.

1980'den önce böyle bir engel yoktu. Yoktu da, bu millet ne zarar gördü? Sayın **Şevket Yılmaz** milletvekiliydi, Sayın **Halil Tunç** uzun yıllar Senato Başkanlığı yaptı. Daha başka birçok değerli sendikacı arkadaşımız,

hem sendika başkanlığını, hem milletvekilliğini veya senatörlüğünü aynı zamanda yürütmüştü. Bundan millete ne zarar geldi? Ben, tek bir zarar anımsamıyorum. Aksine, siyasal organlarla, Parlamentoyla ve iktidarlara işçi kesimi arasında sağlıklı bir diyalog kurulması sağlanmış oldu.

Nedense bu Anayasa hükmü üzerinde hiç durulmuyor.

Ayrıca, yine üzerinde hiç durulmayan bir Anayasa maddesi, 76'ncı maddedir. Buna göre; taksirli suçlar dışında, herhangi bir suçtan toplam bir veya bazı suçlardan, toplam bir yıla mahkûm olmuş bir kimse, affa uğrasa bile, ömrü boyunca milletvekili seçilemeyecektir. Düşünün bir genç işçi veya delikanlı öğrenci, gençlik ateşiyle haklı veya haksız, bu herkesin değerlendirmesine göre değişir, duvarlara birkaç slogan yazmış. O yüzden genç çağında toplam bir yıl hapse mahkûm olmuş. Bu genç insan yaşlanabilir. 40-50 yaşına gelebilir, Türkiye'de çok saygın bir insan olabilir. Dünyada saygınlık kazanabilir bazı buluşlarıyla. Fakat affa uğrasa bile ömrü boyunca milletvekili seçilemeyecektir.

Anayasadaki bu hükümleri çok yargıgadığım gibi, bu hükümler üzerinde Demokratik Sol Parti dışında herhangi bir partinin şimdiye kadar durmamış olmasını da çok daha yadırgadığımı belirtmek isterim.

Anayasa, bu Anayasaya sığmayan toplum tarafından, orasından, burasından deliniyor. Bu aslında doğal bir süreçtir ve anlayışla karşılanmalıdır. Fakat yalnız toplum Anayasa'yı, ona sığmadığı için delmekle kalmıyor, aynı zamanda bu Anayasa'ya bağlılık konusunda Millet Meclisi ve millet önünde ant içmiş olan Sayın Cumhurbaşkanı da Anayasa'yı bile-bile çiğniyor. Anayasa'ya göre, **"Devletin Cumhurbaşkanı"** -Anayasadaki terimleri kullanıyorum- **"..Devletin başıdır ve Türk milletinin birliğini temsil eder"** Oysa, Sayın **Özal**, Devletin başı gibi değil, bazen Anavatan Partisinin başı gibi, bazen de MESS'in başkanı gibi davranmakta ve konuşmaktadır ve Türk milletinin birliğini temsil etmek şöyle dursun, bazen kendi partisinin birliğini bile temsil etmeye önem vermemektedir.

Cumhurbaşkanları, Anayasanın 103'üncü maddesine göre, Büyük Millet Meclisi önünde ant içerler. Bu andın son bölümü şöyledir: **"Üzerine aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için çalışacağıma Büyük Türk milleti ve tarih huzurunda namusum ve şerefim üzerine ant ederim"** Bu andı namusu ve şerefi üzerine için Sayın Cumhurbaşkanı, şimdi seçimlere gidilirken, kendi andını bozup, millete talimle ant içirtmeye kalkışmaktadır. (Yozgat'ta görüldüğü gibi)

Sayın **Özal**, çağrı yakalamak ve ANAP, çağrı yakalamaktan hatta aşmaktan söz eder sık sık. Tabii bu bir niyet belirtisi olarak çok iyi bir şeydir. Ancak, bazı çok önemli konularda ANAP iktidarı çağrı yakalamak şöyle dursun, Türkiye'yi çağrın gerisine çekmiştir. Bunun en belirgin örneği de, işçi haklarının, demokratik işçi haklarının -Sayın Başkan tarafından da belirtil-diği gibi- 1982 Anayasası'yla 20 yıl öncesine çekilmiş olmasıdır. Yani Türkiye bir gelişme sürecindeki dinamik ve demokratik toplum için yaşamsal önem taşıyan işçi hakları konusunda bir hayli gerilere çekilmiştir ve bu yalnız Türkiye'de huzursuzluk uyandırmakla kalmıyor, aynı zamanda dünyada Türkiye'nin saygınlığını ve etkinliğini, ağırlığını büyük ölçüde zarara uğrattıyor. Örneğin, Türkiye birkaç yıl önce-bildiğiniz gibi- Avrupa Topluluğu üyeliğine, tam üyeliğine başvurmuştur. Tabii bu başvurunun kolay kabul edilemeyeceği belli idi. O zaman Başbakan olan Sayın Cumhurbaşkanı **Özal** da **"Bunun için ince, uzun bir yol var önümüzde, türlü güçlüklerle karşılaşabiliriz, Buna hazırlamalıyız kendimizi"** demişti. Fakat en azından, işçi haklarını daha demokratik hale getirilerek, o ince yol biraz genişletilebilirdi. O uzun yol biraz kısaltılabilirdi. Bu da yapılmamıştır. Onun yerine ne yapılmıştır?

Avrupa Topluluğuyla ilgili-daha biz ona üye olmadan-bir bakan görevlendirilmiştir. O bakan, Avrupa'da kapı-kapı dolaşarak, hükümetleri, parlamentoları dolaşıp, onların kapılarını aşındırarak Türk Devleti ve milleti adına **"Ne olur, bizi üye alın"** diye yalvarıp yakarmıştır.

Ama ben, bu işle görevlendirilen herhangi bir bakanın sendika kapılarını da aşındırdığını bilmiyorum Batı Avrupa ülkelerinde. Belli ki, ANAP iktidarının farkedemediği bir gerçek vardır. Batı Avrupa'nın demokratik ülkelerinde bazı bakımlardan sendikalar, hükümetten de, parlamentodan da daha etkilidirler. Bazı toplantılarınızda bunun bir-iki örneğini vermiştim. Dinlemeyenler veya unutanlar olabilir, yine kısaca anımsatmak istiyorum. Örneğin, ben 1975'te Ana Muhalefet Partisi Lideri olarak ve çağırılı olarak İskandinav ülkelerine giderken, âdetim olduğu üzere Dışişleri Bakanlığına sordum, **"Acaba kendi inançlarımla çatışmadan yapabileceğim bir hizmet var mı"** diye. **"Sorunlarımız var İskandinav ülkeleriyle, ama bir şey yapmak mümkün değil, hiç uğraşmayın"** dediler. **"Nedir o sorun?"** dedim, **"Bu ülkelerin yasalarına göre, yabancı işçiler veya konuk işçilerle ilgili olarak, o işçilerin bağlı bulunduğu devletlerle anlaşma yapılamamış"** Bizim **Almanya** ile anlaşmamız vardı. **Fransa**'yla, başka ülkelerle anlaşmamız vardı. Fakat buna yasal engel varmış

İskandinav ülkelerinde. **"Bu engeli biz aşamadık, siz de aşamazsınız"** dediler. İlk durağım **Danimarka** idi. O zamanki Sosyal Güvenlik Bakanı hanımı ziyaret ettiğimde, bütün üst-düzey bürokratları da oradaydı. Bu konuyu açtım, bakan onlara sordu. Onlar da **"Maalesef yasal engel var, bunu aşamayız, anlaşma imzalayamayız"** dediler.

Arkasından **İsveç**'e gittim. **Stockholm**'de bir gün öğleye yakın rahmetli Başbakan **Olof Palme**'yle görüşmem var. Ona da bu konuyu açtım. Danimarka'da karşılaştığımda durumu söyledim. O konuda bana bir yanıt vermedi **Olof Palme**. Yalnız dedi ki; o sırada da öğlen vakti gelmişti, **"-Buradan nereye gidiyorsun?"**, **"-İsveç Sendikacılar Birliğinin bana yemek daveti var, oraya gidiyorum"** dedim. **"-Davetli değilim, ama ben de seninle geleyim"** dedi ve birlikte gittik. Yemekte Sayın **Palme** bu konuyu açtı, **"Ecevit benden böyle bir istekte bulundu, ama yasal engeller varmış. Siz kabul etmedikçe, biz bu yasal engelleri kaldırmayız, siz ne diyorsunuz?"** dedi. Sendika başkanları aralarında konuştular. Beş dakika sonra **"Ecevit haklı, Türkiye haklı, zaman değişmiştir, bu yasak kaldırılmalıdır"** dediler. Sayın **Palme** o zaman, **"Sendikacılar izin verdikten sonra mesele hallolmuştur"** dedi. Yasak evvela **İsveç**'te, ondan sonra da **Danimarka**'da ve **Norveç**'te kaldırıldı.

Başka bir örnek vereyim. Bundan birkaç yıl önce yakın dostum olan **Norveç** Dışişleri Bakanı öldüğünde, cenaze törenine beni de çağırdılar. Bir borç bildim, gittim. O vesileyle bazı ziyaretler düzenlenmişti benim için. Sırada evvela **İşçi Sendikaları Birliği**'ni ziyaret vardı. Ardından da bayan Başbakan'a ziyaret vardı. Sendikalar Birliği'ni ziyaretimde bana dediler ki; **"Bizim bir sorununuz var, sana fikir danışmak istiyoruz"** **"-Nedir o?"** dedim. **"-Norveç Hükümeti, Türkiye'ye askeri yardım olarak bazı gelişmiş silahlar vermek veya satmak istiyor; Ama orada bizim askeri yönetimin izleri hala devam ediyor.. Kaygıları var nasıl yapalım"** diye.. Onlara dedim ki;

"Bunu, Türkiye'deki rejimle karıştırmanız doğru olmaz" Not etti Başkanvekili.

Arkasından **Başbakanı** ziyaret ettim, bu görüşmeyi anlattım, **"-Aman beni çok rahatlattınız"** dedi. **"-Çünkü, sendikalar izin vermediği için biz o silahları Türkiye'ye gönderemiyorduk. Umarım senin bu sözlerin üzerine artık o engeli kaldırırılar"** dedi.

Şimdi Batı Avrupa bu. Sendikalar ikna edilmeden Türkiye asla Batı Avrupa Topluluğuna giremez, alınamaz. Ama Türkiye'de iktidar bunun far-

kında değil. Sanıyorlar ki, hükümetlerin, parlamentoların kapısını aşındırarak, Türkiye'ye yol açılabilir. Bu mümkün değildir. Yani uluslararası konumumuzun güçlenmesi bakımından da işçi haklarının sağlıklı bir demokratik düzeye getirilmesi şarttır.

Tabii 12 Eylül'den sonra ve özellikle 1982 Anayasası'yla işçi haklarına getirilen kısıntılar var. Onlar yetmezmiş gibi, ANAP iktidarında yasalarla getirilen daha büyük kısıntılar konusunda sizler benden daha ayrıntılı bilgi sahibisiniz. Onun için sözlerim biraz, **"tereciye tere satmak"** gibi olacak halk deyimiyle. Ama kısaca özetlemek isterim.

Ne kısıntılar getirilmiştir demokratik işçi haklarına?

Bu kısıntılar özellikle Anayasanın 54'üncü maddesinde -bildiğiniz gibi- yoğunlaşıyor. Şimdi o maddeden bir cümle okuyorum: **"Grev ve lokavt hakkı, iyi niyet kurallarına aykırı tarzda toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek tarzda kullanılamaz"** Bu öyle bir ifade ki, bu ifadeye göre, her grev yasaklanabilir. Çünkü, her grevin iyi niyet kurallarına aykırı olduğu öne sürülebilir. Bunun bir kesin ölçütü yok. Hükümet **"Ben bunu iyi niyet kurallarına aykırı buluyorum"** der.. Demir-Çelik işçilerinin grevini, Maden işçilerinin grevini, tekstil işçilerinin grevini yasaklayabilir. Veya **"Bu grev topluma zararlıdır"** der. Hangi grev zararlı değildir? Maksat, bir zarar verebilecek durumda olduğunu gösterip, hakkını almak.

Bu ifadelere göre her grev önlenabilir ve Anayasaya aykırı bulunabilir.

Yine bir başka cümle, aynı Anayasa maddesinden; **"Greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı ve kusurlu hareketleri sonucu grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumludur"** Her grevin maddi zarara neden olduğu öne sürülebilir bir işyerinde. Buna dayanarak da her grev önlenebilir.

Bunlar yetmezmiş gibi, aynı maddede bir cümle daha var. Diyor ki; **"Grev hakkının yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir"** Yani Meclis çoğunluğuna bırakıyor bunu. Meclis isterse bu Anayasa hükmüne dayanarak, her işkolunda ve her durumda grev hakkını yasaklayabilir veya erteleyebilir. Ona göre yasa çıkarabilir.

Bunlar da yetmezmiş gibi, 54'üncü maddede bir cümle daha var. Şöyle: **"Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durum-**

larda, ertelemenin sonunda uyuşmazlık, Yüksek Hakem Kurulunca çözümlür.” Bu ne demektir? Daha önce okuduğum maddelere göre, hükümet isterse her grevi erteleyebilir. Bir defa erteleyince de toplu sözleşme süreci devre dışı kalır. Yüksek Hakem Kurulu devreye girer. Yüksek Hakem Kurulu’nda da -bildiğiniz gibi- işçi azınlıktadır.

Kısacası, bu hükümlere göre tüm grevler yasaklanabilir, engellenebilir, ertelenebilir ve toplu sözleşme süreci de devre dışı bırakabilir.

Ayrıca, yine Anayasa’ya göre **“Grev sırasında, grev yapılan işyerlerinde üretim sürdürülebilir”** ve grev gözcülerine de hiçbir denetim yetkisi bırakılmamıştır. Özellikle ANAP iktidarının çıkardığı yasalarla hiçbir etkisi kalmamıştır. Yani tarlalardaki korkuluk kadar bile etkisi kalmadığı söylenebilir, grev gözcülüğünün.

O arada tabii hak grevi kaldırılmıştır. Bu son derecede sakıncalıdır. Çünkü hak grevi, evvelce varolan hak grevi -bildiğiniz gibi- işçilere yasayla veya toplu sözleşmeyle tanınan hakların çiğnenmesine karşı en etkili güvenceydi. Bu güvence ortadan kalkınca ne oluyor? İşçi, çiğnenen hakları için mahkemeye başvurmak zorunda kalıyor. Mahkemeden de -bildiğiniz gibi- yıllarca bazen karar çıkmıyor. Yani toplu sözleşme devresi sona erecek, ondan sonra belki mahkeme **“Evet, senin toplu sözleşmeyle tanınan hakların çiğnenmişti”** diyecek. Bu yüzden, şimdiden işçi hakları, işçileri toplu sözleşmelerle tanınan haklar, büyük ölçüde kağıt üzerinde kalmaya başlamıştır.

Geçen gün değerli Türk-İş yöneticilerinden aldığım bilgiye göre, şimdi somut ayrıntıları anımsamıyorum, ama yanlışım varsa lütfen Sayın **Bamyacı** düzeltsin. Son aylarda kamu kesiminde yapılan sözleşmeler dolayısıyla işçilere verilen zamlardan dolayı, zamlar nedeniyle kamu kesiminin işçilere 200 milyar lirayı aşkın borcu var. Yani zamların birçoğu ödenmemiş. Muhalefet partisine bağlı belediyelerin de ayrıca bir o kadar borcu var ücret zamlarından. Bu da yetmezmiş gibi, bazı belediyeler, işçiden kestikleri sendika kesintisini, ait olduğu sendikalara yatırmamışlar. Onlara da elkoymamışlar. Hiçbir şey yapamıyor sendikalar ve işçiler. Çünkü hak grevi yok.

İşçi haklarında kısıntı eğilimi ve niyeti, itiraf etmek gerekir ki, aslında 12 Eylül askeri yönetiminde ve 1982 Anayasasından önce, 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarıyla birlikte ortaya çıkmıştı. O kararlar çıktıktan birkaç gün sonra zamanın hükümeti bir yasa tasarısı hazırladı. O yasa tasarısı eğer Meclisten geçse idi, askeri yönetimden önce, daha toplu sözleşme ve

grev hakları 5 yıl için askıya alınmış, rafa kaldırılmış olacaktı. Buna Türk-İş karşı çıktı. O zamanki ana muhalefet partisi olarak CHP karşı çıktı da, ondan ürküp tasarısı geri almak zorunda kaldı zamanın hükümeti. Fakat niyet belli olmuştu. Bu niyet 12 Eylül'den sonra çok geniş ölçüde gerçekleşirildi.

Sayın Cumhurbaşkanı **Özal**, yakın zamana kadar, özellikle Başbakanken yaptığı konuşmalarda sık sık derdi ki; **“-Eğer 12 Eylül askeri müdahalesi olmasa ve askeri müdahalenin getirdiği rejim olmasa idi, biz uygulamakta olduğumuz ekonomik modeli, kararları uygulayamazdık”**

Bir yandan, Sayın **Özal** kendini, rejimi sivilleştirmenin şampiyonu gibi gösteriyor. Bir yandan da **“-Askeri müdahale olmasaydı, ben gönlümdeki, kafamdaki ekonomik modeli uygulayamazdım”** diyerek, askeri müdahaleyi yapanlara şükranlarını belirtiyor. Bu ne biçim sivilleştirme öncülüğüdür, şampiyonludur? Bunu anlamak da mümkün değil.

Dediğim gibi, 24 Ocak Kararlarını uygulayabilmenin gereği olarak görülen kısıntılar, işçi haklarına, 12 Eylül'den sonra enine boyuna uygulandı. Uygulandı da ne oldu? Güya işçi haklarını kısmak, yüksek enflasyonu indirmek, aşağılara çekmek için zorunluydu. Bunun ardındaki gerekçe de şuydu; 1970'li yılların sonlarındaki yüksek enflasyondan işçilerin toplu sözleşme, grev hakkı sorumluydu. Bunun gerçeğe hiçbir ilişkisi yoktur. O yıllarda bütün dünya ciddi bir ekonomik bunalım içinden geçiyordu. Çünkü, 1973-1974'te petrol fiyatları dört kat birden artmıştı. 1979'da ayrıca iki kat daha artmıştı ve bütün dünyayı bir ekonomik bunalım sarmış ve sarsmıştı. En gelişmiş ülkelere bile çoğunda enflasyon hızı iki haneli rakamlara yükselmişti. Türkiye'de de ayrıca birtakım kendi yapımızdan ve siyasal sorunlarımızdan kaynaklanan ekonomik tikanıklıklar, zorluklar vardı. Yani o yıllardaki enflasyon yükselişinin nedeni işçi hakları değildi. Fakat kaba hat işçilere yüklendi. Askeri yönetimden sonra ve işçi hakları kısıldı. Kısıldı da ne oldu. Enflasyon aşağı mı çekildi? Tam tersine 1983'te yüzde 30'lara kadar indirebilmişken, Sayın **Özal**, yüzde 10'un üstünde enflasyonu çok ağır ve tehlikeli bir hastalık bulduğunu, bunun süratle yüzde 10'a indirilmesi gerektiğini savunduğu halde, işçi haklarının çok kısıntılı olduğu bir dönemde ve işçilerin henüz o kısıntıları zorlayabilecek aşamaya gelmediği yıllarda -ki, o zorlamalar 1989 baharında başlamıştı bildiğiniz gibi-onan önceki yıllarda ANAP iktidarı yüzde 30'lar düzeyinde aldığı enflasyonu, yüzde 80'lere dayattı.

Bir başka gerekçe şudur; **“Demokratik işçi hakları bize göre değil, biz hızla sanayileşmeye mecburuz. O halde bu işçi haklarını kısımlı da, sanayileşmemiz hızlansın”** denildi. Sonuç ne oldu? Türkiye’de sanayileşme hızlanmadı, yavaşladı. O kadar ki, son yıllarda Türkiye’de açılan fabrikalardan daha çok kapanan fabrikalar var. Bu yılın nisan ayında Odalar Birliği’nin bir dergisinde yayınlanan araştırmayı okudum. Üst düzey işadamları arasında, girişimciler arasında bir anket düzenlemiş Odalar Birliği. Buna göre, bu üst düzey işadamlarının yüzde 90’dan fazlasının da, yeni bir yatırım kararı yok. Yani sanayici yatırımdan caymış durumda Türkiye’de. Gerçi Sayın Özal, **“İşte bizim dış satımımız artıyor, dış satımda da sanayi ürünlerinin payı artıyor. Demek ki, biz hızla sanayileşiyoruz”** diyor. Ama bunun gerçeğe ilgisi yok.

1987’ye kadar gerçi o artış sürmüştür. Ama o artış hızı, bu Türkiye’nin sanayi birikiminin potansiyelinin artması sonucu değil. Varolan kapasitelerin birkaç yıl daha yüksek düzeyde, yüzde 80’ler, yüzde 90’lar düzeyinde değerlendirilmesi sayesinde gerçekleştirilmiştir. Fakat dış satım, kaynaktaki değil, muslukta. Yani üretim aşamasında değil, pazarlama aşamasında desteklediği için de bir süre sonra kaynak donmuştur, kurumuştur. Onun üzerine yükselen dercelik bir dönüş yapıp, dış satımı özendirmekten vazgeçilerek, bu sefer dış-alım özendirilmiştir. Sanayiciler bir darbeyi de o yüzden yemişlerdir.

İşçi hakları, demokratik işçi hakları işlerken, ekonomide istikrar sağlanamazmış. Bir gerekçe de buydu. Şimdi ben size, Türkiye’de, ANAP iktidarında sağlanan istikrarın, nasıl bir istikrar olduğunu resmi rakamlarla göstermeye çalışacağım. 1988’de Türkiye’nin büyüme hızı yüzde 1.6, 1989’da yüzde 3.4’e yükseliyor. 1990’da yüzde 9.2’ye yükseliyor. 1991’in ilk üç ayında eksi yüzde 1.3’e iniyor. Oysa, geçen yılın, 1990’ın ilk üç ayının da büyüme hızı yüzde + 13.4.

Şimdi, bu ölçüde büyüme hızında bu kadar keskin iniş ve çıkışlar varsa, o ülkenin ekonomisinde istikrarsızlığın da ötesinde bir hastalık var demektir.

Ayrıca, bu rakamlar ilginç bir durumu daha gösteriyor. İşçiler arasında tarihimizde görülmedik bir dayanışma göstererek 1989 baharından itibaren, bir ölçü de olsa durumlarını düzeltmeye başladılar.

Sonuç nedir? O yıl, yani 1989 yılı işçilerin bu dayanışmayla ücretlerini bir ölçü de olsun artırdıkları yıl büyüme hızı yüzde 1.6’ya çıkıyor. Ertesi

yıl, 1990'da yüzde 9.2'ye çıkıyor. Demek ki, bu iktidar döneminde de işçilerin durumlarını düzeltmeleri, aslında büyüme hızını kısmamış, tam tersine hızlandırmış. Çünkü işçi daha şevkle çalışmış, işyerlerine huzur gelmiş.

1963'te o zamanki Çalışma Bakanı olarak 274 ve 275 sayılı yasaları hazırlarken -ki, bu salonda bulunan birçok değerli sendikacı arkadaşımın da o hazırlıklara değerli katkıları olmuştu- ben işyerini sık dolaşıyordum. Yeni, alışılmamış bir düzen getiriyoruz. Hem bunu işçilere anlatayım, hem işverenlere anlatayım diye. Tabii, işverenler büyük korku içindeydiler. Haklıydılar da kendileri açısından. Çünkü çok yabancıları oldukları bir düzendi. **“Ben nasıl yanımda çalıştırdığım işçiyle aynı masada karşılıklı otururum da, pazarlık ederim? Bu benim otoritemi kırar”** diyorlardı. **“İşyerinde verim düşecek”** diyorlardı. **“Maliyetlerin altından kalkamayacağız, yeni yatırımlar yapamayacağız”** diyorlardı.

Oysa, 1963'te bu haklar tanındıktan sonra ne oldu? Dünya ekonomik bunalımı başlayıncaya kadar, hatta ivme kazanıncaya kadar Türkiye'de büyüme hızı görülmedik bir ölçüde istikrar kazandı. Ortalama yüzde 7 dolaylarında istikrar kazandı. Ondan da önemlisi, daha önce sizlere bu haklar tanınmadan önce, babadan kalma usullerle çalışma eğiliminde olan girişimciler, işverenler teknolojilerini yenileme zorunluluğunu duymaya başladılar. Yeni işletmecilik, yöneticilik yöntemleri konusunda kendi kendilerini eğitmeye başladılar. Ben o zamanlar, 1963-1964'ten önce hiçbir otelde işverenlerin, işyeri yöneticileri için seminerler düzenlediğini görmezdim. Ama şimdi hangi turistik otele gitseniz, şu veya bu işletmenin öyle bir semineri vardır. Yani kendi kendilerini eğitime zorunluluğunu duydular. Ancak öylelikle, yani işçi hakları, demokratik işçi hakları sayesinde Türkiye, Türk ekonomisi çağdaşlaşma süreci içine girmiş oldu. Yine bu işçi haklarının tanınmasının işçi kesimine sağladığı huzur nedeniyledir ki, 1970'li yılların ikinci yarısındaki, hatta 1960'ların sonlarında başlamış olan şiddet eylemlerinin, işçiler tamamiyle dışında kaldılar. Bir huzur koyu gibiydiler. Dalgalı bir denizde bir huzur körfezi gibiydi işçi kesimi.

Elbette yer yer şu veya bu işçinin de katıldığı eylemler oluyordu, ama bu istisna idi. Genel olarak işçi hareketi ve işçilerin çok büyük çoğunluğu şiddet hareketlerinin tümüyle dışında kalmışlardı.

Oysa, bir de tasavvur edin. Türkiye 1970'li yıllara işçi haklarını tanımış olmaksızın girse idi, Türkiye'deki kaynaşmalar ne ölçülere varırdı? O kolayca tahmin edilebilir.

1989 baharından itibaren, ve bu yıl kamu kesiminde yapılan toplu sözleşmelerle işçiler ücretlerinde küçümsenemeyecek ölçüde artışlar sağlayabildiler. Bu da, başta iktidar olmak üzere bazı çevrelerde görünür bir tedirginlik, rahatsızlık uyandırıyor. Fakat işçi ne yapmış oldu?

1. Daha önceki 10-11 yılın gelirinde, işçi gelirinde neden olduğu, yitirdiği zararları kapatmaya çalıştı.

Ayrıca, enflasyonun hızla artmakta olduğu belli. Önümüzdeki yılların enflasyon beklentisine göre kendini bir ölçü de olsun korumaya çalıştı. Fakat bundan, hiç üstüne vazife olmadığı halde, Anayasadaki görevleri bakımından hiç üstüne görev olmadığı halde, belki eski MESS başkanlığı koşullanması nedeniyle Sayın **Özal**, açık biçimde karşı çıkmaya başladı. İşverenlerden de daha katı bir anlayışla karşı çıkmaya başladı. Kafası kızdığı zaman, işte başta Zonguldak için olduğu gibi, daha önce Demir-Çelik Fabrikalarında olduğu gibi, **“Ayağınızı denk alın, yoksa kapatırım bu işyerlerini ha”** diye tehditte bulunmaya başladı. Her grevden sonra da, her toplu sözleşmeden sonra da, işverenleri açıkça işçi çıkartmaya teşvik etti. Böylece işçiler **“Bir kamu kesiminde bir toplu sözleşmeyle bazı haklar sağlıyoruz”** diye bayram etmelerine kalmadan, binlerce arkadaşı işten çıkarıldığı için, aksine yas tutma durumuna girmiş oldular.

Bu arada tabii birtakım gerekçeler öne sürülüyor. En belirginini özellikle Zonguldak Grevi sırasında görüldü. Zonguldak toplu sözleşmesine Cumhurbaşkanı'nın Çankaya'dan yaptığı itirazlar sırasında **“Efendim, işte Zonguldak Kömür İşletmeleri zarar ediyor”** dedi. Doğru, jeolojik yapısı da öyle ki, sizler benden daha iyi bilirsiniz, o zarar azaltılabilir bir ölçüde. Ama tümüyle ortadan kaldırılamaz. Fakat bunun ötesinde, işte ne diyor iktidar **“Efendim, burada gereğinden çok işçi var”** yahut **“Yerüstü işçiler gereğinden çok fazla, onun için bu ücret zamları verilemez”**.

Peki, Zonguldak'ta eğer gerçekten gereğinden çok işçi varsa, bunun sorumlusu işçiler mi? Bunun sorumlusu sendikalar mı? Bunun sorumlusu, kendilerine emanet edilen KİT'leri sorumsuzca, kendi siyasal çıkar hesapları için kullanan politikacılar ve bakanlardır. Eğer yerüstündeki işçi sayısı gereğinden fazla ise, bunun sorumlusu da onlardır. O halde, birilerini cezalandırmak gerekiyorsa, iktidardaki bakanları ve politikacılar cezalandırmak gerekir; işçiyi ve sendikayı değil.

Sayın Cumhurbaşkanının **“İşçi çıkartın”** telkinleri o ölçüye vardı ki, bundan birkaç ay önce Dünya İstihdam Haftası kutlanıyordu Türkiye'de.

Biliyorsunuz, bütün kutlamaları, yıldönümlerini de Sayın **Özal** açar. İstihdam Haftasını da kendisi açtı ve dedi ki, **"Pazar ekonomisi uygulanan ülkede istihdam politikası diye bir şey olmaz"** Bunun televizyonda dinledim.

Oysa, pazar ekonomisi uygulayan ülkelerin başında gelen Amerika Birleşik Devletleri, en yaygın ve sağlıklı istihdam politikası uygulayan ülkelerden biridir. Amerika'nın düzeni ayrıdır, İsveç'in düzeni ayrıdır. Bu iki ülke istihdam politikası bakımından başı çekerler ve son yıllarda o sayede Amerika'da işsizlik büyük ölçüde azalmıştır.

Bütün Batı Avrupa ülkelerinde, demokratik ülkelerinde de istihdam politikası uygulanmaktadır.

Yine bu 1989 baharından beri işçilerin hak koparabilir duruma gelmelerinden ürken Sayın **Özal**, hemen bir şeyi akıl etti. Dedi ki **"Birçok demokratik Batı ülkelerinde toplumsal uzlaşma diye bir süreç vardır, bir yöntem vardır, bizde de olmalı"** Bu çok güzel bir fikir. Benim fikir olarak buna karşı çıkmam mümkün değil. Çünkü, Sayın **Halil Tunç** da anımsar. 1978'de bu kavramı Türkiye'ye ilk biz getirdik **"Toplumsal anlaşma"** adı altında ve **Türk-İş**'le bir Toplumsal Anlaşma imzaladık. O sürece katılan birçok sendikacıyı da burada görüyorum.

Ancak, Sayın **Özal**'ın isteği ile bizim o sırada yapmaya çalıştığımız şey birbirinden çok farklıydı. Sayın **Özal** ne istiyor? Bir kere dünyada görülmemiş bir uygulama var Türkiye'de. Kamu sektöründeki toplu sözleşme görüşmelerinde, bir tarafa sendika temsilcileri oturuyor, karşı tarafına da **Kamu-Sen** filan değil. Sayın Başkan, siz Kamu-Sen'den haklı olarak şikayet ettiniz ama keşke onlar otursa. Hiç değilse sendika. Hayır, bakanlar oturuyor, Başbakan oturuyor. Ben dünyada böyle şey görmedim. Aslında bu, toplu sözleşme sürecini politize etmiş oluyor ve çığırından çıkarmış, şirazesinden çıkarmış oluyor.

Sayın Cumhurbaşkanı istiyor ki, o anlamda toplu sözleşme masasına oturulduğunda, hükümet, memleketin ekonomik tablosunu kendi bildiği gibi çizsin. **"Bakın kardeşlerim, işte Türkiye'nin ekonomik hali bu"**. Gerçi dışarda bir yandan mucizeler yarattığımızdan söz edilecek ekonomide. Ama işçinin karşısına geldiğinde açıklar, perişanlıklar vurgulanacak. Ne olur **"Vatanseverlik göster, milletseverlik göster, milliyetçilik göster, şundan fazla zam isteme"** denecek. Böyle toplumsal anlaşma olmaz.

Toplumsal anlaşma, Batıda uygulanan ve bizim 1978'de ilk adımını attığımız anlamda demokratik toplumsal anlaşma şöyle oldu: Hükümet, işçiler, işverenler, çiftçiler bir masanın etrafında buluşurlar. Oraya bütün veriler, bilgiler ve istekler getirilir. Diyelim ki, bir aşamasında işverenler ve hükümet, işçi kesiminin ücret zammı, istediği ücret zammını aşırı buldu. Dedi ki, **"Bu ölçüde ücret zammını alırsanız, enflasyon artar, siz de memlekette zarar görürsünüz"** Buna karşılık o işçiler o zaman, o masa etrafındaki işçiler diyebilecekler ki, **"Benden böyle bir özveri istiyorsanız, siz de örneğin, kamu kesimindeki şu şu savurganlıklara son verin veya vergi adaletsizliğine söz verin. Vergilerde şu düzenlemeleri yapın, sigorta primlerinde şu düzenlemeleri yapın. Şu şekilde bir sosyal politika, bir maliye politikası, bir bütçe politikası izleyin"** Bunlar karşılıklı pazarlık edilir. Sonunda bir uzlaşmaya varılır, bir alıp, -verme sonucunda.

Oysa, ekonomik ve sosyal sorunlara, bu konularla ilgili politikalara işçinin karışmasına tahammülü bile yok bugünkü iktidarın. Anayasa da zaten buna yasaklar koymuş, **"Sendikalar, siyasal konularda görüş açıklayamazlar"** demiş.

Bizim 1978'de hazırladığımız toplumsal anlaşma ise, bütün bu konuları kapsıyordu. Tam uygulayamadık, yarım yamalak uygulayabildik. Çünkü o sırada kendi partimin ve hükümetimin içinde de birtakım sorunlarım vardı. Hatta hiç unutmam, Başbakanlık Konutunda biz o anlaşmayı imzalarlarken, Sayın Tunç ve Şide dediler ki, **"Biz iyi niyetle bu anlaşmayı imzalıyoruz, ama şu sırada senin bazı bakanların, bu toplumsal anlaşmayı şimdiden deldiler"** Ben **"Mümkün değil"** dedim. Çünkü hükümette karara bağladık bunu. **"Falan kuruluşlara telefon et de gör"** dediler. Arkadaşlarımın yanında telefon ettim, maalesef -adını vermeyeyim- hem de kendi partimden bir bakana bağlı çok önemli bazı kuruluşlar o toplumsal anlaşmayı çoktan delmişler. Daha doğrusu, hükümetten çıkar çıkmaz delmişler.

Ona rağmen, olumlu bazı sonuçlar alındı, grevler yavaşladı. O kadar ki, başlangıçta işveren kesimi ve DİSK, bu toplumsal anlaşmaya sert tepki gösterdiği halde, birkaç ay sonra **"Niye bizi kapsam dışında bıraktınız"** demeye başladılar. Onun üzerine 1979'da ekonomiyi düzlüğe çıkarmak için bir program taslağı hazırladığımızda hükümet olarak, Türkiye'de o zamana kadar hayal edilemeyen ve ondan beri de görülmeyen bir şey oldu. Başbakanlıkta bir toplantı düzenledik benim Başkanlığımda. Ekonomiyle

doğrudan ilgili bakanlar, Türk-İş Genel Başkanı Sayın **Halil Tunç** ve Sayın Genel Sekreteri **Sadık Şide**, DISK adına Genel Başkan Sayın **Abdullah Baştürk** ve Prof. **Sadun Aren**, Sanayi Odaları adına Sayın **Sakıp Sabancı**, İşveren Sendikaları adına Sayın **Halit Narin**, o zamana kadar, hele o günkü Türkiye ortamında bir araya gelmeleri tasavvur edilemeyecek insanlar, iki gün, iki gece birlikte çalıştık. Sonunda belirli bir ekonomik program üzerinde anlaştık. Dördü de imzaladılar.

Bir ara mola vermiştik. Koridora çıktığımda arkadaşım **Baştürk** geldi dedi ki, **“Ecevit, benim aklım almıyor. Biz nasıl bu hiç bir araya gelemediğimiz kimselerle birlikte aynı karara imza attık”**. Dedim ki; **“Sorumluluk. Sorumluluk önünüze geldi, sorumluluğa katıldınız ve bunun gereğini yaptınız”**

Biz, o toplantı dağılmadan önce bir program da yaptık. **“İşte birkaç hafta sonra toplanalım, şu şu ayrıntıları hazırlamış olarak gelelim ve somutlaştıralım bu anlaşmayı”** diye. Fakat o süreç maalesef yarım kaldı. O diyalog koptu. Ama 1979'un kargaşa döneminde bile Türk toplumunda demek ki işçisiyle, işvereniyle bu uzlaşma eğilimi var. Yeter ki, **“Toplumsal anlaşma”** denen şey, işçiyi sömürmenin bir bahanesi olarak kullanılmasın. İşçiyi devlet yönetimine etkin biçimde katkıda bulunabilir duruma getirmenin yolu olarak uygulansın. Fakat Sayın **Özal**'ın kastettiği toplumsal uzlaşma, anlaşma elbette bu değil.

Demokratik Sol Parti iktidara geldiği takdirde -birazdan daha ayrıntılı değineceğim- 12 Eylül döneminde, işçi haklarına getirilen kısıntıları kaldıracak. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün normları, ölçütleri bizim için tabandır. Asgari tabandır, en az o düzeye varılacak, bazı noktalarda kendi özelliklerimize, gereksinmelerimize göre daha da aşılabılır. Nitekim, eskiden bazı noktalarda aşıyorduk sanırım.

KİT'ler özelleştirilir veya özelleştirilmez. O konuda katı değil, pragmatikiz. Bazıları şu veya bu şekilde özelleştirebilir. Bazıları hiç özelleştirilmemelidir. Fakat temel kural, KİT'lerin özerkleştirilmesi olmalıdır. Yani siyasal otoritenin karışma alanı dışına çıkarılmasıdır.

Bizim özerkleştirme kavramımıza göre, bir KİT'te çalışan işçiler, teknik personel, yönetici personel bunlar hepsi, hem yönetim yetkisini, hem de sorumluluğu üstleneceklerdir. Aralarında kârdaki artıştan, kendilerine pay ayırabileceklerdir. Orneğin Zonguldak gibi.. Ne kadar ileri teknolojik yatırım yapılsa ve yönetsel düzenleme yapılsa da, zararı bir

ölçünün altına indirilemeyecek işletmelerin açığını ve zararı azaltmak üzere yapılması gereken yatırımı elbette devlet üstlenecek. O koşulla özerkleştirme olacak.

Ayrıca, eğer devlet, yani hükümet, bir ekonomik devlet işletmesinin ürettiği hizmeti veya ürünü sosyal amaçlarla maliyetin altında halka sunmak isterse. Diyelim ki, demiryolculuğu teşvik etmek istiyor hükümet ve demiryolu tarifelerini, ücretlerini maliyetin altında tuttu. Onun açığını da devlet bütçesinden, ilgili kamu kuruluşuna ödeyecek. Bu koşullarla bir özerkleştirme öngörüyoruz.

Hiçbir KİT, hiçbir bakana verilmeyecek. Tabii, birkaç kere hükümet kurmuş bir kimse olarak, Allah nasip eder, millet yetki verir de yeniden bir hükümet kurma görevini üstlenecek olursam, geçmişten de bazı dersler alacağım. Şöyle ki:

Ben geçmişte bazı KİT'lerin bağlı bulunduğu bakanlıkları değiştirmek istiyordum. Fakat tecrübesizlikten bunu hükümetin kuruluşundan sonraya bıraktım. Ama programa yazdık. Fakat bir defa bir bakan eline bir KİT'i geçirdi mi, alabilirsiniz alın, mümkün değil. Onun için, bu sefer hükümet kurma sorumluluğuyla karşılaşsam, ilk günden diyeceğim ki, **“Hiçbir KİT -ben dahil- hiçbir bakana bağlı değildir.”** Bunun yerine, yine özerk ve demokratik katılımlı, işçilerin de katılacağı bir KİT'ler Eşgüdüm ve Denetim Kurumu kuracağız.

Bir KİT'in özelleştirilmesi gerekip gerekmediğine ve nasıl özelleştirilmesi gerektiğini, bu bahsettiğim özerk kuruluş karar verecek. Demokratik katılımlı, KİT'ler Eşgüdüm ve Denetim Kurulu karar verecek. Ama o kadar kesin olmayacak. O kararı hükümete bildirecek. Hükümet, Büyük Millet Meclisine sunacak, kesin kararı Büyük Millet Meclisi verecek. Neden? Çünkü KİT'ler, milletin malı. Bunu, şu veya bu kimse elden çıkarma hakkına sahip değildir. Elden çıkarılabilir çağdaş ekonominin gereği olarak, ama buna millet adına Büyük Millet Meclisi karar vermelidir. Bu yaptırımı da getirmek istiyoruz.

Yine özelleştirme konusunda paylar piyasaya sunulurken, işçinin paydaşlık hakkına öncelik tanınacak. Evvela işçi, ne kadar pay almak istiyorsa, o müessesede çalışan işçiler, teknisyenler ne kadar pay almak istiyorsa, onlar istedikleri kadar payı alacaklar. Ondan sonra geri kalan kısmı şu veya bu şekilde başkalarına sunulacak.

Sayın Başkan, işsizlik sorununa çok haklı olarak değindi.

İşsizlik sorununun çözümü, aslında işçi haklarının da güvencesidir. Çünkü, bir ülkede işsizlik çok ileri ölçülere varır ise -şimdi Türkiye’de olduğu gibi- ne kadar geniş pazarlık gücü işçilere tanınmış olursa olsun, işçinin pazarlık gücü azalır. Çünkü, kapının dışında yarı ücretle, 1/4 ücretle çalışmaya razı bir işsizler ordusu oluşmuştur.

Onun için, yalnız sosyal devletin ve insanlığın gereği olduğu için değil. İşçilerin demokratik haklarının korunabilmesi, gerçeklik taşıyabilmesi için de işsizlik sorununa mutlaka çözüm getirilmesi gerekir.

Bunun için biz, tabii **“İşsizliği çözelim, işsizlik sorununu çözelim”** derken, sermaye-yoğun teknolojilerden vazgeçemeyiz. Aksi halde, çağın gerisinde kalırız. O yatırımlar yapılacak ve özendirilecek. Ama onun yanı sıra, kalkınmaya somut katkıda bulunacak, geniş istihdam yaratıcı yatırım projelerini ortaya çıkaracağız. Bu bir işsizlere külfet gibi görünen türden yapay projeler olmayacak. İşsizlerin eğitimlerine ve eğilimlerine göre projeler olacak. Bir örnek vereyim.

Bildiğiniz gibi, Güneydoğu Anadolu’da ciddi bir durum var. Patlama noktasında türlü nedenlerle, ayrıntılarına girmeyeyim. Görüşlerimi biliyorsunuz herhalde o konuda. Bence bunun ve toplumun orada patlama noktasına gelmiş olmasının başta gelen nedeni öyle etnik sorun filan değil. Onbinlerce okumuş, işsiz gencin varlığı. Köyünden, ya ağa baskısına, ya devlet baskısına, ya da terörist baskısına dayanamadığı için kaçmış, kopmuş. Elinde de bir lise diploması var. Hatta bazılarının elinde de üniversite diploması var ve bölgenin kasabalarına, ilçe merkezlerine, il merkezlerine göç etmiş. İşleri yok, paraları yok, yiyecekleri yok, umutları yok. Bu gençlik toplumun temeline yerleştirilmiş bir dinamittir. Bunu yıllardan beri söylüyorum. Nitekim, bu dinamitler patlamaya başladı.

O gençlere mutlaka, hem maddi, hem manevi tatmin getirici ve umut verici iş alanları yaratmak lazımdır. **“Benim istihdam politikam yok”** diyen ANAP iktidarı ne yaptı? Bundan 1,5 yıl önceki patlamalar, gençlik patlamaları üzerine Silopi’deki, Cizre’deki patlamalar üzerine, istihdam alanı, iş alanı yaratacak yerde, iş alanı yaratmaksızın kadro yarattı. 50 bin işçi, 50 bin memur kadrosu, ayrıca binlerce köy koruculuğu kadrosu. O kadrolar için ayrılan para üretken yatırımlara ayrılıysaydı, yönetilseydi, zaten orada sorun büyük ölçüde hafiflerdi. Hem işsizlik sorunu, hem de patlamalar.

Şimdi bizim öngördüğümüz somut çözümlerden biri şudur:

GAP, inşallah birkaç yıla kadar tamamlanacak. Çok önemli bir proje. Ama bunun sosyal planlaması yolunda hiçbir adım atılmış değil.

Ayrıca, üretimle ilgili olarak da hiçbir ciddi adım atılmış değil. Şimdi GAP devreye girdikten sonra, Güneydoğu Anadolu'da yeni üretim türlerine geçilecek. Yeni ürünler üretilmeye başlayacak. Yeni teknolojilerle üretilmeye başlayacak. Bu zorunlu, aksi halde GAP'tan beklenen yarar sağlanamaz. Ama yöre köylüsünün büyük çoğunluğunun bu konuda hiçbir bilgisi ve eğitimi yok. Bu eğitim eğer zamanında GAP devreye girmeden yaygın ölçüde yapılmazsa ne olur? Bizim Güneydoğu Anadolu halkımızın bu yeni üretim, tarım türlerine bilgisi yetmiyor, akli ermiyor deyip, yabancı bir sermaye oraya çağırılır. Belki de oyun budur.

Oysa, yapılacak şey bizce basit. Oradaki onbinlerce, o bölge halkından oluşan işsiz okumuş gençlere birkaç aylık bir kurs düzenlenir ve onlar bütün köylere salıverilir ücretle. GAP'la birlikte ne tür üretime, üretim teknolojilerine, yöntemlerine geçilecekse, o konuda çiftçilere, köylülere bilgi vermek üzere.

Bölgede köylülerden birçoğu Kürt kökenli tabii. Kürtçeyi daha iyi konuşuyor, anlıyor olabilir. O gençlerin de çoğu Kürtçe biliyor. Onun için, devlet görevlilerinden daha çok, daha sık diyalog da kurabilir. Onlara daha rahatlıkla öğretebilir. Yani buna benzer, topluma gerçekten yararlı ve sermaye-yoğun teknolojilere gerek göstermeyen iş alanları açarak, bir ke-re işsizlik sorununu asgariye indirmek istiyorum.

Ayrıca, tabii üretken yatırımları artırmaya kararlıyız.

Bunun yanı sıra, bir yandan işsizliği azaltıcı önlemler alınırken, elbette işsizlik sigortasını da artık zorunlu hale gelmiştir. Bir yandan işsizlik sigortasını getirmeye, bir yandan da sosyal güvenliği herkese için eşit düzeyde -Sayın Başkanın da belirttiği gibi- bütün topluma yaygınlaştırmaya kararlıyız.

Tabii hemen **“kaynak nereden gelecek”** deniyor. Bunun sağlam kaynaklarını da mutlaka oluşturmak gerekir. O konuda genel bir şey söylemek istiyorum.

Ayrıntılar bir hesap kitap meselesidir. Bunlar kolayca yapılabilir. Genel olarak söylemek istediğim şu:

Türkiye, nüfus artış hızının en yüksek olduğu ülkelerden biri. Ortalama yılda yüzde 2,5 artış. Yani şimdilik bizde 5 yılda bir nüfus sayımı yapılır. Nüfus olarak her yıl Türkiye nüfusuna 5 yılda bir Danimarka ekleniyor.

Yakında 8 milyonluk bir İsveç ekleniyor olacak. Bunun ekonomiye maliyeti son derecede yüksek. Peki, neden nüfus artışı bu kadar hızlı?

Çünkü, kırsal alandaki geleneksel yaşam biçimi değişmemiş. Her ülkede de o geleneksel kırsal alan yaşam biçiminde nüfus hızla artar. Hâlâ nüfusumuzun yüzde 50'sinin geçimi tarıma bağlı ve sosyal güvenliği yok.

Hukuksal anlamda sosyal güvenliği, sosyal sigortası olmayınca, çok çocuk yapmayı tek güvence olarak görüyor. **“Hiç değilse tarlamda çalıştıracak, parasız çalıştıracak adamım olsun. Yaşlılığında, hastalığımda devlet bana bakmıyor, bana bakacak bir çocuğum, bir torunum olsun”** diye çocuk yapıyor. Bu herkesin bildiği bir gerçek.

Onun için, ben şuna inanıyorum. Eğer, sosyal güvenlik bütün topluma, bütün yurttaşlara doyurucu düzeyde yaygınlaştırılacak olursa, bu da nüfus artış hızımızı kesecektir. Yüksek nüfus artış hızının, ekonomiye ve aşırı hızlı kentleşmeye maliyetini çok düşürecektir. Oradan yapılan tasarruf da sosyal güvenlik kaynaklarını karşılamaya bol bol yetecektir. Bunun teknik ayrıntıları ayrıca kararlaştırılabilir.

Tabii Sosyal Güvenlik fonlarının, Sosyal Sigorta fonlarının, Emekli Sandığı fonlarının tutumlu bir şekilde ve daha çok gelir getirici biçimde değerlendirilmesi gerekir ki, bu konuda da yapılması gereken çok şey olduğunu biliyoruz.

Ayrıca, tabii büyük kentlerin sorunları taşınamaz hale geldi ve maddi karşılığı, o yükü taşıyacak maddi kaynak bulunamaz hale geldi. Zaman zaman bazı aklıevvel kişiler **“İşte, Ankara'ya, İstanbul'a göçü yasaklayalım”** diyorlar. Türkiye, komünist dönemin Moskova'sı veya Ankara veya İstanbul, komünist Rusya'nın Moskova'sı değil. Orada bile devir değişti. Koyu komünist, totaliter rejimde evet, işte Moskova'ya yerleşme hakkı izne bağlıydı. Ama artık, ne Sovyetler Birliği'nde, ne de başka bir ülkede böyle yasaklar konulamaz. Bu ancak, kentler dışında, kırsal alanda yaşam düzeyinin her bakımdan doyurucu hale gelmesiyle, iş alanları yaratılmasıyla ve sanayileşmenin kırsal alana da yaygınlaşmasıyla sağlanabilir.

Biz, programımızda olsun, bir-iki güne kadar yayınlanacak olan seçim bildirgemizde olsun, bunu nasıl sağlayacağımızı ayrıntılarıyla anlatıyoruz. Bir özgün, orijinal çözümümüzü sadece kısaca belirtmekle yetineyim.

Bizim programımızda **“Öncü ve doğurgan yatırımlar”** diye bir kavram vardır. Bunun özü şu:

Dağ başında üç, dört köyün ortasında veya mezranın ortasında bir yer. Çağın tamamen dışında kalmış. Çok basit ve gelir getirmeyen tarım çalışmaları dışında hiçbir etkinlik yok. Halk çok geri kalmış ve yoksul kalmış. Oraya özel sektörün fabrika kurması beklenemez. Halkın da fabrika kurması beklenemez. Kurmayı denedi yurt dışındaki işçilerimiz, bir ölçünün ötesinde yürütemediler. Neden? Çünkü, zarar etmeye mahkumdur orada kurulacak bir küçük fabrika. Fakat devlet, bizim programımıza göre, o yörede zararı göze alarak bir fabrika kuracak. O yörede yetişen ürünleri değerlendirmek üzere veya şu bu amaçla küçük bir fabrika kuracak zararı göze olarak. Fakat o fabrika kurulduktan sonra ne olacak?

O kuş uçmaz, kervan geçmez yere ilk kamyonlar mal taşıyıp, mal götürüp getirmeye başlayacak, bir hareket başlayacak. İlk kez bir işçi kesimi ortaya çıkacak. Ücretli işçi kesimi. İlk kez teknisyenler, mühendisler orada görülmeye başlayacak. Bunun sonucu olarak, bir çarşı oluşacak orada ilk defa. Orada kurulacak fabrikaya katkıda bulunan yan işkolları, atölyeler açılmaya başlayacak ve kısa sürede orada hızlı bir ekonomik değişim ve canlanma sürecine, sosyal ve kültürel değişim sürecine girilmiş olacak. Birkaç yıl geçmeden, daha önce oralarda hiç vergi alamayan devlet, yüksek düzeyde vergi almaya başlayacak. O vergi gelirleri de, zarar edeceği biline biline kurulan fabrikanın zararını bol bol kapatabilecek. O an, onun için **“Öncü ve doğurgan”** diyoruz. Sanayileşmede öncülük yapacak ve başka ekonomik faaliyetler doğuracak işletmeler ve ekonomik kalkınma düzeyi o yörenin belli bir düzeye, belli bir noktaya gelip de, o fabrika kâra geçtiğinde de, devlet o küçük fabrikayı yöre halkına veya yöredeki girişimcilere sunacaktır, **“Ben görevimi yaptım. Eğer ilgileniyorsanız artık bu fabrikayı sizler alabilirsiniz”** diyecek.

Bunun gibi ve somut olarak programımızda, bildiğimizde anlattığımız başka yöntemlerle kırsal alana rahatlıkla yaygınlaştırabileceğimizi düşünüyoruz sanayileşmeyi. Bu da kendiliğinden büyük kentlere göçün hızını kesecektir ve işsizliği aşağı çekeceği gibi, Türkiye'nin de gerçek anlamda gelişmesini ve çağdaşlaşmasını hızlandırmış olacaktır.

O arada, çalışan halk kesimleri de işçisiyle, kamu görevlisiyle, köylüsüyle, çiftçisiyle hakça ölçüler içinde, hak ettikleri ölçüde artan ücretlerinin bir kısmını kendi istekleriyle ve belirli güvenceler altında, ama devlet karışmaksızın, yatırımlara yöneltmeye özendirileceklerdir.

İşçi haklarıyla ilgili olarak Sayın Başkanın vurguladığı bütün noktalara katılıyorum. O arada, yani 1980'den sonra getirilen bütün kısıntılar kal-

dırılmalıdır. Hatta bazı noktalarda daha ileri gidilmelidir. Çünkü, 1980 öncesinde eksikliğini, boşluğunu gördüğümüz yönleri de var bu yasaların. Onlar da elbette giderilmelidir.

Hak grevi öncelikle, süratle tanınmalıdır ki, yasallaşmış haklar çiğnenmesin. Sendikaların yönetimine daha etkin işçi katılımı olmalıdır. Aksi halde ben, işçiyle sendika arasında giderek bir yabancılaşma olacağı kaygısını duyuyorum. Son yıllarda işçi çok bilinçlendi. Haklı haksız sendika yönetiminden yer yer her sendikada değil, ama yakınmaları oluyor. Fakat bunu etkin biçimde belirli yerlere ulaştırıyor. Örneğin, benim bildiğim birçok işyerinde, işyeri temsilcisini işçi doğrudan seçemiyor ve bunu büyük bir haksızlık olarak, hatta kendisini küçük görme olarak görüyor. Ben, Türk-İş'in de bunu anlayışla karşılayacağına güveniyorum. Sorunlarla karşılaşmadan, işçinin, sendika yönetimine ve denetimine katkısının daha etkin duruma getirilmesinde yarar görüyorum.

Ayrıca, tabii işçi örgütlerinin, sendikaların siyasete etkin katılımını sağlamak zorunludur. Zaten Anayasanın değiştiği noktalardan da biri, sendikalara, bütün meslek kuruluşlarına, üniversite hocalarına siyasal konularda görüş açıklamak yasak. Ama toplum kabına sığmıyor, herkes görüşlerini açıklıyor. Siz de lütfettiniz, bana fırsat verdiniz Türk-İş binasında siyasal görüşlerimi rahat rahat açıklamama izin verdiniz. Bunlar kaçınılmaz bir gerçek. Onun için, bu durumu yasallaştırmak, anayasallaştırmak zamanı gelmiş de geçmektedir.

Beni çok ilgilendiren ve üzen bir konu, işçi sağlığı ve işyeri güvenliğinin büyük ölçüde ihmal edilmesi ve o yüzden çok gereksiz can kayıplarına veya sakatlıklara yol açılmasıdır.

Ben Çalışma Bakanı olduktan hemen sonra 1961'de, yanlış anımsamıyorsam, Dodurga'daki maden işletmesinde bir kaza oldu ve birçok işçi hayatını kaybetti. Hemen oraya gittim ve işçi sağlığı ve iş güvenliği bakımından, devlete ait o işyerinin -sanırım devlete aitti- ne kadar yetersiz olduğunu gördüm. Ankara'ya döner dönmez Bakanlıktaki arkadaşlarımla, sendikacı arkadaşlarımla görüştüm ne yapabiliriz diye. Sonuç olarak, bir İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Genel Müdürlüğü kurduk. Çalışma Bakanlığında, uzman kişilerin, yüksek düzeyde uzmanlaşmış kimyagerlerin, doktorların, mühendislerin çekilebilmesi için özel bir ücret sistemi getirdik. Çok iyi elemanlar çekebildik. Kısa zamanda bayağı iyi sonuçlar alır duruma geldik. Fakat daha sonra o kuruluş -benim bildiğim- büyük ölçüde ihmal

edildi. Şeklen hâlâ var mıdır, yok mudur bilmiyorum. Ama varsa bile işe yaramaz hale geldiği belli.

Tekrar etkili ve yüksek düzeyde böyle bir kuruluşun oluşturulması şarttı.

Ayrıca, devlet sektöründe olsun, özel sektörde olsun, işçilere İşçi Sağlığı ve İşyeri Güvenliği konusunda kendilerinden istenen koşulları yerine getirmelerini sağlamak üzere etkili yaptırımlar yasalara konulmalıdır. O arada uygulanmalıdır. Yasalara konması da yetmiyordur.

O arada, işçi sağlığı ve işyeri güvenliğine gereken özeni göstermediği için, bir işyerinin çalışması durdurulursa, çalışmanın durdurulduğu sürece işçilerin tüm ücretlerinin verilmesi kesin, şart olmalıdır.

Aynı zamanda işçinin de katılımıyla bütün işyerlerinde sürekli işçi sağlığı ve işyeri güvenliği programları uygulanmalıdır.

Kamu görevlilerine toplu sözleşme ve belirli ölçüler içinde grev hakkı ile birlikte sendikacılığın tanınması zorunludur. Aksi halde, birtakım ciddi huzursuzluklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir yüksek mühendis amir, **"Benim yanımda çalıştırdığım için benden çok daha yüksek ücret alıyor"** diye sızlanmaya başlamaktadır. Nitekim, 12 Eylül öncesinde anımsayacaksınız, o patlamalarda, olaylarda işçiler yer almıyordu. Ama bazı yüksek düzey teknisyenler yer alıyordu. Onlar mağdur edildikleri kanısındaydılar.

Bizim öngördüğümüz gibi bir toplumsal uzlaşma ve anlaşma düzeni de ciddi olarak kurulduğu takdirde kaygı duymaya hiç gerek kalmaz. Bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi, kamu görevlilerine de bu hakların tanınması gerekir.

Enflasyon tabii iktidara geldiğimiz takdirde, öncelikle ele almamız gereken bir sorun olacaktır. Çok konuştum, fazla vaktinizi almak istemiyorum. Merak edenler, bunu bildiğimizde okuyabilirler.

Sözlerimi bitirmeden önce, Sayın Başkanın da açış konuşmasında haklı olarak vurgulanan, konut sorunuyla ilgili bazı düşüncelerimi sizlere sunmak istiyorum.

Son yıllarda toplu konut yapımına ve toplu konut kooperatiflerine gerçekten büyük kaynaklar ayrıldı. Ama sonuç ne oldu? Konut açığı küçülmedi, büyüdü onca kaynağa rağmen. Neden böyle oldu? Çünkü, toplu konuta ayrılan kaynaklardan ve kolaylıklardan işçiler, dar gelirli değil, zaten 1, 2, 3, 4 ve 5 evi olanlar yararlandırıldı. Bunun somut kanıtını ister-

seniz, birkaç ay önceki gazetelere bakabilirsiniz. Kamuoyundan gelen isteğe uygun olarak yeni Başbakan ve bakanları varlıklarını açıkladılar. Bak-tım, başta Başbakan olmak üzere hemen hemen hepsi 3, 4, 5, 6 kooperatifte üye. Zaten 1'er, 2'şer evleri var, üstüne de kooperatiflerde üyeler. Peki, devlet bu paraları, bakanlar, milletvekilleri daha çok konut sahibi olsunlar diye mi toplu konuta ayırdı?

Haftalarca bekledim, çağırıda da bulundum, hiç değilse muhalefet par-tilerinin milletvekilleri buna tepki göstersiz diye. Onlardan da tepki gel-medi. Çünkü onlar da bu kooperatif vurdumun paydaşları arasında.

Arkadaşlarım;

Şimdi bir somut örnek vereyim kendi mahallem Oran'dan. Şimdi ha-yal gibi, masal gibi görünüyor. Ben orada 150 metrekarelik bir daire al-mıştım, 2/3'ü taksitle 128 bin liraya, kaloriferli. Geçen gün ziyaret ettiniz, şeref verdiğiniz daire. Aynı yıl orada 100 metrekarelik kaloriferli dairelerin fiyatı yaklaşık 75 bin lira idi. Demek ki, o sırada ayda 7.500 lira ücret alan bir işçi, 10 aylık ücretiyle Oran'da kaloriferli, 100 metrekarelik bir daire ala-bilirdi. Şimdi o nitelikte bir daire 100 milyon lira. Bundan 15 yıl önce 7.500 lira ücret ödenen işe şimdi 1 milyon lira ödendiğini farzedelim. Oran'da 100 metrekarelik bir daire alabilmek için 10 aylık değil, 100 aylık ücretin ödenmesi gerekiyor. Yani 10 kat güçleşmiştir işçi için konut edinmek.

Bunun çözümü nedir? Biz bunun çözümünü 1979'da Demokratik Sol Hareket olarak uygulamak üzereydik. Benim tüm ayrıntılarına katıldığım, zevkle katıldığım, heyecanla katıldığım bir proje hazırladık. Toplu Konut ve Uydukent Projesi. Bunun özü şuydu, aynen uygulayacağız inşallah ye-niden olanak bulursak.

Konut gereksinmesinin belli bir ölçeği vardı, düzeyi vardı. Büyük kent-lerin yakınında henüz değerinin yükselmediği, yerleşime uygun toprakları kamulaştıracamız düşük fiyatla. Yani rayiç bedel üzerinden düşük fiyatla kamulaştıracamız. Devletin ilgili kuruluşları ve yerel yönetimler birlikte kısa sürede bütün altyapıyı hazırlayacaklar. Sadece yasal anlamda arsa üret-mekle kalmayacaklar, gerekli bütün altyapıları hazırlayacaklar. Planları ha-zırlayacak ve bu uydukentleri, bitişik alanı, mücavir alanı da kamulaştırılacak ki, orada spekülasyon olmasın. Bu uydukenti her isteyene açacaklar, top-lu konut şirketlerine, kooperatiflere, işçi kooperatiflerine, kendi evini yap-mak isteyenlere; ama belli koşullarla.

Bir kere orada üretilen arsalarda ve altyapılar üzerinde kurulacak.

Binalar spekülâtif fiyatlarla satılmayacak, normal bir kârla satılacak isteyenlere. Daha sonra ileride el değıştirirken de spekülasyon konusu olmasını önleyici kurallar başta güvence altına alınacak. İsteyen gider başka yerlerde arsa spekülasyonu yapardı, bina spekülasyonu yapardı. Pazar ekonomisinde ona karışılmaz. Ama kamunun oluştuğu altyapısını yapacağı, sosyal yapılarını yapacağı, arsa üreteceği yerde, buna izin verilmeyecek.

Ayrıca, bir de kiralık toplu konut stokları oluşturulacak. Bu şekilde ve öncelikle de, bu uydu-kentlerden öncelikle eve ihtiyacı olanlar yararlandırılacaktır.

Devlet, böyle bir proje uygulanırken, sadece başlangıçta toprağın kamulaştırılması ve altyapıyla belli sosyal tesislerin kurulması için gereken parayı harcayacak. Fakat ondan sonra bir daha kaynak ayırmak zorunda kalmayacak. Neden? Çünkü, üreteceği arsaları menkul bir fiyatla satacak ihtiyaç sahiplerine. O şekilde birikecek fonlarla, ondan sonra bir başka uydKent yapabilecek. O uydKentten kazanacağı parayla bir başka uydKent daha yapabilecek. Yani sadece başlangıç sermayesini verecek devlet. Ondan sonra kendi sermayesini kendi üreten bir proje devreye girmiş olacak.

Çok vaktinizi almışım, özür dilerim.

Sabırla dinlediğiniz izin teşekkür ederim.

Sorularınız varsa, olabildiğince yanıtlamaya hazırım.

Saygılar sunarım arkadaşlar.

Usul böyle imiş, izninizi alıyorum, hepinize başarılar diliyorum. Seçimlerin nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, milletimize hayırlı olmasını diliyorum.

Sağolun.

SHP GENEL BAŞKANI ERDAL İNÖNÜ — Sayın Türk-İş Genel Başkanı, Türk-İş'in sayın yöneticileri, Türk-İş'e bağlı sendikaların sayın genel başkanları ve genel yönetim kurulu üyeleri, sayın basın, radyo ve televizyon mensupları, hepinizi saygıyla selâmlıyarak konuşmama başlıyorum.

Bana burada partimizin çalışma hayatıyla ilgili, demokrasinin temel bir dayanağıyla ilgili görüşlerimizi açıklama olanağı veren Sayın Genel Başkan, arkadaşlarına şükranlarımı sunuyorum.

Nihayet beklediğimiz seçim karşımızda. Tekrar bir genel seçimin arifesindeyiz. 20 gün sonra halkımız sandık başına gidecek, Parlamento'yü tümüyle yenileyecek. Belki bazı insanları tekrar seçecek, ama yeni bir iktidarı herhalde işbaşına getirecek.

Bu erken seçimin, bu gecikmiş erken seçimin ölkemize, halkımıza, emekçilerimize hayırlı olmasını diliyorum.

Biliyorsunuz biz, uzun süredir Sosyaldemokrat Halkçı Parti olarak, Ana Muhalefet Partisi olarak bir erken seçimi istiyorduk. Çünkü halkımız bunu istiyordu. 26 Mart'ta 2,5 yıl önce bir genel seçim yapılmıştı belediyeler için. Ama genel politika konuşuldu ve sonunda iktidar politikası reddedildi. Bunun sonucu, bir erken seçimin hemen gündeme gelmesi oldu. Bunu önce kabul etmedi iktidar. Ama sonunda kendi içinde geçirdiği değişiklik, halkın isteğini gündemde tuttu, gündeme getirdi. Ön sıraya getirdi ve sonunda yeni Hükümet, artık iktidarın ayaklarından kaydığını, böyle bir zemin olmadığını gördüğü için, başka çaresi kalmadığı için, halkın isteğine karşı çıkmadı ve sonunda seçime gidiyoruz.

Bu seçim, sadece erken seçim olduğu için değil, aynı zamanda 12 Eylül'deki askeri müdahalenin getirdiği ve hâlâ gitmemiş olan bütün demokrasiye aykırı düzenlemeleri, biriken tortuları hepsini artık Türkiye'den uzaklara göndermenin de yolunu açtığı için son derecede önemli.

12 Eylül'ün getirdiği anti-demokratik Anayasayla halkımızı pahalılık, işsizlik, yoksulluk altında ezen bir iktidar dönemi bu seçimle kaybolacak. Bunu açıkca görüyoruz. Bunu söylemek, artık bir siyaset yapmak da sayılmaz, ANAP'ın gideceği belli. Halkımızın oylarıyla gideceği belli.

Tabii mesele, ANAP gidecek, yerine hangi parti gelecek? Halkımızın yüzünü güldürmek için, işsizlik, pahalılık altında inleyen emekçi kitleleri, işçilerimizi, köylülerimizi, memurlarımızı, esnaf ve sanatkarlarımızı, emekli dul, yetim kardeşlerimizi, onları tekrar rahat ettirmek için, rahat nefes aldirmek için, bir soluk aldirmek için ne yapmak gerekiyor?

Ekonomimizi bunalımdan kurtarmak için.. On yılın haksız uygulamalarını sona erdirmek için..

Biz inanıyoruz ki, Sosyaldemokrat Halkçı Parti olarak bütün bu sorunları halkımızın desteğiyle aşacak, yenecek, ülkeyi düzlüğe çıkaracak güçteyiz, hazırlıktayız.

Her parti aynı iddiayı yapıyor. Bizim farkımız, bu kadar yıl ülkede hüküm sürmüş olan iktidarlardan sonra, bir sosyaldemokrat iktidar olarak ortaya çıkmamız. Bir sosyaldemokrat güç olarak iktidar istememiz ve bu kadar zaman ekonomiye, işçi hayatına, halkın bütün kesimlerine bu sıkıntıları, bir belirli politikanın sonucu olarak, bilerek getirmiş olan sağ iktidarlardan sonra, bu politikalarla ülkeyi kurtaracak bir sosyaldemokrat iktidardır diyoruz. Bunun için hazırlıklarımız tamam diyoruz.

Biliyorsunuz, epey senedir muhalefetteyiz. Ama muhalefetteyken de iktidar hazırlıkları yaptık. Bir **'Gölge Kabine'** kurduk. Her alanda yasa önerileri yaptık. Her alanda hazırlıklar yaptık. Bunların hepsi sosyaldemokrat bir dünya görüşüyle yapıldı. Çağdaş, Batılı anlamda Sosyaldemokrat Parti görüşüyle yapıldı. Onun için şimdi diyoruz, fırsat bize verilmeli. Bu fırsatı Türkiye doğru kullanmalı ve artık sağ iktidarlara bir tarafa bırakarak, daha doğru kullanmalı ve artık sağ iktidarlara bir tarafa bırakarak, daha doğrusu onları muhalefete göndererek, Türkiye'de bir sosyaldemokrat iktidarı kurmalıyız.

Bugün burada ülkemizin en büyük İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk-İş'in Sız sayın yöneticilerine, özellikle çalışma yaşamına ilişkin görüşlerimizi, bu alandaki iktidar hazırlıklarımızı ve yalnız o değil, muhalefette iken yaptıklarımızı bir defa daha aktarmaya çalışacağım.

Muhalefette iken yaptıklarımızı da hatırlatmak istiyorum. Çünkü ben de burası çok önemli. Seçime gidiyoruz, halkın beklediği bir seçime. Halkımızın bu kadar ısrarla, açıkça seçim istemesi, bugün çektiği sıkıntıları iyice gördüğünü, bunları dile getirdiğini ortaya koyuyor. Bu sıkıntılar ortada olunca, haksızlıklar ortada olunca, her parti bunları ortadan kaldıracağını söylerken, vaatleri aşağı yukarı aynı şekilde yapıyor. Bakınız bütün partilerin

vaatlerine, aşığı yukarı aynı şeyler. Ama işte burada mesele kendini gösteriyor. Hangi parti bunları gerçekten yürütecek, uygulayacak? Bir parti tam seçim zamanında sizin istediğiniz şeyleri söylese ona nasıl inanırsınız? İnanabilmek için, daha önce muhalefette iken, bütün bu süre içinde acaba hangi fikirleri söylemiş. Hangi doğrultuda öneriler yapmış, onlara bakmak bence birinci derecede önem taşıyor. Onun için şimdi size biraz belki lüzumsuz vaktinizi alarak, **“lüzumsuz”** demeyeyim, öyle görülebilir, vaktinizi alarak muhalefette iken yaptığımız şeyleri de bir daha anlatmak istiyorum.

Bunları biliyorsunuz, çünkü bunları beraber yaptık. Sosyaldemokrat bir parti olarak biz, sendikalarımızla hep beraber olmaya gayret ettik. Bu hazırlıkları beraber yaptık. Ama şimdi bunları bir defa daha söylemekte yarar var. Basınımızın, radyo ve televizyonların Türkiye'ye duyurmasında fayda var.

Türk-İş'in değerli temsilcileri, değerli yöneticileri, basınımızın değerli temsilcileri;

Sosyaldemokrat Halkçı Parti, adı üstünde sosyaldemokrat bir parti. Batılı anlamda sosyaldemokrat bir siyasal parti. Bu niteliğimizle, bu sıfatımızla insana en üstün değeri veririz. Gücümüzü halktan alırsız. İnsan haklarına, özgürlüklere, emeğe saygılıyız. Demokrasiyi yaşamın her alanına yaymak isteriz ve elimizden geldiğı her fırsatta da bunu yaparız.

Üretimi artırmak temel bir amaçımızdır; ama üretimi artırırken, sosyal adaleti gerçekleştirmek, aynı zamanda yapmak. Önce üretim artsın, önce zengin olalım, ondan sonra paylaşalım değil. Üretimi artırırken, artan milli geliri hakça paylaşmak, ikisini aynı zamanda yapmak isteriz.

Haksız kazancı önlemeyi hedef biliriz. Sosyal dayanışmaya öncelik tanırız. Ulusumuzun bütünlüğünü, bağımsızlığını güçlendirmeyi, dünya barışına, tüm insanlağa katkı yapmayı amaçlarız. Bütün bu ilkelerimiz, Sosyaldemokrat Halkçı Partiyi, SHP'yi öbür partilerden ayıran, onların hepsinden daha çağdaş, daha demokratik ve daha çok halkımızın, emekçilerimizin partisi yapan nitelikler..

SHP'ye göre emek, en yüce değer. İnsan yaratıcılığının, üreticiliğinin temel kaynağı emek. Çalışmadan bir şey yaratılamaz. Ama bu yüzden çalışmaya, çalışanlara saygı birinci derecede önem taşır. İnsana saygı, emeğe saygıyı gerektirir. Kol ve düşün emeğı farkı gözetmeksizin, toplum yaşamında emeğin yüceltilmesini amaçlarız. Emeğı ve üreticiliğıyle sağlıklı

bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunanların, emeklerinin karşılığını görmesini, almasını savunuruz. Üretimden hakça pay almalarını isteriz.

Bizim anlayışımıza göre, bizim yürütücüsü, yöneticisi olacağımız toplumda, halkın iradesiyle geleceğimiz yönetim döneminde çalışma hakkını, temel bir hak diye görüyoruz.

Devlet, insanların daha mutlu olması için, bir arada yaşaması için ortaya çıkardıkları bu büyük örgüt, işsizliği önlemekle de görevlidir. Bireylere yetenek ve becerilerine göre, birikimlerine göre iş olanakları sağlamakla yükümlüdür.

SHP, bütün demokratik kurumlara, ama bu arada özellikle sendikalara büyük önem verir. Sosyaldemokrat bir parti olarak öncelikle işçi, memur, küçük üretici, çiftçi, esnaf ve sanatkar gibi emekçi toplum kesimlerine dayanır. İşte bu nedenle çalışma yaşamı bizim için en önemli ilgi alanlarımızın başında gelir.

SHP olarak çalışma yaşamında tüm emekçi kesimlerin, nerede çalışırlarsa çalışsınlar, fabrikada, atölyede, devlet dairesinde, örgütlenme özgürlüklerinin koşulsuz yaşama geçirilmesini istiyoruz.

Sendikaların, emekçilerin öz örgütü olan sendikaların oluşmalarından, işlevlerini rahatlıkla yapmalarına kadar, bütün çalışma alanlarında özgür olmalarına inanıyoruz. Bu nedenle Anayasadan başlayarak, çalışma yasalarında gerekli değişikliklerin yapılmasını öneriyoruz. Önerdik.

Tüm çalışanlarımızın, işçi-memur ayırımı yaratılmadan, yapılmadan özgür iradeleriyle sendikalara katılmalarını, ekonomik ve toplumsal hak ve özgürlüklerini savunma ve geliştirilmeyen haklarını savunuyoruz.

Demokrasi bilincinin yaygınlaşması, çoğulcu, katılımcı demokrasinin somutlaşması bakımından zorunlu görüyoruz. Bu nedenle SHP olarak, sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev haklarının önündeki tüm engellerin ve kısıtlamaların kaldırılmasını savunuyoruz.

SHP, sendikaların siyasal etkinlik dışında bırakılmalarına karşıdır. Bunu, demokrasimizin kökleşip, gelişmesi bakımından da gerekli görür. Burada isterseniz bir-iki cümle metni bırakarak ekleyeyim. Gerçi sonra tekrar geleceğim. Ama sırası gelmişken bu konulardaki görüşlerimizi muhalefette iken her yerde belirttiğimizi ve sonunda tabii sendikaların ve onların içinden çıkan işçi temsilcilerinin gayretleriyle belirli bir yere geldiğimizi de dikkatinize sunmak istiyorum.

Sosyaldemokrat bir Parti olarak ilk ortaya çıktığımızda, demokrasimizin bütün güçlükleri daha karşımızda iken, yaptığımız toplantılarda, uluslararası toplantılarda, ulusal toplantılarda, bütün çalışanlara Sendika hakkı olmasını sanıyorum ilk söyleyen parti bizdik Türkiye'de. Tabii geçmişten gelen bir birikimle söylüyorum. CHP'den gelen birikimle. Ondan sonraki gelişmelerle ve Sosyaldemokrat bir Parti olarak ortaya çıkmamıza dayanarak, zaman içinde bu fikirlerin daha çok taraftar topladığını, demokrasi üzerindeki baskılar kalktıkça bu seslerin daha yükseldiğini gördük.

Anayasada değişiklik önerilerini bu doğrultuda Parlamente'ye getirdik. O zaman Parlamente'deki öbür muhalefet partisi, Doğru Yol Partisi ve iktidar partisi, Anavatan Partisiyle yaptık. Bu görüşmelerde, Anavatan Partisinden bu doğrultuda hiçbir olumlu cevap almadık. Görüşelim denildi, ama sonunda hiçbir şey çıkmayacağı anlaşıldı. Doğru Yol Partisiyle yaptığımız görüşmelerde, -biraz sonra tekrar geleceğim- bir ölçüde bu doğrultuda ilerleme gördük. Burada ben **"Büyük bir gelişme"** diye kendi hesabıma yorumladım. Çünkü daha öncelerden biliyorum ki, Türkiye'de her çalışana sendikalı olması, memurların sendikalı olması fikirleri bu kadar taraftar toplamıyordu. Ama Parlamente'deki görüşmelerde gördüm ki, her çalışanın sendika hakkını iki muhalefet partisi kabul ediyor. Ondan sonra öbür konulara biraz sonra gireceğim. O konularda, Doğru Yol Partisini de yeterli kadar hazırlıklı, istekli görmedik. Zaten o görüşme bir sonuca varmadan orada kaldı. Ama her çalışana sendika hakkı olması konusunda Türkiye'de bugün oldukça geniş bir mutabakat gördüğümüz söylemek istiyorum. Bunun sağlanmasında SHP'nin öncülük yapmış olduğunu, muhalefette iken öncülük yapmış olduğunu -izinle- belirtmekten kıvanç duyuyorum.

Sayın yöneticiler, basınımızın değerli temsilcileri;

Şimdi artık sonu geldiğini gördüğümüz ANAP iktidarının işçilerimize, sendikalarımıza karşı tutum ve davranışlarından da birkaç anımsatma yapmak istiyorum. Çünkü, hepsi birbirine bağlı. Neden kurtulduğumuzu iyice görerek, nasıl bir kurtuluş aradığımızı daha iyi anlarız.

Sekiz yıldır iktidarda kalan ANAP, ne 12 Eylül döneminin anti-demokratik çalışma yasalarında ve ne de 1982 Anayasa'sında işçilerimizin ve sendikaların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan hükümlerinde değişikliğe yanaşmamıştır.

Partimizin çalışma yaşamına ilişkin Anayasa maddelerinde önerdiğimiz değişikliklerin hiçbirine kulak asmamıştır. Hepsini görmezlikten gelmiştir.

Çalışma yaşamıyla ilgili olarak Partimizin hazırlayıp, Meclise sunduğu ya-
sa önerileri, her zaman ne yazık ki Meclisteki ANAP engeline, ANAP ço-
ğunluğunun engeline çarpmıştır.

ANAP, işçilerimizin hemen her haklı talebine gözünü, kulağını tıkamış,
demokratik işçi eylemlerine ve grevlere karşı elinden gelen tüm güçlükleri
çıkartmıştır. İşçilerimiz ve sendikalarımız, her haklı, her demokratik eylem-
lerinde başta **Özal**'ı, arkasında ANAP'ı karşılarında bulmuşlardır. Örneğin,
13 Ağustos 1986 tarihinde ANAP Genel Bakanı ve Başbakan **Turgut Özal**
şöyle diyordu, **"Evet, 12 Eylül olmasaydı belki biz iktidara gelemez-
dik. Bu ekonomik politikalar uygulanır mıydı, onu da kestiremem.
Çünkü biz, 12 Eylül oluncaya kadar belli politikaları uyguladık. 12
Eylül sonrasında da ben aynı politikaları uygulamaya devam ettim.
22 ay devam ettim. Ondan sonra o politika değişti. 1983 sonuna gel-
dik ve yeni bir çizgi çizdik. O çizgiden gidiyoruz"**. O çizginin ne oldu-
ğunu 1983'den beri yaşadığımız olaylar herkese iyice gösterdi. Ara rejimde
başlamış çizginin, ANAP usulü devamı.

ANAP hükümetleri her şeyden önce, 12 Eylül Askeri döneminin, çağ-
daş sendikal hak ve özgürlükleri ihlal eden çalışma rezaletini sürdürdü. As-
keri dönemin, sendikacılık hareketi ve işçiler üzerindeki baskıcı, yasaklayıcı,
kısıtlayıcı yasaklarını korudu.

ANAP iktidarı Türkiye'yi, **'ucuz işçi cenneti'** haline getirmeye çalıştı.
Kendine kalsaydı hep böyle devam edecekti. Bereket ki, son yıllarda işçile-
rimizin direnişiyle, hak arayışıyla bir ölçüde bunu değiştirmek zorunda kaldı.

ANAP hükümetleri, halkımızın büyük özverileriyle yaratılan bazı kamu
kuruluşlarını **"Özelleştirme"** adı altında yabancı ve yerli sermayelere dev-
retmeye çalıştı. Pek azını devredebildi. Ama elinden gelse, bütünü dev-
redecekti..

ANAP hükümetleri, kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim kurulların-
da işçi temsilcisi bulunması uygulamasına son verdi. Bakınız böyle bir ha-
reket benim inancıma göre, bir ülkeyi, o ülkede yaşayan insanları, toplum
hayatını on yıllarca geriye götürür, gelişimine set çeker. Toplumu bir
arada, mutlu yaşatmak istiyorsanız, toplumun temsilcileri bir arada çalış-
ma imkânı vereceksiniz.

Nüfusu artırılıyorsunuz, toplum beraber. Ama beraber çalışma imkânı-
na set çekiyorsunuz. İşte bu hareket toplumu yıllarca geri götürür, yıllarca
gelişmeyi engeller. Bu durum **"En ağır hata"** diye nitelendirilmelidir.

ANAP hükümetlerinin, 12 Eylül dönemi çalışma mevzuatını ısrarla sürdürmeleri, işçi hak ve özgürlüklerini tanınamaları yüzünden, her yıl haziran ayında toplanan ILO Genel Konferansında Türkiye ağır biçimde eleştirildi. Ülkemizin uluslararası saygınlığı ANAP yüzünden zedelendi. O kadar eleştirildik ki, bir toplantıya giderken, şimdi basının tavrına bakıyorum. Eh, bu kadar eleştiriyle kurtulduk. Buna da şükür. Yani normal gelişmeye, demokratik hayata, Batılı anlamda, yani insanca yaşamaya bir defa yüz çeviriyorsunuz. Ondan sonra **“Ne kadar az eleştiriyle kurtulsak kârdır”** diye tamamiyle başka bir havaya giriyorsunuz. Bu havayı da bütün Türkiye'ye zorla kabul ettiriyorlar.

ANAP iktidarının uygulaya geldiği ülke ve halk çıkarına aykırı politikalar yüzünden, yalnız işçilerimiz, çalışanlarımız büyük kayıplara uğramadı. ANAP'ın yanlış politikaları yüzünden Türkiye, büyük toplumsal, ekonomik sorunlarda da karşı karşıya kaldı. Kötü beslenme, sağlıksız konutlarda oturma yüzünden ülkemizde artık görülmeyen hastalıklar yeniden başgösterdi. Verem gibi, fuhuş yaygınlaştı, hırsızlık arttı. Şans, talih oyunları yaygınlaştı. Evladını, böbreğini satanlar görüldü. Ücret ve maaşlarıyla geçinemeyen işçi ve memurlara fitre ve zekat verilebilir hale geldi.

Yabancı ülkelerde iş bulmak için Türkiye'den kaçanlar onbinleri geçti. İşsizlik, geçim sıkıntısı ve yoksulluk nedenleriyle evini terkedenlerin, çıldıranların, intihar edenlerin sayısı arttı.

Emekli maaşıyla geçinemeyen emekliler, geçim sıkıntısına düşen memurlar, ikinci-üçüncü işlerde çalışmak zorunda kaldılar.

ANAP hükümetleri, işçilerin sınıf ve kitle örgütü olan sendikaları zayıflatmak için, işçileri köleleştirmek için, etkisiz hale getirmek için elinden geleni yaptı.

Sayın yöneticiler;

Bunların hepsini siz biliyorsunuz. Somut örnekleriyle de yaşadınız. Tekrar hatırlattığım için özür dilerim. Ama nerede olduğumuzu, nasıl buraya geldiğimizi hatırlamakta elbette yarar vardır. Çünkü, önümüzdeki kararlar bir daha bize böyle sıkıntılar, böyle yanlış gelişmeler, böyle felaketler getirmemeli.

Sayın yöneticiler;

Şimdi, biraz da çalışma yaşamının demokratikleştirilmesi için, 18'inci dönem içinde SHP Grubu olarak Büyük Millet Meclisinde yaptığımız çalışmaların bazılarında sizlere örnekler sunmak istiyorum.

SHP'li milletvekillerimiz son 4 yıl boyunca Büyük Millet Meclisi çatısı altında çalışırken, bütün çalışanlarımızın hak ve hukukunu koruyup, geliştirmek için, mevcut bazı haksızlıkları, eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için canla başla gayret göstermişlerdir. Onların bu gayretlerinin istenen sonucu vermemiş olması, onların gayret göstermediği anlamına gelmez. Bu gayretlerin istenen sonucu vermemiş olması, Mecliste'ki ANAP çoğunluğunun her zaman bu tasarıların karşısına çıkmasındandır.

SHP'li milletvekili arkadaşlarımız yazılı, sözlü soru önergeleriyle, gündem dışı konuşmalarla Meclis araştırma ve soruşturmaları yollarıyla, yasa tasarısı önerileriyle, işçilerimizin ve öteki çalışanlarımızın hak ve çıkarlarını yoğun biçimde savunmaya, geliştirmeye çalışmışlardır. O muhalefet çalışmalarının faydasını şimdi, yakın iktidarımızda göreceğiz. Çünkü, bütün bu tasarıların hepsini sendikalarla konuşarak, görüşerek, onların istekleri göz-önüne alınarak hazırlanmıştır. Mecliste ilk hazırlıklar, komisyona sunma da bitmiştir. İktidarımızda bunların yasallaşması çok kısa zamanda mümkün olacaktır. Örneğin, çalışma yaşamıyla ilgili Anayasa değişikliği. Biraz evvel kısaca bir noktasına değindim.

Değerli arkadaşlarım;

Biz, aslında 1982 Anayasa'sının tümüyle değiştirilmesini öngörüyoruz. Bakınız, burada da öbür partilerden ayrıldığımız bir yer var. Seçimlere gelineye kadar Anayasa'nın demokratikleşmesi; yani ara dönemde kabul edilmiş olan 1982 Anayasa'sının, toplumumuzun bugünkü beklentilerine cevap vermediği, demokratik bir Anayasa haline getirilmesi gerektiği konusunda bütün muhalefet partilerinde zaman zaman konuşmalar yapılıyordu. Biz de bu arada öncülük ettik ve bir Anayasa tasarısı hazırladık. Şimdi seçime giderken ben, mitinglerde bundan bahsetmeye çalışıyorum. Çünkü halkımız bilsin, biz ne için oy istiyoruz? İktidara geldiğimizde değiştireceğimiz Anayasa'yı nasıl değiştireceğiz. Hangi doğrultuda değiştireceğiz? Bunları halkımıza anlatmak görevimizdir. Ama bakıyorum da öbür partilerde böyle bir gayret yok. Öbür partilerde daha çok, geçmişle ilgili tartışmalar devam ediyor.

Anayasa değişikliğinin hepsini burada size anlatmayayım. Çalışma yaşamıyla ilgili değişikliklerin üzerinde duracağım. Çünkü bunları muhalefette iken Parlamentoda dile getirdik.

Şimdiki Anayasa'nın çalışma yaşamıyla ilgili maddeleri, 51'den başlatarak devam eden maddeler. Bunlar çağdaş bir demokraside görülme-

yen maddeler. Her çalışana sendika kurma hakkını vermiyor. '**Hak grevi**', '**dayanışma grevi**', '**genel grev**' gibi grevlere olanak vermiyor. Sendika yöneticilerine pek çok kısıtlamalar ve engeller getiriyor.

Sendikaların siyasete ağırlıklarını koymalarını engelliyor. O açıdan, bizim gibi bir sosyaldemokrat partinin Türkiye'de Batılı örnekleriyle benzer şekilde çalışmasını engelliyor. Daha başında önümüze çıkan bir Anayasa inceledim. Bütün bu maddeler bugünkü haliyle 1982 Anayasa'sının çalışma yaşamıyla ilgili maddeleri, ne demokrasiye, ne de ILO normlarına uymaz.

Bu nedenle biz, Parlamenteoya birkaç yıl önce -biliyorsunuz- Anayasa'nın bu maddelerini değiştirme önerisini getirdik. Anayasa değişikliğini önermek için belirli sayıda imza gerekiyor. O imzaları almak için Anavatan Partisi, "**Önce bir konuşalım**" dedi. Sonra hiç görünmedi, bir yere varamıyacağı anlaşıldı. Doğru Yol Partisiyle görüşmelerimiz bir hayli sürdü ve kimse'nin hakkını yememek için söylemek isterim ki, Doğru Yol Partisi Başkanı, her çalışanın sendika kurma hakkını kabul ettiğini söyledi. Bu önemli bir ilerlemeydi.

Ondan sonra, sendikaların siyasete ağırlıklarını koymaları, lokavtın Anayasal sistemden çıkarılması, hak grevi gibi konularında aramızda tam anlaşma olmadı. Konuşurken "**Aynı fikirdeyiz**" deniliyordu. Fakat metne gelince, ortak metinde anlaşamadık. Lokavtın Anayasal sistemden çıkarılması, hak grevi ve özellikle sendikaların siyasete ağırlıklarını nasıl koyacakları konularında ortak metin üzerinde anlaşamadık.

Onun üzerine, yeterli imza sağlanamadı ve bu gayret sonuçsuz kaldı.

Ben bunu olduğu gibi anlatmak için size söylüyorum. Kendimizin gücü olsaydı, yeterli milletvekili olsaydı, biz bu maddelerin hepsini çağdaş demokrasilerde olduğu şekilde, sendikaların siyasete ağırlıklarını koymalarını sağlayacak, hak grevine, dayanışma grevine imkân verecek, lokavtı Anayasadan çıkaracak değişiklikleri yapacaktık. Onları bugün yapacağımızı söylüyoruz. Hazırladığımız Anayasa taslağında böyle bir yaklaşım var. Çünkü, çağdaş demokrasilerde durum bu. Bu konularda hiçbir şüphemiz yok, tereddütlerimiz yok. İnaniyorum ki, seçimden sonra iktidar olduğumuzda böyle değişiklikleri içeren yeni Anayasayı halkımızın oyuna sunabileceğiz. Ya da Büyük Millet Meclisinde kabul edeceğiz. O zaman ayrıca bir daha halkımıza gitmeye gerek kalmaz.

Mesele, uzlaşmayla önümüzdeki seçimden sonra Büyük Millet Meclisinde Anayasayı yeni şekliyle kabul etmektir. Bunu yapacağımıza güveniyorum.

Anayasayla ilgili çalışmalarımız muhalefette iken bu şekilde gelişti.

Bunu dışında, pek çok yasa üzerinde, yasa tasarısı üzerinde, uygulamalar üzerinde önerilerimiz, girişimlerimiz oldu. Örneğin, 'Sözleşmeli Personel' uygulamasına olanak sağlayan Kanun Hükmünde kararnamelerin iptali için çaba gösterdik. Anayasa Mahkemesine başvurduk. Yüksek Mahkeme, SHP'nin bu isteğini haklı buldu. Sözleşmeli Personel uygulamasına gayet geniş şekilde olanak veren Kanun Hükmünde Kararnameyi iptal etti.

Sözleşmeli Personel çalıştırılması uygulamasına âdeta sendikalaşmaya karşı bir hareket diye getirilen böyle bir uygulamaya biz karşıyız. Bunu açıkça ifade ettik ve Anayasa Mahkemesi de büyük ölçüde bize hak verdi.

2821 ve 2822 SAYILI YASALAR :

Bu yasalarda, Anayasadaki istediğimiz değişiklikler olmadan, mevcut duruma bakarak, ama o durum içinde de yapılabilecek, çalışma hayatına daha adaletli yapacak doğrultuda düzenlemelerin hepsini önerdik. Yazık ki bu öneriler Büyük Millet Meclisinin ilgili komisyonlarında bekledi. Tabii gelecek dönemde iktidar olarak bunları gerçekleştireceğiz. Anayasa değişikliğiyle beraber ele aldığımız için de, tam çağdaş bir çalışma yaşamını, çağdaş demokratik bir çalışma yaşamını tabii sendikaların görüşlerini de tekrar gözönüne alarak gerçekleştireceğiz.

Bugün getirdiğimiz önerilerde de amacımız, haksızlıkların ortadan kaldırılmasıydı. Sendikal hak ve özgürlüklere getirilen yasaklama ve kısıtlamaların ortadan kaldırılmasıydı.

1990'ın 1 Kasımında Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verdiğimiz 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve Lokavt Yasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve Yasaya bir ek geçici madde eklenmesine ilişkin yasa önerimizin "**Genel Gerek**" bölümünden bir kısmı size aktarayım. Şöyle demiştik o zaman:

"Çalışma yaşamında yaşanan bunalımın, görülen haksızlıkların, istismarların ve huzursuzluğun önlenbilmesi giderek sosyal bir bunalıma dönüşmemesi, endüstriyel ilişkilerin çağdaş düzeye ulaş-

bilmesi için, Anayasanın, insan haklarına, temel hak ve özgürlüklerle, çağdaş demokrasinin tüm kurum ve kurallarına, uluslararası standartlara, anlaşmalara ve sözleşmelere uygun bir biçimde yeniden düzenlenmesinin gereği bilinmektedir. Ancak, bugüne kadarki uygulamalar, işçiler ve sendikalar üzerindeki baskılar, çalışma barışının hızla bozulmasına neden olmakta, kalite ve üretimin düşmesine katkıda bulunmaktadır.” Bu nedenle Anayasanın, çalışma yaşamıyla ilgili 51,52, 53, 54, 55 ve 82 ile 108 inci maddelerinde değişiklik yapılmasına öncelik verdik. Konuyla ilgili Anayasa değişikliği önerisini hazırladık. Ancak, çeşitli girişimler, Parlamentonun yapısı, olumlu sonuç alınmasına izin vermedi.

Bu yasa değişikliği önerisi, çalışma yaşamında açılan yaraların onarılma-
maz hale gelmesini, endüstriyel ilişkilerdeki bozukluğun daha büyük bo-
yutlara ulaşmasını kısmen de olsa önlemeyi öngörmektedir.

Bu yasa değişikliği önerileri hazırlanırken, yeterli olmamakla birlikte, Av-
rupa Topluluğuna girme ILO sözleşmelerine saygı ve uluslararası itibar söz-
lerine uygun tavrın gösterilmesini istiyoruz, bekliyoruz.

Bu yasa önerisiyle toplu iş sözleşmelerinin saptanmasında çıkan an-
laşmazlıkların en az indirilmesi; grev yasakları ve uygulamalar sırasındaki
haksız engellerin kısmen de olsa kaldırılarak, toplu iş sözleşmelerinin kar-
şılıklı anlayışla masa başında çözümlenebilmesine katkı sağlama amaçlan-
mıştır.

Bu yasa değişikliği önerileri hazırlanırken, Anayasanın engel olmadığı,
Anayasada bulunan sınırlamalarla ilgisi olmayan maddeler ele alınmıştır.

Anayasadaki sınırlayıcı hükümler, engeller kaldıkça, bu koşullarda ya-
pılan yasal değişiklikler de sınırlı olacaktır. Buna rağmen, **“bir katkı sağ-
layacağımıza inanarak bu öneriyi yapıyoruz”** demiştik.

Değerli yöneticiler;

Bunlar geçmişle ilgili çalışmalarımızdan bazı örnekler. Yine geçmişte,
son zamanlarda yaptığımız başka bir değişiklik önerisi, işten çıkarmalarla
ilgili olarak yasal güvence isteyen, mahkemeye gitme olanağı veren bir de-
ğişiklik önerisiydi.

Ayrıca, işsizlik sigortasını getirmek için de bir yasa tasarısı verdik. Bun-
ları hep muhalefette iken Parlamente'ye getirdiğimiz öneriler. Size kısa bir
özet vermeye çalıştım.

Değerli arkadaşlarım, Türk-İş'in sayın yöneticileri;

Sosyaldemokrat Halkçı Parti Programında ve Seçim Bildirgesi'nde belirttiği gibi, çalışma yaşamında gerçek bir reform yapacaktır. Bu reformun amacı bir yandan, çalışma yaşamındaki tüm anti-demokratik yasaları, başta 1982 Anayasası olmak üzere, demokratikleştirmek, onların hepsini ele alarak, hepsinin yerine çağdaş, demokratik düzenlemeler getirmek. Bir yandan da, SHP Programındaki amaçları ülkemizin en büyük ve saygın İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk-İş'in savunduğu ilkeleri, önerileri yaşama geçirmek. Bunlar yapıldığında işçilerimiz son 11 yılın kayıplarını yeniden kazanacaklar. Demokrasinin gereği ve güvencesi olan güçlü sendikacılık gerçekleşecek, sendikal haklar, özgürlükler Anayasal ve yasal güvencelere tekrar bağlanmış olacaklardır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti olarak, ülkemizin içine düştüğü çıkmazdan kurtarmak için; ekonomik, toplumsal haksızlıkları, adaletsizlikleri ortadan kaldırmak için; işsizliğin, pahalılığın kökünü kazımak için; ülkemizde demokrasinin kökleşip gelişmesini sağlamak için çalışma yaşamını demokratikleştirmek, işçilerimizin ve öteki çalışanlarımızın emeklerinin karşılığını almalarını sağlamak için tüm halkımızdan, başta işçilerimizden, emekçilerimizden, memurlarımızdan, köylülerimizden, esnaf ve sanatkârlarımızdan, emeklilerimizden destek ve oy istiyoruz.

Karşı karşıya kaldığımız ağır ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunların üstesinden ancak halkımızla birlikte, halkımızın demokratik örgütleriyle ve onların etkin ve demokratik katılımıyla gelebileceğimize inanıyoruz.

SHP olarak iktidara hazırız, halkımızdan oy istiyoruz.

Sözlerimi bitirmeden önce, biraz evvel dikkatle dinlediğim Sayın Genel Başkanın önerileri konusundaki düşüncelerimi de aktarmak istiyorum.

Büyük mutlulukla dinledim kendisini. Çünkü hemen gördüm ki, benim size vaat diye, benim size iktidarımızda yapacağımız girişimler diye söylediğim şeyler, Sayın Genel Başkan tarafından **"İstek"** diye öne sürülmüş. O bakımdan, anlaşmamız çok kolay. Sosyaldemokrat bir parti olarak işçilerimizin temsilcilerinin söylediğini gerçekleştireceğimizi biz daha önce de söyledik. Ama Sayın Genel Başkanın hazırladığı konuşmaya bakarak bir iki nokta üzerindeki görüşümü aktarmak istiyorum.

Önce emekten yana olduğumuzu göstermek için, seçimde adaylarımız arasında daha çok sayıda emekçi kardeşlerimize yer vermemiz gerektiğini haklı olarak vurguluyorum. Yeğden göğse kadar hakkı var. Bir mesele var; demokrasimizin kusurlarını sayarken, pek çok kusuru oldu-

ğunu hepimiz söylüyoruz. Bu kusurların ne zaman karşımıza çıkıp, ne zaman bir haklı isteğimize engel olacağını her zaman farkedemiyoruz. Ama bütün mesele oradan geliyor.

Biz, Sosyaldemokrat Partiyiz. Sosyaldemokrat partiler Batıda, işçi sendikalarıyla yakın ilişki içinde olan partilerdir. Yasalar, Anayasalar bu yakın ilişkiye izin verir, engel olmaz. Bu demektir ki, bir sosyademokrat partinin, bütün parti hayatında, yalnız seçim sırasında değil, bütün parti hayatında, muhalefetine, iktidarında her safhasında sendikalarla yakın ilişkisi vardır. Ortak yönleri vardır, iç içedirler. Öyle olunca, tabii seçimde de adaylar doğallıkla işçi kesiminden gelirler ve aday olarak ortaya çıkarlar. Partinin demokratik yapısı buna izin verir.

Demokrasi içinde insan haklarını, emeği savunuyoruz. Demokrasinin bir özelliği de, parti içinde demokrasidir. Bizim Partimiz demokrasiye candan bağlı olduğu için, parti içinde demokrasiyi en iyi yürüten partidir. Bunun bir sonucu, seçime giderken adaylarımızı ön seçimle belirliyoruz. Bizden başka parti bu kadar geniş ölçüde ön seçim yapmadı. Biz 1987'de de, şimdi de ön seçimle adaylarımızı büyük ölçüde belirledik. Bu, bir eksiklik değil, bir üstünlüktür. Ama bu üstünlüğü gösterirken, bazı alanlarda karşımıza engeller de çıktı. Örneğin, emekçi kesiminden adaylarımız, daha önce partide çalışmaya zaman değil, yasal engel olduğu için, kendilerini tanıtamadıkları için bu kadar geniş ölçüde ön seçimde başarı sağlayamazlardı. Ama işte bu bizim demokrasimizin bir kusuru. Bu bizim partimizin kusuru değil.

Biz, demokrasimizin bütün bu kusurlarını aşmak için Anayasa değişikliği istiyoruz. Onun için iktidara gelelim diyoruz. Hepsi bir arada düzelecek. Ama biz her safhada, hem demokrasiye bağlılığımızı gösteriyoruz, hem emeğe saygımızı gösteriyoruz. Bu safhada istediğimiz kadar olmadı. Yine ben inanıyorum ki, öbür partilerden daha çok oldu. Şöyle bir listeye baktım, 4 tanınmış sendikacı arkadaşımız 1 inci sırada yer aldılar, 3 arkadaşımız kontenjanda yer aldılar. Tabii 7 kişi, daha başkaları da var. Ama onlar ön sırada değil. Tabii bu azdır. Az olduğunu kabul ediyorum. Ama niçin az olduğuna dikkat etmenizi istiyorum. Az olmasının sebebi, işte bizde demokrasinin tam manasıyla işlememesidir. Eğer sendikalarla, partiler arasında, bir sosyal demokrat parti, bir büyük sendika konfederasyonu ile rahat ilişkiye girebilse, ortak yöneticileri olsa, o zaman bu güçlük olmaz ve bunun çözümü bu yoldadır. Demokrasiyi geliştirerek, demokrasiden fedakârlık ederek değil; demokrasiyi geliştirerek bunun çaresi bulunacaktır. Gelecek

seçime olacaktır. Çünkü bu seçimde iktidar olduğumuzda Anayasayı değiştirerek, partilerin hayatına, büyük sendikaların, konfederasyonların kendi ağırlıklarını koymalarına izin vereceğiz bütün demokrasilerde olduğu gibi.

Demokrasi içinde bütün bu sorunlar çözülür. Herkes kendi ağırlığına göre yerini alabilir, yeter ki engeller olmasın. Bugün bunun olmaması, bu engellerin olmaması gerekirdi. Engelleri kaldırmak için iktidar olmak şart. Ama iktidar olurken de yine mümkün olduğu kadar demokrasiyi uygulamak şart. Bütün bunları bir araya getirdiğiniz zaman çıkan sonuç, arkadaşlarımızın, bizim de istediğimiz kadar temsil edilememesi oldu. Ben bunun nededini anlatmaya çalışıyorum. Bu durumu haklı bulmuyorum. Sadece nedenini bugünkü demokratik yapımızın eksikliklerinden geldiğini anlatmaya çalışıyorum.

Sayın Genel Başkanın isteklerine gelince:

Anayasada öngördükleri değişiklikler, bunlar tamamen bizim Anayasa taslağımızda olan şeyler. Kişinin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklerini kullanmasına sınırlar koyan hükümler kaldırılacaktır. Yalnız o kadar değil. Kişinin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınacaktır. Kimse ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeyecektir. Kimse doğduğu yere göre, etnik kökenine göre, mezhebine göre farklı muamele görmeyecektir.

Geçmişte siyasal partilerden birinde bulunmuş olmak, bugün herhangi bir sakınca doğurmayacak.

Sendikal örgütlenmeyi önleyen, kitle örgütleriyle ilişkilerini yasaklayan, politika üretme ve siyasal partileri etkileme faaliyetlerini ortadan kaldıran hükümler Anayasadan çıkarılmalı. Tüm çalışanlara sendika kurma hakkı tanınmalıdır. Aynı şeyi ben de söylüyorum ve bu yolda daha muhalefette iken Anayasa değişiklikleri önerdik. Hazırladığımız Anayasa tasarısında bütün bu istekler tamamen gerçekleşmiştir.

Bizim demokrasi anlayışımızda sivil toplum örgütlenmesine engel getirmek diye bir şey yoktur. Bir ülkenin gücünü yapan şeyin; o ülkenin insanların emeği, o ülkenin insanların birlikte hareketi, düşünce özgürlüğüne dayanan girişimleri, özgür hareketleridir. Bunu görüyoruz.

Bu görüşümüzü destekleyen geçmişten gelen olaylar var. Bugün dünyada yaşadığımız olaylar var. İnsanın değerlerini yüceltmek için, insanların özgürce örgütlenmesine izin vermek şarttır. Devletin gücü de ancak emeğin gücüyle ortaya çıkıyor. Düşünce emeğinin, eylem emeğinin, onla-

rın gücüyle devletin gücü ortaya çıkıyor. Dünyadaki rekabet, ancak böyle her ülke tarafından başarıyla götürülebiliyor.

Serbest toplu pazarlık ilkelerine aykırı, grev hakkının özünü ortadan kaldıracı nitelikteki bölümler ve hükümler ve lokavt, Anayasal sistemde yer almalıdır. Biraz evvel de anlatmaya çalıştım. Yine bu konudaki kesin görüşümüz, sanıyorum bizi bugün bütün öbür partilerden ayırıyor.

Zaman zaman soruluyor, **“Her parti aynı şeyi söylüyor, nedir farkınız?”** İşte farkımız burada. Bütün öbür partilerden bizim farkımız, Sayın Genel Başkanın burada söylediği şeyleri bizim kadar içtenlikle, muhalefette iken savunmuş başka bir parti gösteremezsiniz. Onun için de iktidar olduğumuzda, **‘bunların gerçekleşmesini beklemek, ancak bizden beklenebilir’**, diye düşünüyorum.

“Anayasada yapılacak bu değişikliklere paralel olarak, 2821 sayılı Sendikalar Yasasında, sendikal özgürlüğe ve sendikal hakların kullanılmasına ters düşen hükümler değiştirilmelidir.” Bunların hepsini okumayayım. Bu konularda da muhalefette iken verdiğimiz öneriler, aynı görüşleri paylaştığımızı sanıyorum açıkça ortaya koyuyor.

İşsizlik sigortası, kazanılmış haklara dokunulmadan çıkarılmalıdır.

İşçinin yönetime katılmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

İşsizlik sigortasını aynen böyle düşünüyoruz. İşsizlik sigortası, Batıda çok görülen ve ekonomik hayatın gerektirdiği düzenlemelere uyum sağlayabilen değişiklikleri sıkıntıya düşmeden, kimse haksızlığa uğramadan gerçekleştirmeyi sağlayan bir düzenleme. Bu Türkiye’de de olmalı. İşten çıkarılan insanlar çaresiz kalmamalı. Kazanılmış haklara da dokunmamalı. Bütün bunları bir düzen içinde götürmek mümkün.

Bir çağdaş, demokratik Anayasa, buna bağlı çağdaş yasalar, Batılı anlamda bir çağdaş, demokratik toplum. Bunu tümüyle ele aldığınız zaman, birbiriyi çelişki haline düşmez bu hükümler. Ama korkuyla, çekingenlikle ancak bir hükmü getiriyorsunuz, öbür getirdiğiniz düzenleme topluma aykırı gibi görünüyor. Ama bizim toplumumuz artık bunların hepsini öğrendi. Toplumumuzun bugün var olduğu evrim düzeyi, bir çağdaş demokrasiyi çalışma hayatında tam manasıyla yürütecek durumdadır, düzeydedir. Bizim anlayışımız budur.

İşçinin yönetime katılmasını sağlayacak düzenlemeler, bakın ne kadar önemli bir mesele. Çünkü, her zaman söylüyorum, vaatlerimiz hep

geçmişte kaybettiğimiz şeyleri yeniden kazanmaya yönelik oluyor. İster istemez böyle oluyor. Çünkü 12 Eylülün getirdiği büyük boşluk, ilk tedbir olarak, ilk istek olarak, geçmişte kaybettiklerimizi geri almak şeklinde oluyor. Ama işçinin yönetime katılması, gelişmeye katkıda bulunması, ekonominin gelişmesinde işçilerin, emekçilerin söz sahibi olması. Yalnız kriz halinde, yalnız toplu sözleşme anında değil. Her zaman fabrikaların yönetiminde, büyük kuruluşların yönetiminde. Ne bileyim, Emekli Sandığı'nın yönetiminde işçi temsilcilerinin bulunması, yani çalışan gücün ekonominin her safhasında sözünün duyulması. İşte bu gelişmeyi en sağlıklı yapacak bir düzenlemedir. Bunu elbet yapacağız, adım adım en iyi şekilde getireceğiz. Geçmişten gelen deneyimler var. Onların daha ilerisine gideceğiz.

Tarım işçileri yasal güvenceye kavuşacak.

Kamu işveren sendikaları kapatılmalıdır. Evet, bunu ben de söyledim.

Sözleşmeli personel uygulaması bugünkü gibi, sendikalaşmanın yeri ni alacak bir yeni sakat düzenleme olarak olmayacak. Onu ortadan kaldıracacağız.

Arkadaşımızın bundan sonra söylediği şeyler, **“sosyal güvenlik alanında, sosyal güvenlik kuruluşlarının farklı uygulamalarına son verilmeli”** Evet.

Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, bunlar aşamalı olarak aynı düzeye getirilmeli. Önce Emekli Sandığıyla SSK, daha sonra Bağ-Kur, ama aşamalı olarak aynı düzeye getirilmeli.

Nihayet bu değişiklikler yapılırken, ILO Anayasasıyla tavsiye kararları, Avrupa'daki sözleşmeler, bunların hepsine dikkat edilmeli.

Tamamen katılıyorum. Bizim, 12 Eylül'den sonra çalışma yaşamına o ara rejimin getirdiği kısıtlamalar ve bunların Avrupa standartlarının çok gerisinde kalmış olması, Türkiye'de yalnız işçilerimizin ezilmesi sonucunu vermemiş. Bunun da ötesinde, bütün Türkiye'nin, bütün ülkenin Avrupa'daki, dünyadaki itibarını çok yalamıştır. Bundan, çalışan, çalışmayan herkes çok zarar görmüştür. Çok aleyhimize sonuçlar çıkmıştır.

Gereksiz korkularla, yanlış yönlendirmelerle uğradığımız zararların had-di hesabı yoktur. Bütün bunları ortadan kaldırmak, bize sayın Türk-İş yöneticilerinin istediklerini yapmak doğrultusunda başarı sağlatacağı gibi, partimizin programının, partimizin varoluş nedeninin getirdiği sonuçlar olarak karşımızdadır.

Özetle, Sosyaldemokrat Halkçı Parti olarak çalışma yaşamının demokratik, çağdaş bir yaşam olmasını iktidarımızda sağlayacağımıza inanmanızı istiyorum.

Geçmişten gelen birikimimiz, CHP'den gelen birikimimiz, 12 Eylül müdahalesinden sonra demokrasi askıya alındığında, yeniden demokrasinin ülkemizde canlanması için ortaya çıktığımızda yaptığımız temel vaat, Batılı anlamda, sosyaldemokrat parti kurmak, onu geliştirmek.

Sonra SHP olarak, iki partinin birleşmesinde tekrar yaptığımız vaatler. Seçimlerde, seçim bildirgelerinde ortaya koyduğumuz vaatler. Muhalefette iken her fırsatta emeğin yanında örgütlenmesinde öncülük etmemiz. Bütün bunları gözönüne alarak, sendikalarımızın önümüzdeki seçimde SHP'ye destek vermelerini bekliyoruz.

Bugünkü yasal düzenleme, sendikaların açıkça bir parti lehine tavır koymalarını engelliyor. Bu da Anayasa değişikliğiyle ortadan kaldıracığımız bir nokta. Bugün böyle bir sıkıntı var. Ama bu yasanın getirdiği bir engel. Yasalar, insanların bazı davranışlarına sınırlama getirebilirler. Ama fikirlerine sınırlama getiremezler. İnsanların kendi çıkarlarının nerede olduğunu görmelerini engelleyemezler. Onun için, bu seçimden biz iktidar olarak çıkacağımıza güveniyoruz. Bu seçimden iktidar olarak çıktığımızda, güveniyoruz. Bu seçimden iktidar olarak çıktığımızda, ülkemizde çalışma yaşamını, demokratik çağdaş düzeye getireceğiz vaadini yapıyoruz.

Bütün çalışanların sendika kurma hakkı, bütün çalışanların emeklerinin karşılığını alma hakkı, bunun için gerek bütün demokratik süreçler hepsi işleyecektir. Böyle bir çalışma ekonomimizi büyütecek, büyüyen ekonominin getirdiği yeni gelirin hakça yer alması, Türkiye'nin dünyadaki itibarını artıracak, ülkemizde yaşayan bütün insanları daha mutlu yapacaktır. Hepsinin esası emektir, çalışmaktır, çalışmaya verilen değerdir, emeğe gösterilen saygıdır. Bunu temel dayanak alan bir partinin iktidara gelmesi ülkemizi mutlu yapacaktır.

Ben bu inançla burada sayın temsilcilerini gördüğüm emekçilerimizden oy istiyorum. Kararlarına saygımız sonsuzdur.

Seçimin ülkemizde, halkımıza hayırlı olmasını diliyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞBAKAN VE ANAP BAŞKANI MESUT YILMAZ - Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun Sayın Başkanı, Yönetim Kurulunun, Başkanlar Kurulunun sayın üyeleri, değerli sendika yöneticisi arkadaşlarım.

Evvla 20 Ekim seçimleri öncesinde siyasi parti liderlerinin, çalışma hayatına ilişkin, ama bu arada aynı zamanda Türkiye'nin -biraz evvel Sayın Başkanın da ifade ettiği- çok temel meselelerine ilişkin görüşlerini dile getirmelerini imkân sağlamak için, bu toplantı dizisini düzenleyen Türk-İş'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Ben, bu toplantı dizisine katılan son parti Genel Başkanıyım. Bu sanıyorum benim kaderim oldu. Çünkü aynı düzenlemeyi TUSİAD yapmıştı. Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği. Orada da en son katılan parti lideri ben oldum.

Tabii kabul etmek lazım ki, bu seçim kampanyasında bizim, diğer partilere göre önemli bir dezavantajımız var. Biz bütün mesaimizi, sadece seçim kampanyasına ayırabilme lüksüne sahip değiliz. Aynı zamanda, seçim zamanında da çalışması gereken bir devlet çarkı var. O devlet çarkını çalıştırma sorumluluğu da bizim üstümüzde. Onun için biz ancak, normal devlet işlerinden arta kalan zamanımızda seçim kampanyamızı yapma zorunluğuyla karşı karşıyayız.

Buna rağmen, Türk-İş'in yaptığı bu daveti memnunlukla kabul ettim. Bugün, bu vesileden yararlanarak, aynı zamanda Türkiye'nin 8 yıldan beri yönetim sorumluluğunu yüklenmiş bir iktidarın temsilcisi olarak, 3 ay önce bir parti içi yarışma sonucunda Hükümet sorumluluğunu da üstlenmiş bir kişi olarak bu konudaki, hem geçmişteki icraatımızın, hem şu kısa Hükümet dönemimizdeki bazı icraatlarımızın, hem de önümüzdeki döneme ilişkin düşüncelerimizin kısa bir muhasalasını yapmak istiyorum.

Değerli arkadaşlarım;

Anavatan Partisi olarak biz, parti tüzüğümüzde kendimizi tanımlarken, kendimizi tarif ederken, en bariz dört özelliğimizin; milliyetçilik, muhafazakârlık, sosyal adaletçilik ve rekabete açık serbest piyasa ekonomisi olduğunu ifade ettik. Yani, bu dört özellik, Anavatan Partisini tanımlayan özelliklerdir. Ama bizim sosyal adalet anlayışımız, belki başka partilerin sosyal adaletçilik anlayışından belli noktalarda farklılık gösteren bir anlayıştır.

Biz sosyal adaletçiliği, sadece mevcut pastanın toplum kesimleri arasında mümkün olduğunca eşit dağıtılması anlamında anlamıyoruz. Biz sosyal adaletçiliği, bir yandan pastayı büyütürken, aynı zamanda hakça, ama pastanın daha da büyümesini engellemeyen bir dağıtım olarak anlıyoruz.

Tabii böyle bir anlayış, aynı zamanda pastanın büyümesi meselesini; yani kalkınmanın, milli gelirin artırılmasının hangi yaklaşımla, hangi politikalarla daha iyi gerçekleştirileceği sorusunu da ön plana çıkarar.

1983 yılında Türkiye’de askeri bir yönetimin sonrasında, demokrasi yeniden kurulurken, siyasi partiler yeniden oluşurken, biz Anavatan Partisi olarak, bu konuda yeni bir anlayışın, o günkü anlayışlardan farklı bir anlayışın temsilcisi olarak ortaya çıktık. Dedik ki, **“Biz, 1970’li yıllarda Türkiye’ye damgasını vuran ideolojik ayrımlara itibar etmeyeceğiz. Biz, 1983’e kadar, hatta 1980 12 Eylül İhtilaline kadar Türkiye’de siyaseti, milletin sorunlarına çözüm getirmeyen bir çekişme haline dö-nüştüren siyasi rekabetlerin devamı olmayacağız. O güne kadarki hiçbir siyasi partinin devamı olmayacağız. Biz, yeni bir siyaset anlayışının temsilcisi olacağız”** Ve herhalde, henüz daha hafızalarınızda tazeliğini muhafaza etmektedir, 1983 senesi. Bugünkü dünya konjunktüründen çok farklı bir konjoktürü temsil ediyoruz. O gün daha engel olarak dünyada komünizmin kesin yenilgisinin işaretleri yoktu. Tersine, iki süper güç etrafında odaklaşan evrensel yarış, iki ideolojinin birbirine üstünlük çabalarını sürdürdüğü bir dönemi simgeliyordu. Hatta o tarihlerde dahi bizim bazı yazarlarımız Türkiye için, en ideal kalkınma modelinin, bugün hep birlikte tasfiyesine şahit olduğumuz Doğu Avrupa’daki, Sovyetler Birliği’ndeki sosyalist model olduğunu savunuyorlardı. 1970’lerdeki kadar olmasa bile, 1980’lerin başında dahi Türkiye’de bu modeli, bir kurtuluş yolu olarak, hızlı kalkınma modeli olarak savunan insanlar vardı.

Biz, o günkü şartlarda, bizim dışımızdaki bütün siyasi partilerin eleştirilerini göğüsleyerek, çağın değişmekte olduğunu, komünizmin evrensel istikbalinin sözkonusu olmadığını, dünyada bundan sonraki tek gelişme modelinin, ferdi teşebbüsün, hür teşebbüsün ön plana çıkaran, rekabete dayalı, sadece koruma duvarları altında bir iç rekabete değil, koruma duvarlarının tamamen kalktığı, dış rekabete tamamen açık bir serbest pazar ekonomisi modeli olduğunu savunduk.

Şimdi, aradan 8 sene geçti. 8 sene sonra, önümüzdeki 2 hafta sonra yeniden bir seçime gidiyoruz. Bugün şu tespiti yapmak sanıyorum hiçbir

miz için güç değildir. 1983 senesinde bizim savunduğumuz o fikirlere karşı çıkan hemen hemen bütün siyasi liderler, bizimle bugün yarış halinde olan bütün siyasi liderler, esas itibariyle bizim o gün savunduğumuz, 8 yıldan beri uygulamaya çalıştığımız görüşleri benimsedikleri bir noktaya gelmişlerdir.

Bugün artık Türkiye’de hiçbir siyasi parti lideri, devletçi ekonomi modelinden, hatta karma ekonomi modelinden bahsetmiyor. Bugün serbest piyasa ekonomisi -bütün dünyada olduğu gibi- belki bütün dünyada üstünlüğünü ispat etmesinin bir sonucu olarak, Türkiye’deki bütün siyasi partilerin de, esas itibariyle, prensip itibariyle benimsedikleri bir model olmuştur.

Ben bir hafta kadar önce İstanbul Ticaret Odasının bir vergi ödül töreni dolayısıyla Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Başkanı Sayın **Erdal İnönü** ile birlikte bir toplantıya katıldım. Orada, hem hayretle, hem de memnuniyetle gördüm ki, Sayın **Erdal İnönü**, serbest piyasa ekonomisi modelini en iyi şekilde, ancak kendi iktidarları tarafından gerçekleştirileceğini ifade etti. Batıdaki bazı gelişmiş ülkelerdeki sosyaldemokrat partilerin örneğini göstererek, serbest piyasa ekonomisinin, en doğru ekonomik model olduğunu ve bunun en iyi şekilde ancak kendi iktidarlarında gerçekleştirilebileceğini ifade etti.

Yine TUSİAD’ın bu toplantılarına benden önce katılan Sayın Doğru Yol Partisi Lideri **Süleyman Demirel**, özelleştirme konusunda âdeta bizi sollayan, bizi yetersiz bulan, özelleştirmeyi bizden çok daha geniş kapsamda, çok daha kararlı, süratli bir şekilde gerçekleştireceklerini ifade etmiştir.

Sayın Demirel konuşmasında, yabancı sermayeye de bu konuda eşit imkânlar tanıyan, özelleştirmeyi bazı teşvik tedbirleriyle destekleyen, özelleştirilmesi mümkün olmayan tesisleri kapatmaya kadar gidecek radikal bir programı savunmuştur.

Daha birkaç sene öncesine kadar Türkiye’de siyasi partiler arasında bu konuda bir mutabakat mevcut değildi. Hatta biz 5 tane çimento fabrikasını özelleştirme yoluna gittiğimiz zaman, tamamen usule müteallik gerekçelerle bir partimiz, İdare Mahkemesine gidip, o özelleştirme kararını iptal ettirmiştir.

Dolayısıyla bugün Türkiye’de her ne kadar üslubu Sayın Başkanımı rahatsız ediyorsa da, seçim tartışmalarının esas itibariyle aynı platformda, aynı temel görüşler etrafında sürdüğünü kabul etmek durumundayız.

Bugün artık hiç kimse, daha 3 sene önce, 5 sene önce veya 10 sene önce olduğu gibi, Türkiye için karma ekonomi modelini, devletçi ekonomi modelini, halkçı ekonomi modelini veya bugün artık darmadağın hale gelmiş olan Yugoslavya Modelini; yani işletmelerin özertleştirilmesi, işletmelerin tamamen otonom hale getirilip, yönetimlerinin tamamen kendilerine bırakılmasını savunmuyor..

Türkiye’de bugün bütün siyasi partiler, bizim 1983 yılında savunduğumuz temel görüşlerde birleşmişlerdir. Zaten bunun aksi mümkün değildir. Yani serbest piyasa ekonomisi, üstünlüğünü bütün dünyada o kadar bariz şekilde ispatlamıştır ki, buna karşı görüşler ileri sürmek, sadece o karşı görüşleri savunan insanları zedelemekle kalır, yaralamakla kalır. Dünyada komünist ülkeler tarihe karışırken, yıllarca komünist rejim altında, halkının büyük özverisine, büyük fedakârlığına, büyük refah kaybına rağmen, insanlara daha iyi bir yaşam seviyesi sağlama konusunda yetersiz kalan komünist rejimler birer birer tarihe gömülmüşlerdir. O ülkeler bütün gayretlerini, bir an önce serbest piyasa ekonomisine, dış rekabete açık pazar ekonomisine geçmek için seferber ederlerken, Türkiye gibi, belli bir teşebbüs kabiliyeti, teşebbüs geleneği olan bir ülkede aksi bir modeli savunmak mümkün değildir. Bütün partilerimizin bugün hiç olmazsa bu gerçeğin farkına varmış olmalarını biz büyük memnurlukla müşahade ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, 1983 yılı sonunda Anavatan Partisi’nin devraldığı Türkiye’nin bilançosu, o tarihte hiç de övünülecek bir bilanço değildir. Burada **“enkaz”** edebiyatına girmek istemiyorum. **“Bu memlekete hiçbir şey yapılmamıştır, her şeyi biz yapmışızdır”** demek istemiyorum. Ama 1983 yılında Türkiye’nin bulunduğu noktanın, bulunabileceği en iyi nokta olmadığını söylemek istiyorum.

Türkiye 1960 yılında ilk defa bir askeri müdahale yaşadı. Bir askeri ihtilali yaşadı. 1960 sonunda ekonomisini yeni bir yörüngeye oturttu. Devlet Planlama Teşkilatını kurdu. Uzun vadeli bir kalkınma stratejisi oluştu.

Türkiye’de önümüzdeki dönemde siyasi tercihlerin belirleyeceği yeni iktidar kompozisyonunun yanında, siyasi istikrarın da büyük önem taşıdığına inanıyoruz. Hakikaten ülke yönetimine gelen partinin oy oranı ne olursa olsun, bizim geçen sefer ulaştığımız yüzde 36 oy oranı da olabilir. Yüzde 30 oy oranı da olabilir. Ama mademki bu Seçim Yasasında mutabık

kalmışız, bu yasayla gidiyoruz seçime. Hangi partinin lehine işlerse işlesin, tek başına iktidar olması lazımdır. Yani başka bir parti de işbaşına gelse, biz de işbaşına gelsek, tek başımıza iktidar olmamızın faydası vardır. Biz olmasak da, başka parti de olsa tek başına iktidar olması lazım. Çünkü, Türkiye’de maalesef “**Koalisyon**” denen demokratik müesseseyi, ülke yararına sonuç verecek şekilde işletebilecek siyasi olgunluğa, siyasi uzlaşma anlayışına henüz daha gelemedik. Türkiye’de koalisyonlar hep bir pazarlık rejimi olmuştur. Hep taviz rejimi olmuştur. Aslında aynı yöne doğru gitmesi gereken çeşitli bakanlıkların, tamamen birbiriyle ters yönde çalıştıkları, başı bir yere bakarken, ayağı başka bir yere doğru giden garip mahluklar olmuşturlar. 1970’lerdeki Türkiye’nin koalisyon tecrübesi budur.

Bugün de ondan çok ileride olduğumuzu sanmıyorum. Yani bugün meydanlara çıkan liderleri, eski liderleri, koalisyonları yönetmiş liderleri, koalisyonlarda sorumluluk almış liderleri görünce, bugün de o noktadan çok farklı olduğumuzu maalesef müşahade etme imkânım yok.

Onun için, önümüzdeki dönemde hangi parti olursa olsun tek başına iktidar olmasını istiyorum. Biz de olsak, başka parti de olsa. Ama tek başına iktidar olsun.

Şimdi, Sayın Başkanın açış konuşmasında söylediği, Türk-İş’in kendi öz meselelerinin dışına taşan, sadece Türk-İş’in, Türkiye toplumsal sorunlarına karşı, toplumsal meselelerine karşı sorumluluğunu ortaya koyan bazı ilgi alanları var. İşte derneklerle ilgili, toplantı ve gösteri yürüyüşleriyle ilgili, Anayasada yer alan bazı düzenlemelerin değiştirilmesi konusunda Türk-İş’in talepleri var.

Tekrar söylüyorum, Türk-İş’in, Türk işçi hareketinin bu en büyük en sorumlu teşkilatının, Türkiye’nin demokrasi meseleleri karşısındaki bu duyarlılığını, hem saygıyla, hem hayranlıkla karşılıyorum. Bu konuda gösterdikleri duyarlılıktan dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

Ama bir şeyi hatırlatma ihtiyacındayım. Burada bazı haklardan bahsediyoruz derneklerle ilgili. Toplantı gösteri yürüyüşleriyle ilgili haklar, hürriyetlerden bahsediyoruz. Kabul edin ki, bütün hürriyetlerin anası fikir hürriyetidir. Yani fikir hürriyetinin olmadığı yerde diğer hürriyetler, tâli hürriyetlerdir. İnsanlar eğer serbestçe düşünemiyorlarsa, düşündüklerini serbestçe söyleyemiyorlarsa, hatta söyledikleri düşünceleri serbestçe yayma imkânına sahip değilseler, orada demokrasinin tam olarak işlediğini savunabilmek mümkün değildir. O demokrasi, aksak bir demokrasidir.

Fikir hürriyeti alanında Türkiye, 1960'larda önemli mesafeler katetti. Türkiye'nin o zamana kadar suç bildiği bazı düşünceler Türkiye'de konuşulur hale geldi. Ama fikir hürriyeti üzerinde hâlâ demoklesin kılıcı gibi sallanan bir 141'inci madde, bir 142'nci madde var, bir de 163'üncü maddenin yarısı var. 163'üncü maddenin öbür yarısı da inanç hürriyetiyle ilgili. Yani Türkiye, en temel hürriyetleri olan, fikir hürriyetini ve inanç hürriyetini henüz suç sayma ayıbından kurtulamamış bir ülke idi. Türkiye'de, bizden çok daha ileride hürriyetçi olduğunu iddia eden partiler işbaşına gelmişlerdi. Tek başına da gelmişlerdi, koalisyonla da gelmişlerdi. Hiçbiri bu maddeleri kaldıramamıştır.

Türkiye'de fikir hürriyetini, inanç hürriyetini, vicdan hürriyetini engelleyen kanunları kaldırmak bizim iktidarımızın eseri oldu. Ama ben beklerdim ki, -bunu sitem olarak söyleyorum Sayın Başkana- bugün eksikliklerimizi söylemek, ben eksikliklerimizi söylediği için teşekkür ediyorum kendisine, bizim hak ve hürriyetler alanındaki eksikliklerimizi ifade ederken, bu konuda kendi taleplerini dile getirirken, yarım ağızla da olsa, gönül almak için **"Yarım elma, gönül alma"** hesabı, Sayın Başkan demeliydi ki, **"Bütün bu hürriyetlerin anası olan fikir hürriyeti üzerindeki, inanç hürriyeti üzerindeki engeli kaldırdığınız için de size teşekkür ederiz"**.

Ama **"Marifet, iltifata tâbidir"** derler. Politikada marifet, iltifata tâbi değildir. Politikada yaptığınız işin mutlaka karşılığını almanız gerekmez. Çünkü o işi yapabilmek için politika yaparsınız. Yani yapıp, denize atarsınız, hiç kimse bilmeseydi, balıklar bilir.

Şimdi, değerli arkadaşlarım, Türk-İş'in, Anayasa değişikliğiyle ilgili iki talebi var. Belki daha fazla var da, esas itibarıyla ikisine değinmek istiyorum.

Bir tanesi, derneklerin siyasi amaç güdemeyeceğini ve siyasi faaliyetlerde bulunamayacağına ilişkin 33'üncü maddenin değiştirilmesini ister.

Bunun dışında, memurların sendika kurma hakkını verecek şekilde, memurlara sendika kurma hakkı tanıyacak şekilde 51'inci maddenin değişmesi isteniyor.

Grev hakkına ilişkin 54'üncü maddenin, toplu sözleşme hakkına ilişkin 53'üncü maddenin değişmesi isteniyor.

Bu hususlarda teker teker fikirlerimi söylemek istiyorum.

Şimdi, dernek kurma özgürlüğünün genişletilmesi ve mevcut sınırlandırmaların kaldırılmasına ilişkin, yani 33'üncü maddedeki değişiklik, hemen

kestirmeden söyleyeceğim. Bununla mutabıkız. Yani dernek kurmayla ilgili, dernek kurma özgürlüğünün genişletilmesiyle ilgili hususların Anayasayla düzenlenmesinin yanlış olduğunu düşünüyoruz. Böyle bir düzenlemenin yerinin Anayasa değil, ilgili kanun olması gerektiğini düşünüyoruz. Onun için Anayasadan bu tür hükümlerin kaldırılması konusundaki taleplerle mutabıkız.

Aynı şey, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini düzenleyen hükümle ilgilidir. Orada da Anayasayla ilgili, Anayasal bir düzenlemenin gereksiz olduğunu, bunun da kanunla ilgili düzenlemesi gerektiğini düşünüyoruz.

Devletin, çalışanları korumaya yönelik alabileceği tedbirlerin; sosyal, ekonomik ve mali tedbirler olarak açıklanmasına ve -bu tedbirlerin, çalışanların refah seviyesini yükseltme amacına yönelik bulunması sebebiyle- bu konuda Anayasada değişiklik yapılmasına ilişkin talebi de uygun görüyoruz. Ama burada uygun görmekle birlikte hemen ekleyeyim.

Anayasaların lafzında yapılacak değişikliklerin, işin özüne fazla bir etkisi yoktur. Yani siz Anayasaya, devlet, bütün vatandaşlarına insanca yaşama hakkını sağlamakla yükümlü dersiniz, devlet bunu otomatikman yerine getiremez. Önemli olan, Anayasada sadece, devlete bir hedef verilir. Bir nihai amaç gösterilir. Yoksa, bu hükmü Anayasaya koymakla, o hükmün gerçekleşmesi birbirinden farklı şeylerdir. Bu hükmün gerçekleşmesi, aslında Anayasaya konmasına bağlı değil, onun gerçekleşmesini sağlayacak doğru politikaların uygulanmasının sonucu olur.

Şimdi çalışan herkese, işçi-memur ayırımı yapılmaksızın sendika kurma hakkının tanınmasına ilişkin Türk-İş'in bir teklifi var. Buradaki, düşüncemiz şudur:

Çalışanların hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek düşüncesiyle, memurların da sendika seçme özgürlüğünden yararlanmaları, temel itibariyle uluslararası normları da dikkate alırsak, bizim açımızdan olumlu karşılanmaktadır.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbest olmakla birlikte, hiç kimsenin sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanmayacağına ilişkin hükmün kanunla düzenlenmesi mümkün olduğundan, bunun ayrıca Anayasada yer almaması görüşüne de iştirak ediyorum. Yani hem memurların sendikalaşmasına imkân tanıyan bir düzenlemeye, hem de söylediğim sendikalara üyeliğin ve ayrılmanın zorunlu olmaya-

çağına ilişkin hükmün Anayasada yer almaması.. Bunun da ilgili kanunla düzenlenmesi talebine de iştirak ediyoruz.

Grev hakkının, Anayasal bir hak olarak engelsiz bir biçimde kullanıma olanak sağlayıcı değişiklik yapılması ve lokavtın Anayasal hak olmaktan çıkarılması konusunda da, bu maddeyle getirilen düzenlemelerin, kanunla düzenleneceği ve bunun kanunla da zaten düzenlenmiş olduğunu dikkate alarak, Anayasada bu kadar geniş ayrıntıya yer bulunmadığı düşüncesiyle, bu talebe de olumlu bakıyoruz.

İşçi-memur ayırımının açıklığa kavuşturulmasına ilişkin talebe keza bizim olumlu baktığımız bir taleptir.

Bazı istisnalar dışında, memurların sendikalaşması da -demin söylediğim gibi- temel itibarıyla, esas itibarıyla olumlu karşıladığımız bir taleptir.

Şimdi, Anayasadaki bu taleplerin aşağı yukarı hepsine olumlu baktığımızı söyledim. Tabii ki Anayasa değiştirmek, ne bugünkü Meclis çoğunluğumuz itibarıyla, ne de sanıyorum önümüzdeki seçimlerden sonra ortaya çıkacak Meclis kompozisyonu itibarıyla tek bir partinin yetkisinde olan bir husus olmayacaktır. Anayasa değişikliği ancak partiler arasında bir konsensüsle, bir mutabakatla sağlanabilecek bir husustur.

Bu konuda, biraz önce söylediğim konularda buraya gelip, aynı düşünceleri serdeden bütün siyasi liderlerle seçim konusunda, bu maksatla bir Anayasa değişikliği için işbirliği yapmaya hazırız. Yani gerek memurların sendikalaşmasına imkân tanıyan, gerekse Anayasada yer almaması gereken, kanunla düzenlenmesi gereken bazı hususların Anayasadan çıkartılması konusunda Mecliste bir işbirliğine hazırız.

Türk-İş'in, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunundaki değişiklik talepleriyle ilgili olarak:

Bu konuda, çalışanların serbestçe üye olmalarını ve serbestçe ayrılma haklarını yasal teminat altına alan düzenlemeler yapılması 9'uncu maddeyle ilgili bir değişiklik talebi var. Biz buna iştirak edemiyoruz. Çünkü, bu madde toplu iş sözleşmesinden yararlanmayla ilgili olup, bu konuda herhangi bir yasal düzenlemeye bizce ihtiyaç yoktur.

Ayrıca, dayanışma aidatının, üyelik aidatının altında olması da âdildir. Çünkü, sendika üyelerinin yararlanacakları sendikal faaliyet, toplu iş sözleşmesinden ibaret değildir. Dayanışma aidatı ödeyen işçi, sendikanın diğer faaliyetlerden yararlanamaz.

Diğer yandan, dayanışma aidatı miktarının, üyelik aidatından düşük tutulmasının bir sebebi de, işçileri taraf sendika üyeliğine zorlamamak düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Bu sebeblerle biz bu öneriye iştirak etmiyoruz.

Bunun dışında, 11 ve 12'inci maddelerde yapılması gereken, toplu pazarlık hakkının özgürce kullanılmasını engelleyen ve sınırlandıran, devletin müdahalesini öngören düzenlemelerin yasa metninden çıkarılması talebi var.

Biz, 11'inci maddeye göre teşmil olunan toplu iş sözleşmesinden yararlanan işçilerden dayanışma aidatı kesilmesi yolundaki görüşü olumlu karşılıyoruz. Ancak, 12'inci maddeye göre yetki tespit işlemlerinin teklifte önerildiği gibi, **“Yetki Tespit Kurumu”** adı verilen yeni bir müesseseye bırakılması, bizce toplu iş sözleşmesi, toplu sözleşme sistemine hiçbir fayda getirmez. Aksine uygulamada birtakım yeni sorunları beraberinde getirebilir.

2822 sayılı kanun kendi sistematığı içerisinde, gerek işçi ve işveren sendikalarına, gerekse doğrudan işverene, yargı organlarına başvurma hakkını tanıdığından, bu konudaki endişelerin yerinde olmadığını düşünüyoruz. Bu sebeble, bu isteğe iştirak etmiyoruz.

Toplu iş sözleşmesi yapılacak olan sendikanın belirlenmesinde idari organların karar verme hak ve yetkisinin ortadan kaldırılarak, idarenin dilediği sendikayı yetkili kılabilme imkânından uzaklaştırılması, belirleme işlerinin tarafsız bir organ eliyle yürütülmesine olanak sağlanması yönünde yeni bir düzenlemeye gidilmesi de Türk-İş'in dile getirdiği diğer bir istektir.

Burada da maalesef iştirak etmiyoruz. Çünkü yetki tespiti ve onu takip eden diğer işlemlerin, Çalışma Bakanlığı yerine oluşturulacak başka bir kurumca yürütülmesinin istenmesi, toplu iş sözleşmesi sistemine yarar getirmeyecektir bizim anlayışımıza göre.

Bu sebeple, teklifin tümüyle mutabık değiliz.

Yine iştirak etmediğimiz diğer bir talep, **“toplular arasında serbest pazarlık yoluyla yürütülmesine olanak sağlanması, yasa da yer alan tüm kısıtlayıcı ve düzenleyici hükümlerin ayıklanması”**.

Burada da, Çalışma Bakanlığının tamamen devreden çıkartılması kastedilmektedir. Biz buna iştirak etmiyoruz. Demin konuşmamda söylediğim

gibi, devletin buradaki konumu yeniden belirlenmediği zaman, devlet burada kendisini, bazı bağlantıları sebebiyle, bazı kendisine bağlı kurumları sebebiyle bir taraf değil de, bir âdil düzenleyici, bir hâkem konumunda gör- düğü zaman, zaten bu taleplerin de mesneti kalmayacaktır.

Uyuşmazlık ve arabuluculuk sisteminin yeniden düzenlenmesi konu- su.. Uyuşmazlıkların barışçı yollarla ve tarafların serbest iradeleriyle çözü- münü sağlayacak ortam yaratılması, devletin düzenleyici fonksiyonuna son verilmesi için değişiklik yapılması talebi var.

Demin ifade ettiğim gibi, devlet-işçi-işveren ilişkilerinin sadece seyirci- si değil, aynı zamanda dengeleyicisidir, düzenleyicisidir. Bu sebeble, ça- lışma barışını koruyacak tedbirleri alması da devletin görevidir.

Tabii, toplu iş sözleşmesinin bir an önce imzalanmasında tarafların, her iki tarafın da yarar vardır. Ancak, imzalanacak sözleşmenin de bir yan- dan, işverenin ekonomik gücünü ve işyerinin geleceğini tehlikeye düşür- meyecek. Diğer yandan da, işçilerin satınalma gücünde en azından bir gerileme yaratmayacak düzeyde bulunması büyük önem taşıyor.

Yasa koyucu, geçmiş uygulamaları da dikkate alarak, uyuşmazlığın çözümü için ilk görevi arabulucuya vermiştir. Arabuluculuk görevi, arabu- luculuk sistemi, görüşmeleri aslında zorlaştırıcı değil, tarafları birbirine ya- kınlaştıran ve toplu sözleşmelere bir an önce ulaşmayı hedefleyen bir yoldur. Nitekim, geçmiş dönemde de aynı amaca yönelik başka kurumlara yer ve- rilmiştir.

Anayasanın 54'üncü maddesinde, **“Siyasi amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grevi ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi ya- vaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yasaklanmıştır”**. Bu ba- kımdan, bu konudaki kısıtlamaların kanundan çıkarılması talebi ancak Anayasanın değiştirilmesiyle gerçekleştirilebilecek bir taleptir. Anayasada mevcut hükümler değiştirilmedikçe, kanunda bu yönde bir değişikliğe gi- dilmesi hukuken mümkün değildir.

Türk-İş'in, 2821 sayılı Sendikalar Kanununda değişiklik talepleri var. Bir tanesi, tanımların açıklığa kavuşturulması talebidir. Burada da demin söylediğimi tekrarlamak durumundayım.

Anayasada bu konuda yeni bir düzenleme yapmadıkça, Anayasayla çelişkili olacağı için yine hukuki bir sorunla karşı karşıyayız. Anayasada dü- zenleme yapılırken, buna paralel olarak kanunlarda da gerekli değişiklikler- rin yapılması ile mümkün olabilecektir.

Kamu işveren sendikalarının kaldırılması talebi var. Sendikalar Yasasında yapılacak bir değişiklikle. Demin söyledim, kamu işveren sendikalarının Türkiye’de geçici bir sürecin kurumu olarak görüyorum. Eğer önümüzdeki dönemde biz kendi politikalarımızı uygulama imkânını bulursak, o süreç içinde kamu işveren sendikası kendiliğinden tarihe karışacaktır.

Sendika kurucularında aranacak niteliklerle ilgili sınırlandırmaların yasalardan çıkartılması talebi var.

Burada esasen bir kanun değişikliğine gitme düşüncemiz vardır. Bu kanunun 5’inci maddesinde, 3449 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle sendika kurucusu olabilmek için en az 1 yıldan beri o işkolunda çalışır olma şartı kaldırılmış ve bir kısım suçlardan hüküm giyme süresi de 6 aya çıkarılmıştır.

Ayrıca, fikir suçlarıyla ilgili 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunuyla fikir suçları yürürlükten kaldırıldığından, bir kısım suçların müeyyidesinin, hem Sendikalar Kanununda, hem de Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununda yer alması sebebiyle bu mükerrerliğin, bu dublukasyonun giderilmesi için bir kanun değişikliğine gidilmesini düşünüyoruz.

Sendikaların iç işleyişlerinin serbest bırakılması konusunda, sanıyorum bu konuda yapılacak yasal birtakım düzenlemelerde fayda vardır. Bu talebin yerinde olduğunu düşünüyoruz.

Tüzüklerin serbestçe düzenlenebilmesi, organların teşekkülü, yöneticilerin seçimlerinin belli dönemlerle sınırlandırılması hususlarında, kanunların emredeceği hükümlerine aykırılık teşkil etmemek kaydıyla değişiklik yapılması talebi bizce olumludur.

Sendikaya üye olmayı engelleyen ve sınırlayan düzenlemelerin yasa metninden çıkarılması, üye olma özgürlüğünün sağlanması talebi var.

Bu konularda da yeni bir düzenleme yapılması talebine iştirak ediyoruz.

Sendika ile üye işçi arasındaki üyelik ilişkisinin sendika tarafından serbestçe belirlenmesine olanak sağlanması talebi var.

Aslında burada sözkonusu maddelerde, sendikayla üye işçi arasındaki üyelik ilişkisini sendika tarafından serbestçe belirlenmesine imkân sağlamayı engellemek amaçlanmamıştır. Tersine, burada bir sistem dahilinde bunu korumak ve güvence altına almak amacı güdülmüştür. Fakat yine de belirtilen maddelerde ILO ilke ve kararlarına paralellik sağlanması için bir değişiklik yapılmasını uygun karşılıyoruz.

Sendikaların banka kurmasına imkân tanınması, sosyal ve sendikal faaliyetlere getirilen sınırlamaların tamamen kaldırılması, bu hususta uluslararası ölçülerin hâkim kılınması talebi var.

Bankacılık faaliyetlerinin ayrı bir ihtisas dalı olması ve sendika yöneticilerinin bankacılık faaliyetlerine dolaylı da olsa katılmaları gereği sonucu, yöneticilerin sendikal faaliyetini etkin bir şekilde yerine getirmelerine engel teşkil edeceğinden ve kuruluşların amacına da uygun olmayacağından, sendikaların banka kurma talebine iştirak etmiyoruz.

37'inci maddede yapılması istenilen değişiklik sonucu, ayrı ayrı amaçlarla kurulmuş bulunan siyasi partilerle sendikal faaliyetlerin iç içe girebileceği, sendika üyesi olmada siyasi tercihin veya siyasi tercihte sendika üyeliğinin birbirine etkileyerek, bu hususta serbestçe tercihin olumsuz etkilenmesi sonucunu doğuracağından, bu yöndeki talebe de iştirak etmiyoruz.

Sendikaların gelir ve giderlerini belirleme ve sarfetme yetkisinin iç düzenlemelere bırakılması, bu konudaki yasal engellerin kaldırılması talebi esasında Anayasayla irtibatlıdır. Anayasada ilgili değişikliklerin yapılması kaydıyla, kanunda bu konuda müteakip düzenlemelerin yapılması talebini olumlu karşılıyoruz ve bunun mümkün olacağına inanıyoruz.

Sendikalar üzerinde idari organların vesayetine son verilmesi, kurulma, çalışma, kapatılma hususlarının uluslararası ölçülere göre serbest bırakılması konusu..

Sendikalarda yapılan idari ve mali denetimlerde bilançoların tetkiki mümkün bulunduğundan, ayrıca bilgi ve belgelerin idari makamlara gönderilmesine gerek olmadığına, bu konudaki teklifin uygun olmadığına inanıyoruz.

Diğer taraftan, gerek Terörle Mücadele Kanunuyla bir kısım suçların Türk Ceza Kanununun kapsamından çıkarılmış bulunması ve gerekse cezaların şahsiliği prenebinden hareketle, suç işleyen sendika yöneticisinin, hem kendisinin, hem de tüzel kişiliğinin cezalandırılması sonucunu doğuran kanun hükümlerinin değiştirilmesi de tarafımızdan uygun görülmektedir.

Son olarak, 1475 sayılı İş Kanunundaki bazı değişiklik talepleri var. Bir tanesi, burada da bir yasal tanımların açıklığa kavuşturulması, tarım işçilerinin kapsama alınması teklifi sözkonusudur.

Anayasada yapılacak değişikliklerle tüm çalışanların çalışma yasala-

rından yararlanması sağlandığında, bu sorun da aslında çözümlenmiş olacaktır.

Dolayısıyla memurlar yasa kapsamına alınarak, gerekli düzenlemelere gidilebilecektir.

Ancak, tarım işletmeleri Türkiye’de dağınık bir görünüm arzettiğinden, enerji, haberleşme ve ulaşımın tam olarak sağlanamadığı bir çevrede, daha çok aile içi, mahalli veya iç göç yoluyla sağlanan işgücünü kullanarak üretimde bulunduklarından, şimdilik kapsama alınmalarını düşünmüyoruz.

Bu sebeble, bu konudaki teklife de kısmen iştirak ediyoruz.

İş güvenliğini sağlayıcı veya artırıcı yasal düzenlemelere gidilmesi talebi var.

Bu konudaki talebi olumlu karşılıyoruz.

İşçi sağlığı ve işgüvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetler Çalışma Bakanlığıımızın teknik iş müfettişleri kanalıyla mevcut kanun, tüzük ve yönetmelikler doğrultusunda denetlenmekte ve iş verilerine rağmen, ihtiyaç duyulması halinde işgüvenliğini sağlayıcı ve artırıcı yasal düzenlemelere gidilmesi uygun görülmektedir.

Bu sebeble, bu teklifi de olumlu karşılıyoruz.

Asgari ücretin belirlenmesinde çağdaş ölçülerin esas alınması ve objektif belirlemeleri sağlayacak metodun yasallaştırılması talebi var.

1475 sayılı İş Kanununun 33’üncü maddesiyle, bu maddeye dayanarak çıkarılan Asgari Ücret Yönetmeliğine göre, en geç iki senede bir tespit edilmesi gerekli olan asgari ücret -biraz önce söylediğim gibi- 4 yıldan beri her sene tespit edilmektedir. Her yıl yapılan komisyon çalışmalarında taraflar, Asgari Ücretin vergi dışı bırakılması, sigorta primi oranlarının düşürülmesi, Konut Edindirme Yardımı uygulamasının kaldırılması, Tasarrufları Teşvik kesintisine son verilmesi gerektiği hususlarını belirtmektedirler.

Bu Türk-İş’in teklifinde sözü edilen çağdaş ölçü ve objektif kurallardan da sanıyorum ki, bunlar kastedilmektedir. Hem işçi, hem de işveren kesiminin yararına olabilecek bu kesintiliren kaldırılması yolundaki istek de Bakanlığımızca olumlu karşılanmaktadır.

Değerli arkadaşlarım;

Türk-İş'in bize yönelttiği bir ay kadar önce benim, Sayın Başkanı ziyaretim sırasında bana yazılı olarak da tevdi ettiği taleplerle ilgili Hükümetimizin görüşlerini size çok kısaca özetlemeye çalıştım. Gördüğümüz gibi, bu taleplerin önemli bir bölümünü olumlu karşılıyoruz. Bazılarını gerçekleştirirmede Anayasal prosedür sözkonusudur. Anayasal bazı güçlüklerin aşılması zarureti vardır. Bazılarının gerçekleşmesi yasal düzenlemelerle mümkün olabilecektir.

Bir de, bizim iştirak etmediğimiz, yararlı görmediğimiz talepler sözkonusudur. Bunlar teker teker dikkatlerinize getirdim.

Zannediyorum ki, şu hususu bütün arkadaşlarım teslim edeceklerdir. Anavatan hükümetleri olarak, ne benim Hükümetim, ne de benden önce işbaşına gelmiş olan Anavatan Partisi hükümetleri, ister icraatlerini beğenirsiniz, ister beğenmezsiniz, ister çalışma hayatına ilişkin düzenlemelerini benimsensiniz, isterseniz karşı çıkarsınız, ama bir hususta, bir ana prensipten hiç ayrılmamışlardır. O da, sendikaların iç işleyişlerine, iç düzenlemelerine müdahale etmemeleridir. Biz parti olarak, ne Türk-İş'in Konfederasyon olarak, ne de ona bağlı sendikaların hiçbirisinin kendi iç düzenlemelerine hiçbir zaman ve hiçbir şekilde müdahil olacak hiçbir tavır içinde olmadık. Sanıyorum ki, hiçbir arkadaşımın bunun aksine bir örnek getirmesi söz konusu değildir. Bunun zaman zaman bazı siyasi zararlarını da sineye çekmek zorunda kaldık. Yani genel kurullara katılan bazı bakan arkadaşlarımız protestolara uğradılar. Bazen bize karşı, her zaman barışçı nitelikte, ama netice itibarıyla protesto eylemleri yapıldı. Bu konuda hiçbir şekilde sendikaları siyasi bakımdan yönlendirmeye matuf bir çabanın içinde olmadık. Çünkü şuna inanıyoruz;

Türk-İş eğer, Türk çalışma hayatındaki tayin edici, konumunu muhafaza edecekse, Türk çalışma hayatını düzenlemedeki işçi kesimi bir siyasi tavırbirliği içerisine girdiği takdirde, bunun kaçınılmaz sonucu, diğer partileri karşısına almaktır. Diğer partileri karşısına almak, Türk-İş'i siyasi bir riskin içine sokar, hem de işçi hareketi içerisinde yeni bölünmelere vesile olur.

Onun için, bu konuda Türk-İş Başkanlığının bugüne kadar izlediği çizginin, aslında büyük özveriyle, kararlılıkla izlediğini bildiğim çizginin, hem Türk-İş açısından, hem Türk işçi kesimi açısından, hem de Türk demokrasisi açısından en yararlı çizgi olduğuna inanıyorum. Türk-İş'in bu çizgiyi sürdürebilmesine imkân tanımak, buna katkıda bulunabilmek için biz

parti olarak, bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da Türk-İş'le sadece fonksiyonel, çok yakın, ama fonksiyonel bir işbirliği içinde olacağız. Hiçbir şekilde bu meseleden siyasi yarar amacı güden, Türk-İş'le sadece işçi sorunlarını çözümlmeye yönelik, sadece işçi kesiminin sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlayan bu diyalog da kendimize siyasi prim çıkarmayı amaçlayan bir tavır içinde olmayacağız.

Ben bu seçimlerde Türk-İş'in Parlamentoda en iyi şekilde temsilini sağlayacak bir yapının oluşmayacağından endişeliyim. Biz Anavatan Partisi olarak üç değerli arkadaşımıza adaylık teklif ettik. Bir tanesi teklifimizi kabul etti. Bundan da büyük memnunluk duydum. İki arkadaşımıza daha teklifte bulunduk. Bu iki arkadaşımız sendikacılık görevlerini sürdürebilme gerekçesiyle teklifimizi kabul etmediler. Eğer onların da aday olmaları imkânı olsaydı, Anavatan Partisi içerisinde Türk işçi hareketinin çok daha iyi bir şekilde, çok daha etkin bir şekilde, çok daha güçlü bir şekilde temsili imkânı olacaktı. Aday olan arkadaşımızla yaptığım uzun sohbette kendisi-ne şunu söyledim.

“Biz kendisini sadece bir Sendika Başkanı olarak değil, aynı zamanda çok uzun yıllar içinde hizmet verdiği Türk-İş'in, Türk işçi hareketinin en üst kuruluşunun ve o kuruluş aracılığıyla bütün işçi kesiminin arzularını, talebini, partimiz içerisindeki sözcüsü yapmak istiyoruz”. Yani bu konuda olabilecek, tabii resmi kanallardan sürdürmeye devam edeceğimiz diyalogun yetersizliği karşısında onu takviye edecek, o diyalogun en iyi şekilde ve her türlü siyasi mülahazanın dışında, her türlü parti mülahazasının dışında bu diyalogun işçi hareketinin lehine olarak en iyi şekilde işlemesine imkân verecek, katkıda bulunacak bir sözcülük görevini de kendisinden beklediğimizi arkadaşımıza ifade ettim.

Demin dediğim gibi, gönümüz çok daha fazla sayıda arkadaşımızın Partimizden aday olmasını arzulardı. Bugünkü konjoktürde bununla yetinmek durumundayız. Ama bundan da en iyi sonuçları elde etmek için bütün gücümüzle çalışacağız.

Son olarak şu hususu tekrar vurgulamak istiyorum.

Önümüzdeki dönemde iktidar sorumluluğunu yeniden üstlendiğimiz takdirde Devleti, esas itibarıyla küçültmeye, ama küçültürken asli fonksiyonlarını daha iyi icra edebilecek, daha itibarlı, daha güçlü bir devlet oluşturmaya çalışacağız. O devletin bütün keyfi sayılabilecek, bütün siyasi sayılabilecek tasarruflarını bu süreç içerisinde tamamen ortadan kalkacağına inanıyoruz.

Burada iş hayatına ilişkin, çalışma hayatına ilişkin, devletin gerçek fonksiyonunun, iş hayatının iki muhatabı arasında dengeleyici, düzenleyici, âdil, tarafsız bir konum olduğuna inanıyoruz. Bu konuma devleti getirdiğimiz takdirde, oluşturulacak bütün kararlarda, gerek yasa koyucunun, gerek yürütme organı olarak Devletin, Hükümetin alacağı bütün kararlarda Türk-İş'le çok sıkı bir diyalog mekanizmasını korumaya özen göstereceğiz.

Türk-İş'e danışmadan, tabii Türk-İş'in muhatabı olan işveren sendikalarıyla da aynı danışma mekanizmasını kuracağımızı ifade etmek durumundayım. Bu diyalogu çalıştırmadan, çalışma hayatına ilişkin hiçbir önemli kararın alınmayacağını, en azından benim sorumluluğum altında çalışacak bir Hükümette böyle bir durumun ortaya çıkmayacağını son olarak ifade etmek istiyorum.

Şimdi aktüel bir sorun var: Haklı olarak hatırlattılar. Daha önce zaten Sayın Başkan, buraya gecikmemize neden olan görüşmemizde bu konudaki talebi iletti.

Şimdi toplu iş sözleşmesinden doğan birikmiş farklarının ödenmesi konusu var. Orada Sayın Başkana intikal eden bilgilerle, yani sendikalardan Sayın Başkana intikal eden bilgilerle, Hazineden ve ilgili kamu işletmelerinden bana intikal eden bilgiler arasında bir farklılık var. Bu konuda sizlerin de, yani bu konuda ilgili olan arkadaşlarımin da hakemliğine ihtiyacım var. Bana intikal eden bilgi şudur:

Biz, toplu iş sözleşmesi farklarını üç taksitle, üç eşit taksitle ödemeyi öngördük. Birinci ödeme tamamlanmıştır, 1/3'ü ödenmiştir. İkinci ödeme önümüzdeki bir hafta içinde yapılacaktır, 2/3'ü ödenmiş olacaktır. Ama bazı kamu işletmeleri, bazı kamu iktisadi teşekkülleri, bu toplu iş sözleşmelerini yapan kuruluşlar, Hazinesin sağladığı bu 1/3'lük imkânın önüne geçmişlerdir. Mesela, Makina Kimya Endüstrisi Kurumu yüzde 50'sini geçmiştir şu anda. Benim bildiğim mesela, Çay İşletmeleri nerede ise tamamlamak üzere. Demiryolları tamamladı. Yani bazı işletmeler 1/3'ün şu anda önündedirler, tamamen ödeyenler vardır. Yarısını ödeyen, 2/3'ünü ödeyen vardır. Ama önemli olan şudur, size de sorduğum şudur:

1/3'ünü almamış olan hiçbir kamu işletmesi sendikası yoktur. ("**Var**" sesleri)

Hangisi? ("**Karayolları**" sesleri)

O zaman bu konuda bana verilen bilginin yanlış olduğunu, eksik olduğunu görüyorum.

Huzurunuzda şunu ifade ediyorum. 10 Ekim itibariyle şimdiye kadar hiç ödeme yapılmamış olanlar da dahil, bütün sendika üyelerine 2/3 asgari ödenmiş olacaktır. Bazıları da tamamlanmıştır onlara bir şey demiyorum. Fazla almışlardır; ama 10 Ekimde en az almış olan 2/3'ünü almış olacaktır.

Efendim?..

Şimdi belediyeler -biliyorsunuz- doğrudan doğruya bizimle ilgili değil, ama belediyelere de elimizden gelen desteği sağlıyoruz.

Sayın Başkan, unuttuğum başka bir şey var mı?..

Sabrınız ve ilginiz için çok çok teşekkür ederim. Sağolun, varolun.

III. BÖLÜM

Siyasi Parti Liderlerine gönderilen
TÜRK-İŞ istekleri ile yasa değişiklik
önerileri

III. BÖLÜM

Siyasi Parti Liderlerine gönderilen TÜRK-İŞ istekleri ile yasa değişiklik önerileri

I — ÇOĞULCU ve ÖZGÜRLÜKÇÜ DEMOKRASİ YENİDEN ve SAĞLIKLI BİR BİÇİMDE KURULMALIDIR.

Demokrasiye ve temel insan hak ve özgürlüklerine aykırı bütün düzenlemeler ortadan kaldırılarak; çoğulcu, özgürlükçü, katılımcı parlamenter demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yeniden ve sağlıklı bir biçimde işlerliğe kavuşturulması sağlanmalıdır.

“12 Eylül Hukuku” diye nitelendirilebilecek hukuki düzenleme ve uygulamaların, kısıtlamaların sür'atle kaldırılarak Türkiye'nin demokratikleşme süreci hızlandırılmalıdır.

Bu çerçevede Anayasa ve Yasalarda gerekli gördüğümüz değişikliklere ilişkin temel ilkeler şöyledir:

★ **Kişinin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklerini kullanmasına sınırlar koyan hükümler Anayasa'dan çıkarılmalıdır.**

★ Dini eğitim ve öğretimde Devletin gözetim ve denetim etkinleştirilmesi ve Atatürk ilkelerinin başında lâiklik ilkesi sonuna dek korunmalıdır.

★ **Herkesin düşünce ve kanaatlerini açıklama ve yayma hakkını özgürce kullanmasını engelleyici düzenlemeler ortadan kaldırılmalıdır.**

★ Basın ve yayın özgürlüğünü sınırlayan idari denetimle ilgili hükümler kaldırılmalıdır.

★ **Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının özünü ortadan kaldıran ve adeta bu hakkı kullanılamaz hale getiren Anayasa ve yasa hükümleri değiştirilmelidir.**

★ İlk ve orta öğretimde **“fırsat eşitliği sağlanmalı, Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre”** Devlet tarafından ve parasız olarak yapılmalıdır.

★ **Sendikal örgütlenmeyi önleyen, kitle örgütleri ile ilişkilerini yasaklayan, politika üretme ve siyasal partileri etkileme faaliyetlerini ortadan kaldıran hükümler, Anayasa'dan çıkarılmalıdır.**

★ Tüm çalışanlara sendika kurma hakkı verilmelidir.

★ **Serbest toplu pazarlık ilkelerine aykırı, grev hakkının özünü ortadan kaldıran nitelikteki hükümler ve lokavt hukuk sistemimizden çıkarılmalıdır.**

★ Y.Ö.K.Kurumu ortadan kaldırılarak Yüksek Öğretim Kurumları bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleri haline getirilmelidir.

★ **Yargı bağımsızlığını sınırlayan hükümler yasalardan çıkarılmalı, hakimlerin atama ve özlük işleri kendi aralarından seçilecek bir kurum tarafından yapılmalıdır. Yargı organlarını ve hakimleri dolaylı da olsa idarenin denetimine sokan hükümler yürürlükten kaldırılmalıdır.**

II — İŞÇİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ ÖNÜNDEKİ ENGELLER KALDIRILMALIDIR.

İşçi hak ve özgürlüklerini düzenleyen Yasalarda 1982 Anayasası ışığında yapılan değişiklik ile, Türkiye'de işçi hakları temelden budanmış, sendikacılık hareketini işlevsizliğe itecek önlemlerin kurumsallaştırılması süreci başlatılmıştır. Bireysel iş hukuku alanında da, toplu iş hukuku alanında da son derece ciddi kısıtlamalar yapılmış, kısacası demokrasi çalışanlar bakımından yasakların egemen olduğu bir yapı haline getirilmiştir.

İşçi hak ve özgürlükleri ile ilgili yasal düzenlemelerle getirilen ve çoğu bu alandaki uluslararası normlara aykırı olan kısıtlamaların kaldırılması doğrultusunda dikkate alınacak ilkeler şöyle belirlenmektedir:

★ **Yasal düzenlemelerde yapılacak değişiklikler için; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Antlaşması, Filedeliya Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Teşkilâtı (ILO) Anayasası, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Haklar Temel Yasası, Birleşmiş Milletler Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmeleri'nde yer alan evrensel ilkelerin ölçü alınması.**

★ Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Teşkilâtı (ILO)'nun 87, 98, 151 ve 154 sayılı sözleşmelerinde yer alan ilkelerin yasa değişikliklerine aynen yansıtılması.

Bu ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için;

★ **2821 sayılı Yasanın sendika özgürlüğüne ve sendikal hakların kullanılmasına ters düşen hükümlerinin değiştirilmesi,**

★ **2822 sayılı Yasanın grev hakkının kullanılmasına yönelik sınırlayıcı hükümlerinin kaldırılması,**

★ **İş yasasında, işçinin işten çıkartılması halinde yargı yoluna**

başvurma ve yargı kararı ile işe iade müessesesinin yerleştirilmesi için köklü değişiklik yapılması,

★ Kıdem tazminatı kurumunun geliştirilmesi,

★ İşçinin her kademede ve etkin biçimde yönetime katılmasını mümkün kılacak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,

★ Tarım işçilerinin yasal güvenceye kavuşturulması ve Tarım İş Yasası çıkartılması,

★ Kamu İşveren Sendikalarının kapatılması, kamu işyerlerinin özel sektör işveren sendikalarına üyeliklerinin engellenmesi,

★ Sendikalaşmayı engelleme amacı güden ve çalışanların hak ve özgürlüklerini ortadan kaldıran **“Sözleşmeli Personel”** uygulamasına son verilmesi,

sağlanmalıdır.

Çalışma hayatından, sosyal yaşamdan ve yaşlılık gibi diğer etkenlerden doğacak gelir kayıplarına karşı insanlarımızı ve ailelerini korumak amacıyla yönelik sosyal güvenlik alanında çağdaş normların uygulanması sağlanmalı, çeşitli sosyal güvenlik kurumlarının farklı uygulamaları ortadan kaldırılmalıdır.

Ayrıca; Dernekler Yasası, Olağanüstü Hal Yasası, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasası, Anti-Terör Yasası, Çıracık, Kalfa ve Ustalık Yasası, Gelir Vergisi Yasası v.b. düzenlemelerdeki hakları kısıtlayan, ortadan kaldıran hükümlerin değiştirilmesi, gerçekleştirilmelidir.

III — SOSYAL DEVLET ve SOSYAL ADALET İLKELERİNE DAYALI BİR EKONOMİK POLİTİKA UYGULANMALIDIR.

Ulusumuzun iktisaden güçsüz durumdaki çoğunluğunun ağır ekonomik ve sosyal sorunları çözülerek, sosyal devlet ve sosyal adalet ilkelerine dayalı bir ekonomik politika uygulanmalıdır.

Özellikle son dönemde ülkede çalışanlar aleyhine bozulan dengelelerin yeniden ve fakat adil bir biçimde kurulması, uygulanacak ekonomik politikada temel hedefin öncelikle insanın mutluluğu ve refahı kapsaması gerekmektedir. Üretimin her aşamasında adil ve dengeli bölüşüm, ekonomik kalkınma ve gelişmenin sağlanması için gereken ön ve temel koşul olarak kabul edilmelidir.

Türkiye'nin önemli bir dönüm noktasından geçtiği ve başta siyasal, ekonomik alanlarda olmak üzere sorunların her alanda giderek karmaşılaştığı bu tabloda ülkenin temel sorunlarının çözümü ancak global, sistematik ve bütünsel bir yaklaşımla mümkün olabilecektir.

Çıkış noktasının ekonomi olacağı bu yaklaşım, demokratik kuralları da kapsayacak bir boyutta olmalıdır.

Piyasa ekonomisinde, öncelikle ekonominin kurumsallaşması için gerekli hukuki düzenlemeler yapılmalı sosyal dengeler gözetilmelidir.

Devletin ekonomik faaliyetlerinde **“kamu yararı”** öncelikli olmalı ve devletin etkenliği, sosyal devlet olma ilkesi egemen olmalıdır.

Bu temel görüş çerçevesinde gözönünde tutulması gereken ilkeler şöyledir:

- **Gelir Dağılımı Adil Dağıtılmalıdır**

Bugün gelir dağılımı adaletsiz ve dengesiz bir yapıya dönüşmüştür. İşçiler aleyhine bilinçli olarak bozulan gelir dağılımıyla, sosyal devlet ilkesi de işlemez durumdadır. Gelir dağılımının sadece adaletli olarak dağıtılması nihai ve asıl amaç değildir. Asıl önemli olan, toplumun temel amacı olan özgürlük, güvenlik, adalet ve refaha ulaşmada gelirin adaletli olarak dağıtılmasının araç olmasıdır. **“Sosyal Devlet”** kavramının kapsamı da budur.

- **Asgari Ücret Günün Ekonomik ve Sosyal Koşullarına Uygun Tesbit Edilmelidir.**

“Kutsal ücret” olarak da ifade edilebilecek asgari ücret, günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun; hakça gelir dağılımını sağlamaya yönelik, asgari ücretin işçiye net ödenmesi, işçi ailesinin de dikkate alınması gibi ilkelerin gözetilmesiyle, insan onuruna yaraşır bir yaşama düzeyini sağlayacak ölçüde tesbit edilmelidir.

- **Çalışanlar Üzerindeki Vergi Yükü Azaltılmalıdır.**

Kamu harcamalarını karşılayacak gelir sağlama işlevi vergiler yoluyla elde edilmemektedir.

Ülkede vergi yükü daha çok ücret gelirleri üzerinde yoğunlaşmış, vergi yükünün dengeli dağıtılmasına imkân veren dolaysız vergilerin yerini dolaylı vergiler almıştır.

Emek aleyhine dönüşen vergi dağılımının daha dengeli ve adil olması bakımından kesinlikle ciddi ve acil vergi düzenlemelerine ihtiyaç vardır.

• **Sosyal Güvenlik Kesintisi Oranları Düşürülmeli, Finansmana Devlet Katkıda Bulunmalıdır.**

Ülkemizdeki sosyal güvenlik kesintisi oranları çok yüksektir. Ücretten yapılan sosyal güvenlik kesintisi oranları düşürülmeli, sosyal güvenlik finansmanına devlet katkıda bulunmalıdır.

• **Yapılacak Tasarruflar Zorunlu Değil, Gönüllü Olmalıdır.**

Çalışanların zaten yetersiz olan gelirlerinden son dönemde yeni bir kesinti olarak getirilen **“Zorunlu Tasarruf”** uygulaması kanunda belirtilen amacından saptırılmıştır. Zorunlu tasarruf uygulamasının tamamı iptal edilmeli, bugüne kadar yapılan kesintilere cari faiz uygulanmalı, çalışanlara iade edilmelidir.

• **Fon Ekonomisinden Vazgeçilmelidir.**

Ülke ekonomisini yakından ilgilendiren ve etkileyen **“Fon Ekonomisi”** olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Maliye politikasının dışında kamu ekonomisine yamayan bu model genel denetim mekanizmaları dışındadır. Kamu ekonomisini tahribe yönelik fonlar disipline edilmeli, fon ihtiyacını asgari düzeyde tutan ve kaynak ihtiyacını büyük ölçüde bütçe gelirlerini artırarak karşılamaya yönelik bir politika egemen kılınmalıdır.

• **Sosyal Güvenlik Hakları Geliştirilmelidir.**

Devlet sosyal güvenlik haklarını geliştirmeli; sosyal devletin görevleri arasında yer alan emeklilik sorunun çözülmesi, yüksek gelir sağlanması, güvenlik kapsamının genişletilmesi, sağlanan hizmet ve yardımların niteliğinin geliştirilmesi yolunda ivedi adımlar atmalıdır. Kıdem tazminatı daha yeterli bir hale getirilmeli, işsizliğin büyüdüğü işten çıkarmaların arttığı günümüzde işsizlik sigortası getirilmelidir.

• **Yapısal Tedbirlerle İşgücü Piyasası Yeniden Düzenlenmelidir.**

İşsizliğin azaltılması, istihdamın artırılması her şeyden önce plan sorunudur. Planlı bir ekonomiye yatırım ve istihdam konularına sağlıklı bir şekilde yaklaşılmalı. Bunun için de, devletin ekonomiyi yönlendirmesi ve yapısal önlemler alması şarttır. Resmi organlar gerek iş imkânları yaratmada olsun gerekse ekonomimizin ve sosyal kalkınmamızın gerektirdiği nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi için, işgücü piyasasının sağlıklı bir şekilde düzenlenmesi söz konusu yapısal tedbirlerle mümkündür.

• **Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Payı Geniş Halk Kesimleri Lehine Artırılmalıdır.**

Toplum sağlığının ülkenin geleceğiyle olan yakın bağlantısı nedeniyle kişisel hak olan sağlık hizmetlerinin **“sosyal bir hak”** olduğu gerçeğin-

den hareketle, sağlık hizmetlerinin devlet tarafından yeniden düzenlenerek geniş halk kesimleri yararına bütçe içindeki payı artırılmalıdır. Aynı biçimde eğitim alanındaki düzenlemeler de insan faktörünü kapsayıcı sosyal ve ekonomik politikalar çerçevesinde ele alınmalıdır.

- **Çalışanların Konut Sahibi Olmaları Kolaylaştırılmalıdır.**

Ülkemizde konuta olan gereksinim hızla artmaktadır. Çalışanların refah ve gelir düzeylerindeki gerileme, bunun yanısıra konut maliyetlerindeki artış nedeniyle çalışanların konut sahibi olmaları her geçen gün zorlaşmaktadır. Konut kredileri çalışanların bütçelerine göre yeniden düzenlenmeli ve ek önlemler alınmalıdır.

- **Özelleştirme  alışmaları  lke Gerçeklerine Göre Gözden Geçirilmelidir.**

Öncelikle K T'lerde bir reorganizasyona ihtiyaç vardır. K T'lerin yönetiminde süreklilik, karar özgürlüğü ve modern işletmecilik ilkelerinin egemen kılınması, K T'lerin arpalık olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Türk ekonomisinde etkin bir rol oynayan **“sosyal devlet”** ilkesi çerçevesinde ülkenin demokratik bir sistem içerisinde hızlı, dengeli ve adil bir şekilde kalkınmasını sağlayan TEK gibi önemli K T'lerin  zelleştirilmelerine karşıyız. Bunun dışındaki K T'lerde yapılacak özelleştirmelerde gerçekten mülkiyetin tabana yayılmasını gerçekleştirmek ve bunun koşullarının ülkemizde sağlanması vazgeçilmezdir.

YASALARDA YAPILMASINI İSTEDİĞİMİZ DEĞİŞİKLİKLER

A — ANAYASA DEĞİŞİKLİK İSTEMLERİMİZ:

a) Dernek Kurma Özgürlüğünün genişletilmesi ve mevcut sınırlandırmaların kaldırılması (Md. 33)

b) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme hakkını sınırlandıran hususların Anayasa metninden çıkartılması ve düzenlemenin ilgili yasaya bırakılması (Md. 34)

c) Çalışma hak ve ödevini düzenleyen Anayasa hükmünde, Devletçe çalışanı koruma yönünde görev verilmesi (Md. 49)

d) Çalışan herkese (işçi-memur ayırımı yapılmadan) Sendika kurma hakkının tanınması (Md. 51)

e) Toplu pazarlık hakkının engelsiz ve özgürce kullanımına olanak verecek biçimde, ILO ilkeleri çerçevesinde yeni düzenleme yapılması ve Anayasa'da öngörülen sınırlandırmalardan kaçınılması (Md. 53)

f) Grev hakkının, Anayasal bir hak olarak engelsiz bir biçimde kullanılmasına olanak sağlayıcı değişiklik yapılması ve Lokavt'ın anayasal hak olmaktan çıkarılması (Md. 54)

g) İşçi-memur tanımının açıklığa kavuşturulması (Md. 128)

B — 2821 SAYILI SENDİKALAR YASASINDA DEĞİŞİKLİK İSTEMLERİMİZ:

a) Tanımlamaların açıklığa kavuşturulması (Md. 1-2)

b) Kamu işveren sendikalarının kaldırılması (Md. 3)

c) Sendika kurucularında aranacak niteliklerle ilgili sınırlandırmaların yasalardan çıkartılması (Md. 5)

d) Sendikaların iç işleyişlerinin serbest bırakılması (Md. 7-9)

e) Sendikaya üye olmayı engelleyen ve sınırlayan düzenlemelerin ya da metninden çıkartılması, üye olma özgürlüğünün sağlanması (Md. 21-22)

f) Sendika ile üye işçi arasındaki üyelik ilişkisinin sendika tarafından serbestçe belirlenmesine olanak sağlanması (Md. 23-25-28-29-31)

g) Sendikaların sosyal ve sendikal faaliyetlerine getirilen sınırlandırma-
ların kaldırılması, uluslararası ölçülerin hakim kılınması (Md. 33) (37)

h) Sendikaların gelir ve giderlerini belirleme ve sarfetme yetkisinin iç
düzenlemelere bırakılması, yasal engellerin kaldırılması (Md. 40-43-44)

i) Sendikaların, devlet ve idari organlar tarafından denetimine son ve-
rilmesi, denetim mekanizmasının iç bünyede düzenlenmesine ve belirlen-
mesine olanak sağlanması (Md. 47-48)

j) Sendikalar üzerinde idari organların vesayetine son verilmesi,
kurulma-çalışma-kapatılma hususlarının uluslararası ölçülere göre serbest
bırakılması (Md. 51-58)

C — 2822 SAYILI TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ YASASINDA DEĞİŞİKLİK İSTEKLERİMİZ:

a) Çalışanların serbestçe üye olmalarını ve serbestçe ayrılmalarını ya-
sal teminat altına alan düzenlemeler yapılması (Md. 9)

b) Toplu pazarlık hakkının özgürce kullanılmasını önleyen ve sınırlan-
dıran, devletin müdahalesini öngören tüm düzenlemelerin yasa metninden
çıkartılması (Md. 11-12 v.s.)

c) Toplu iş sözleşmesi yapacak olan sendikanın belirlenmesinde idari
organların karar verme hak ve yetkisinin ortadan kaldırılarak, idarenin di-
lediği sendikayı yetkili kılabilme imkânından uzaklaştırılması, belirleme iş-
levinin tarafsız bir organ eliyle yürütülmesine olanak sağlanması yönünde
yeni düzenlemelere gidilmesi (Md. 12-13-14-15 v.s.)

d) Toplu iş sözleşmesinin taraflar arasında serbest pazarlık yolu ile yū-
rütülmesine olanak sağlanması, yasadaki yer alan tüm kayıtlayıcı ve düzen-
leyici hükümlerin ayıklanması (Md. 17-18)

e) Uyuşmazlıkların barışçı yollarla ve tarafların serbest iradeleri ile çö-
zümünü sağlayacak ortam yaratılması, yasadaki devletin müdahaleci ve
düzenleyici fonksiyonuna son verilmesi için değişiklik yapılması (Md.
21-22-23 v.s.)

f) Grev hakkının serbestçe kullanılmasına olanak tanınması, yasadaki
öngörülen tüm engellemelerin ve sınırlayıcı tanımların yasadaki çıkartılma-
sı (Md. 25 v.s.)

g) Grev yasaklarının, uluslararası ölçülerde tutulması, gelişmiş ülke-
lerdeki standartların esas alınması (Md. 26 v.s.)

h) Devletin ve idari makamların yasal grevlere müdahale hakkının ortadan kaldırılması

i) Serbest pazarlık ilkelerini belirleyen yasal düzenlemelerde ILO kurallarının hakim kılınması.

D — 1475 SAYILI İŞ YASASINDA DEĞİŞİKLİK İSTEMLERİMİZ:

a) Yasal tanımların açıklığa kavuşturulması Tarım işçilerinin kapsam içine alınması

b) Aktin feshi konusunda yargı yolunun açılması, işverenin sebepsiz ve haksız işten çıkarmalarının yargı denetimine bırakılması

c) Kıdem tazminatı hakkının iyileştirilmesi ve engellerin yasadan çıkarılması

d) İş güvenliğini sağlayıcı ve artırıcı yasal düzenlemelere gidilmesi

e) Asgari ücretin belirlenmesinde çağdaş ölçülerin esas alınması ve objektif belirlemeleri sağlayacak metodun yasallaştırılması.

E — ÇALIŞMA HAYATINI İLGİLENDİREN YASALARDA DEĞİŞİKLİK İSTEMLERİMİZ:

Çalışma hayatını doğrudan ve dolaylı ilgilendiren tüm yasalarda, çalışanın hak ve özgürlüklerini koruyucu düzenlemelerin hakim kılınması, bu doğrultuda;

— Kıdem tazminatı hakkı zedelenmeden işsizlik sigortası tesislanması,

— Sosyal güvenlik ilkelerinin çağdaş ölçülere kavuşturulması,

— İşçinin her kademede yönetim ve karara katılmasını sağlayacak yasal düzenlemelere gidilmesi..

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

0 5 3 6
331.11 SIY 1991